

קובץ גליונות

פרשת וארא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מצורף קונטרס

"זה לעומת זה"

ובו מבואר בהרחבה המאמר
"בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין"
לימי השובבי"ם
מהגאון הרב אליהו דיסקין שליט"א

לזכר ולעילוי נשמת

איש מידות ומחנך דגול
הרב ישראל לייב ב"ר שמואל זצ"ל גולמן
דבק בתורה מנעוריו, בנה ביתו
וכיוון דרכיו לאורם של חכמי ישראל
גלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה
ראש חודש שבט תשס"ט
תנצב"ה

לתרומות והקדשות ע"ג הקובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'גדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- ממגד גרש ירחים
- פניני חשוקי חמד
- תורת רבותינו
- עומק דעת
- הארה מוסרית
- רשימות תלמידים
- מים חיים
- שואלין ודורשין
- מסביב לשולחן
- הפרשה המהנכת
- נשיח בחוקיך
- גאון יעקב
- פנינים משולחן רבינו
- דחזיתיה
- תיקוני עירובין
- וידבר משה
- מתורתם של בונים
- אוצר הספרים

אוצר הספרים

מחבר ספר?

חדש!

מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות
התורה על פתיחת מדור חדש

'אוצר הספרים'

במדור תנתן סקירה מקיפה
על ספרים וסופרים.

לפרטים נוספים -

פנה למערכת 'קובץ גליונות'

תיקון למדור 'אוצר הספרים'

הספר "מצא חן"

דיני ומנהגי שליח ציבור

כתובת המחבר :

MGoldberg@aish.com

הקבצים הבאים

י"ד טבת	יחי	כ"ט אייר	במדבר
כ"א טבת	שמות	ז' סיון	חג השבועות - נשא
כ"ח טבת	וארא	י"ד סיון	בהעלותך
ו' שבט	בא	כ"א סיון	שלח
י"ג שבט	בשלח	כ"ח סיון	קרח
כ' שבט	יתרו	ה' תמוז	חוקת
כ"ז שבט	משפטים	י"ב תמוז	בלק
ד' אדר	תרומה	י"ט תמוז	פינחס
י"א אדר	תצוה	כ"ו תמוז	מטות מסעי
י"ח אדר	כי תשא	ד' אב	דברים
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ט' אלול	כי תצא
ג' ניסן	ויקרא	ט"ז אלול	כי תבוא
א' אייר	תזריע מצורע	כ"ג אלול	נציבים וילך
ח' אייר	אחרי מות - קדושים	א' תשרי	ראש השנה
ט"ו אייר	אמור	ח' תשרי	האזינו - שבת שובה - יו"כ
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	ט"ו תשרי	חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 371 פר' וארא
תש"פ שנה שביעית

גליון זה יו"ל להצלחת

ידידינו החשוב

שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

השבת אברהם

לכל הקוראים החשובים, מצ"ב מכתב שקבלנו מאחד הקוראים:

מצאתי בביתי ספר ארחות יושר (הוצאה רביעית עם תיקונים, שנת 'בדרכי חיושר' לפ"ק), וכתוב בפנים הספר: "מתנה לידידנו הר"ר ארי' ליב שליט"א מאת המחבר חיים קניבסקי". כנראה שספר זה היה בתוך שאר ספרים שהניח אבי ז"ל (מעיר לאס אנג'לס קאליפורניא בארה"ב) ליורשיו, והוא כבר נלב"ע כ"ט טבת תשנ"ב, ובני משפחתו אינם יודעים מי הוא זה הר"ר ארי' ליב. נפשי בשאלתי, אם יכול לברר ולהכיר למי החותמת הזה, ועי"ז אוכל לקיים מצות השבת אבידה, וכן ינוח נפשיה של אבי ז"ל.

תודה מראש, ותזכו למצוות! ש.נ.י. (ליקווד) *ארי' ליב שליט"א*
(כל היודע פרטים יפנה למערכת דברי שי"ח) *ארי' ליב שליט"א*

פנינים על הפרשה

ש. גאון אחד שאל מה חייב את פרעה להאמין למשה, הרי הרמב"ם כותב (הלכות יסודי התורה פרק י') שנביא נבחן רק אם יאמר העתידות, ולמה היה פרעה צריך להאמינו שהוא נביא?

ת. ברמב"ם שם (פרק ח' ה"א) כתב "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמין על פי אותות יש בלבד דופי שאפשר שיעשה האות בלבד וכישוף", ע"ש, והרי כאן הראה להם שאינו כישוף (לעיל ז', י"ב "ויבלע מטה אהרן את מטותם").

ש. מכל מקום בתחילה כשהלך לפרעה ולא עשה שום אות, מנא לן שהוא נביא?

ת. ממה נפשך - אם לא ביקש אות, היה צריך להאמין, ואם היה מבקש היה נותן לו אות, ובחז"ל מובא שטוב עשה פרעה שביקש אות ק"ו ממשה שביקש אות, כ"ש פרעה שהיה צריך אות.

המשך בעמוד הבא

עלי שי"ח

רשימות אישיות מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה בן שמואל קרלצ'ק זצ"ל. ממה שזכה לראות. לשאול ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחינו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ) פרק ט'

- נמל ידיו וברך והוברר שהכלי פסול ויש לפניו כלי כשר ונוטל שוב האם יכול לסמוך על הברכה הראשונה או צריך לברך שוב? ת. צריך לברך שוב.
- בחורים מבוגרים שאלו את מו"ר איפה עדיף להתפלל על מציאת זוג במירון או בעמוקה? וענה להם 'באלוקי נצור'.
- מו"ר אומר לי שתאב לקיים את כל תרי"ג מצוות חוץ מיפת תואר.
- רוצה לתרום הרבה כסף עבור כולל וייקרא על שמו כגון משה, אבל הוא מחלל שבת. השיב שלא יקרא על שמו ויכוון על משה רבינו וגם שההוא חושב שזה על שמו אין בזה אונאה.
- ספרתי לו על איזה משפחה [צעירה] שבזמן אחרון ארבע ימים אושפזו בבי"ח או מפני מכות ברגלים או בצואר או בראש. בתחילה אמר שיעברו לב"ב ואמרתי מסתמא זה לא שייך, חשב כמה שניות ואמר שאב הילדים ילמד מסכת בכורות שיש שם כל סוגי המומים.
- אחד היה במירון ואמר כשיוולד לו בן יקרא לבנו שמעון ועתה נולד והסבא מבקש שיקרא לילד יעקב על שם סבא שהיה ת"ח מה לעשות, השיב, הסבא הוא לא מאן דאמר, ויקרא לילד בשם שמעון, וכך הוזה.
- לשיטת הרב בדרך אמונה שפרחים שריחם טוב יש בהם קדושת שביעית שואל הרב וסטחיים למה בדבש שנוצר מפרחים אלו אין קדושה, והשיב מפני שהשתנה.
- שאלו האם אפשר להשתדך שני בשני והשיב יש בזה קפידת צוואת ריה"ח ולא לעשות.
- אמר קידוש לבנה ביחידות ואחר זמן הזדמן למקום שיש מנין לאמירת קידוש לבנה האם יכול לצרף עצמו אליהם לא לברכה אלא לשאר התפילות שאומרים, השיב - כן.
- רוצה לעשות ברית לבנו בשעה מוקדמת מפני זריזין מקדימין למצוות ואביו שהוא הסבא אומר שבאותו עת יש לו שעור קבוע ויכול לבא רק בצהרים מה עליו לעשות, השיב מו"ר שיאחר את הברית מפני שכבוד או"א עדיף.
- התן שנמצא באמצע שבעת הימים האם עליו להודיע שהוא התן לפטור מתחנון, השיב - כן.
- האם בעת ברכת התורה מכסים את הס"ת עם המעיל - לא שמענו שכך נוהגים אבל מותר.
- האם מותר להדליק נר חנוכה שאין עשוי להנאה בשמן של ספחים - אסור.
- הדס או הדסה - השיב שזה אותו שם, ובנו הגרא"ש חוסיף שלאמו של הגרעק"א קראו הדס.
- שאלו האם אפשר לקנות דירה בחודש מר חשוון, והשיב שכן ושיקנו מהי שרוצים.
- על בקשת בנים לאלו שלא נפקדו בזש"ק - משיב לבדוק מזוזות ואלה שכבר בדקו משיב שיבדילו במוצש"ק דווקא על יין ולא על מיין ענבים, וכך מבואר בשבועות.
- האם מותר לשמש צעיף ככרית והאם חיישין למה דמבואר שהיושן על בגדים גורם לשכחת הלימוד, והשיב בשעת הדחק אפשר להקל.
- האם מותר להשתמש בסוודר שלבשו אדם חילוני אבל רק פעמיים, השיב מו"ר, עדיף לא.
- קטן שבהמשך החודש יעשה בן י"ג מה עדיף לו לקדש את הלבנה בתחילת החודש דזריזין מקדימין למצוות או שיחכה עד שייעשה בן י"ג דעדיף מצווה ועושה, השיב, כיון שיש לו מצוה בזה עדיף זריזים מקדימין למצוות.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושיו"ת מרבינו.

עלי הדף

בדין שומע כעונה

ברכות כ"א ב' אמר רב הונא הנכנס לביהכ"נ ומצא ציבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ וכו'. כתב רש"י בסוכה (ל"ח ב') דאדם המתפלל שמו"ע ושמע מפי הש"צ קדושה או קדיש יפסיק מתפללו וישמע מה שהש"צ אומר ויחשב לו כאילו ענה דשומע כעונה וכ"כ הבה"ג, והתו' שם ובסוגיין הק' עליו דאי שומע כעונה הו"ל הפסק באמצע התפילה ע"ש, ויל"פ דעת רש"י דהן אמנם דלגבי שיצא יד"ח עניית קדיש וקדושה חשיב שומע כעונה מ"מ לגבי שיחשב כהפסק בתפילה לא חשיב ע"ז כעונה, והטעם דהפסק בתפילה עבירה היא ואמר' בקידושין (מ' א') דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שנא' אז נדברו וגו' ולחושבי שמו אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנ' (תהילים ס"ו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', ויל"פ דכ"ז מרומז בקרא הנ"ל דתהילים אליו פי קראתי היינו שעומד באמצע התפילה ורומם תחת לשוני פי' דאת עניית הקדיש והקדושה אינו מוציא בפיו אלא תחת לשוני דהיינו ע"י שומע כעונה וע"ז אמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' כל' דלגבי שיקלקל ויחשב להפסק בתפילה לא ישמע ה' שאל"ז הפסק אבל לענין לצאת יד"ח אכן שמע אלקים הקשיב בקול תפילתי ומסיים ברוך אלקים אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי פי' שלא נחשב כהפסק ע"י שומע כעונה. שמעתי.

(טעמא דקרא תהילים)

המשך פשט על הפרשה:

ש. מכל מקום ברמב"ם כתב שלא האמינו למשה משום האותות, כי אפשר שיעשם בכישוף, והאמינו בו רק במעמד הר סיני, ואם יש אופן לברר שלא ע"י כישוף כמו שהיה שם, לא בהכרח שיהיה דוקא ע"י מעמד הר סיני.
ת. מ"מ עם ישראל לא היה שם כשבלע מטה אהרן את מטותם, וכיון שבדרך כלל על אות יש חשש שהוא כישוף, עשה הש"ת שיאמינו בו ע"י מעמד הר סיני.

(דרך שיחה)

מכתבי הקוראים

לכבוד המערכת הנפלאה דברי שי"ח

יורשה לנו לכתוב דממש ס"ד עלתה בידיכם במדור הנפלא 'ותלמדם חוקי חיים' דממש השבוע בפר' שמות מיירי "הרבינו בחיי" (בתחילת הפרשה) בענין החינוך, ומבואר שם ממש כמ"ש. וע"ז נאמר: דבר בעיתו מה טוב.

לכבוד עורך הגליון דברי שי"ח,

רציתי לספר סיפור נורא, ממה שמעתי מבעל המעשה שאירע לו עם הגר"ח"ק בשנה שעברה. באחד הבתי מדרש בירושלים למדו הלכות מכין משבת לחול, והתקשו באיזה הערה. ואחד השומעים סיפר למגיד שיעור שהוא הולך לבני ברק לשבת קודש, ואם יש איזה שאלה לשאול להגר"ח"ק אוכל לשאול, והמגיד שיעור שלח עם השליח אחד מהשאלות להגר"ח"ק.

השאלה היה, כתב בשעה"צ (סי' תקג ס"ק ד) בזה"ל: ואם מבשל איזה דבר ביו"ט ראשון וכוונתו בשביל יום השביעי, לכאורה ודאי שרי, אבל באמת דבר זה תליא בפלוגתא הנזכרת בסימן תצה (ס"א) לענין אוכל נפש עצמו שאינו מפיג טעם אם עשאו מערב יו"ט, וה"נ הרי יכול לבשל בחוה"מ לצורך יום שביעי, ע"כ. ועכ"פ משמע דפשיטא ליה להמ"ב, דמצד איסור הכנה מיו"ט ראשון ליום שביעי, אין שום איסור, ולכאורה לפי התוספתא שהובאה לעיל יש לאסור, וצ"ע. והשיב לו הגר"ח"ק שליט"א: **דשם כולה רגל אחת היא עכ"ד,** דהיינו שהוא מבשל מיו"ט לאותו יו"ט, והוא המשך אחד, ואין זה שייך להכנה משבת אחת לשבת הבאה.

והנה השליח הלך להגר"ח"ק אחר התפילה, אבל שכח להביא עמו הספר 'משנה ברורה' להציע להגר"ח"ק בדיוק המראה מקום, ולכן בעל פה בטעות כשהציע השאלה אמר: כתב השעה"צ בסי' תקג ס"ק ה וכו', ומיד כהרף עין, אמר מרן שליט"א שהשעה"צ אינו ס"ק ה' אלא בס"ק ד', ושוב השיב לעצם השאלה. וידוע שיש למרן שליט"א בקיאות נוראה בכל התורה כולה, אבל מעולם לא ידעתי שמרן שליט"א יודע בדיוק כל מ"ב ושעה"צ באיזה ס"ק!

וכדי לדייק יותר אוסיף כי בעל המעשה היה הרב שרגא קעליס, מגיד שיעור בהלכה בישיבת תורה אור שייסד הגר"ח"פ שיינברג, ואני שמעתי העובדא מפיו, והשו"ת הזה גם נדפס בספר שיצא ממש לאחרונה 'בני אברהם' על הלכות הכנה משבת לחול, שנת תש"פ.

יפה מראה

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל (ו' ה')

אחד הדברים המופלאים בהנהגתו של רבינו, שאם כל העומס הרב המונח על כתפיו הוא אינו שוכח לתת את המבט הנכון לאנשים שהחיים אינם מאירים להם פנים.

בשנים בהם היה כוחו במותניו, אם היה שומע על יהודי שקשה לו העליה במדרגות, או שהוא מוגבל ברגליו או סיבה אחרת, היה מציע בפשטות, 'ארד אני אליו למטה', וכשהיו מנסים להניא אותו, היה אומר 'לכל הפחות שיבוא לפני התפילה ואז בדרך לבית הכנסת' וכך אכן היה.

במשך כמה שנים, היה יהודי ירא שמים שהתגורר רחוק מבני ברק, וסבל ממוגבלות ושיתוק בכמה מקומות, ומפעם לפעם הגיע עם אמבולנס מיוחד, המתין מתחת לביתו של רבינו, ובדרך הלון או חזור לתפילה, היה שומע רבינו כי הוא ממתין, והיה ניגש במיוחד לאמבולנס, ושומע את נאקתו ומברכו בחמימות. בידי בני משפחתו מצוי תיעוד מלא על כך.

בתמונה: רבינו מעודד ומברך ילד טהור הסובל ממוגבלות הליכה

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

מעלת עסק התורה בציבור

ומעלת עסק התורה בציבור מצינו עוד בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, מה העצה להצלחה בתורה, ואמר להם ירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, היינו שילמד הרבה תורה "בישיבה" – בציבור, שיש שם דיבוק חברים ושימוש חכמים ופלפול התלמידים ועיין ביאור הגר"א באבות פ"ב על המשנה מרבה ישיבה מרבה חכמה, וגם יתפלל ויבקש רחמים.

ומבואר בהמשך הגמרא וברש"י שם כי זה דבר פשוט שצריך להתפלל ואין הצלחה בלי תפילה, כי אדם שלא מבקש ולא מתחנן למה שיתנו לו, וזה לא חידוש שצריך תפילה, אבל אחרי שיש תפילה היה מקום לחשוב שתפילה לבד מספיק וכבר לא צריך להרבות בישיבה, וזהו שחידש רבי יהושע שתפילה לא מספקת, וצריך גם להרבות בישיבה, להתאמץ ללמוד הרבה, בישיבה – בציבור שיש חברים ותלמידים ורביים.

וכבר אמרנו פעם שכל אחד יכול להיות גם רב וגם חבר וגם תלמיד, כי כשנמצאים בתוך ציבור, בישיבה, יש יותר טובים ופחות טובים, ויתכן שיהיו שני תלמידים שאחד מהם יותר טוב מהשני, והוא כמו רב לשני החלש ממנו, וזהו פלפול התלמידים, ויכול להיות עוד חבר שלישי שהוא יותר טוב מהראשון, ואם הראשון לומד ממנו זה שימוש חכמים, ואם יש חבר ששווה עמו זה דיבוק חברים.

וכך תמיד יכול להיות בין שלושה תלמידים, שהשניים האחרים לגבי הראשון הם אחד רב ואחד חבר, או אחד רב ואחד תלמיד, או אחד תלמיד ואחד חבר, ואפשר לנצל את זה, כשנמצאים בתוך ציבור, לנצל את כל אחד ואחד לשימוש חכמים ודיבוק חברים ופלפול התלמידים.

אבל העיקר הוא להיות ביישוב הדעת, בלי בהלה ובלי מתח, ועם יישוב הדעת יש הצלחה בתורה, וכן תפילה בכוונה צריכה יישוב הדעת, וזה יותר קשה – תורה יותר קל ותפילה יותר קשה.

ועל שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות א, ב), עבודה זה תפילה, וגמילות חסדים זה בין אדם לחברו, לתת יחס טוב לכל אחד ואחד, ולא להקפיד, וכבר דיברנו הרבה על זה, ומן הסתם כולם יודעים את זה, שאין סיבה להקפיד על מי שגורם צער, מפני שהצער זה מן השמים ואין סיבה להקפיד.

קביעות לניצול הזמנים הפנויים

וכאמור העיקר הוא ניצול הזמן, אמנם זה דבר מאוד לא פשוט, אבל אם אדם מתרגל זה כבר לא קשה, לנצל את הזמן.

וכבר דיברנו לאחרונה על ניצול הזמן שבין קבלת שבת למעריב, שיש מקומות שיש הפסקה בזמן הזה, והזמן מתבזבז בינתיים, אבל אפשר לנצל את הזמן, אם לומדים איזה דבר קבוע, שלא צריכים בכל פעם מחדש לחשוב מה ללמוד, ואפשר עם חברותא קבוע.

ויש עוד זמנים בערב שבת ושבת ומוצאי שבת שבדרך כלל אינם מנוצלים כראוי, כי אין בהם סדרים קבועים, בפרט בערב שבת אחר הצהריים, ובשבת ומוצאי שבת, ואפשר לנצל את הזמנים האלה.

וסיפרנו על הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל שהיה בקי נפלא וחזר פעמים רבות על כל הש"ס, ולא עשה סעודת סיום על זה, אך פעם אחת שלא כהרגלו עשה סעודה מיוחדת בסיום הש"ס, והסביר כי זהו שם מיוחד שלמד בזמני ההמתנה, כשהוא בא לאיזה מקום וצריך לחכות שם, היה לו סדר קבוע לזמני ההמתנה ללמוד את הש"ס כסדר מסכתא אחר מסכתא, ובמשך כל השנים סיים את הש"ס בזמני ההמתנה! וזו שמחה מיוחדת שניצל זמנים אלו שמתבזבזים בדרך כלל.

וכשאדם בא לאיזה מקום וצריך לחכות הרי הוא מחפש מה לקרוא איזה ספרים ושאר דברים שמונחים שם, ושמעתי ממנו"ר הגר"א דסלר זצ"ל

ניצול הזמן להתקדם בש"ס

הנה בימים אלו יש התעוררות גדולה לעסק התורה, בעקבות הסיום של הדף היומי, והרבה רוצים ללמוד ולסיים את הש"ס.

ובאמת לא כולם יכולים ללמוד את "הדף היומי", אבל אפשר גם שלא לפי הדף היומי, כל אחד יש לו זמנים פנויים שמתבזבזים במשך היום, ואפשר באותם הזמנים ללמוד ולהתקדם בש"ס, לפעמים דף או חצי דף, ולפעמים שני דפים, כל אחד לפי האפשרויות והזמנים הפנויים שיש לו, בניצול הזמנים הפנויים אפשר להספיק הרבה!

ועכשיו יש סיעתא דשמיא מיוחדת לזה, כפי שרואים שנוספו הרבה שיעורי תורה חדשים, ויש התעוררות גדולה בציבור, אם כן יש השפעה, אתערותא דלעילא או דלתתא, התעוררות לעסוק בתורה, והתעוררות הזאת נותנת כוחות לכל אחד לנצל את הזמן לתורה, כל אחד לפי האפשרויות שלו, כמה זמן שיש לו, חצי שעה או שעה ביום, או אפילו פחות מזה, ולכל אחד יש זמנים פנויים.

כמו שידוע מרבי ישראל סלנטר שנשאל מה יעשה אדם שיש לו רק חצי שעה פנויה ביום, האם ילמד בה גמרא או מוסר, ואמר רבי ישראל שילמד מוסר כי אז יראה שיש לו עוד חצי שעה... וזו המציאות, שיש זמנים פנויים שלא מרגישים כלל שהם מתבזבזים.

ובאגרת התשובה לרבינו יונה כתב "חייב כל אדם לתקן מקום בביתו וישים לו שם הלכות או מקרא או תהלים או סידור תפילות, וכאשר יפנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסור שמה לשנות או לקרות", היינו שצריך שיהיה בבית חדר ומקום קבוע לעסק התורה, שיוכל בכל רגע פנוי להיכנס וללמוד שם בלי הפרעות. ככה יש עצות לניצול הזמן.

ניצוד זוכים לסייעתא דשמיא

וכבר אמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, צריכים להתחיל כמה שיכולים, ועל ידי זה יש סיעתא דשמיא לעוד.

וגם יש סיעתא דשמיא על ידי תפילה, כגון מה שמבקשים בשמונה עשרה "השיבנו אבינו לתורתך", ומבקשים בלשון רבים, על כלל ישראל, וכבר דיברנו פעם שאם באמת חושבים על זה ומתפללים מעומק הלב, זה יכול להשפיע, כי תפילה זה דבר שמשפיע ומצליח, כמו שכתב המהרש"א בקידושין דף כ"ט שמה שאדם מקבל על ידי תפילה זה לא נס, כי כך המציאות שעל ידי תפילה יש סיעתא דשמיא, אם אדם מתפלל על עצמו או על אחרים, כאשר התפילה היא מעומק הלב זה משפיע! ואם באמת היה אכפת לנו על אחרים שלא לומדים, והיינו מבקשים השיבנו לתורתך מעומק הלב, מתוך שזה כואב לנו, זה היה משפיע.

בעל תורה אמיתי מתקדש ומשפיע

ונוסף לזה יש השפעה שכל אחד משפיע בעצם הנהגתו, כל אדם הוא מושפע וגם משפיע, ואם יש בו איזה מעלה והוא עושה איזה מעשה טוב, הרי הוא מקבל מדרגה בזה וממילא זה משפיע על אחרים, כך המציאות, וכמו שכתב החזון איש באגרת (ח"ג סב) כי במקום שיש בעל תורה אמיתי יש השפעה על הסביבה ורואים את ההשפעה, כל אחד עד כמה שהוא בעל תורה "אמיתי" הוא מתקדש ומשפיע על סביבתו.

אנחנו לא שמים לב עד כמה שאנחנו דבוקים בקדושה, שהרי כשאדם עוסק בתורה השכינה שרויה עמו, כמו שאמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה ביניהם וכו' ומניין אפילו חמישה, ושלושה, ושניים, ואפילו אחד, כשעוסק בתורה שכינה עמו, ושכינה פירושה השפעת קדושה, שהוא מתקדש ונעשה אדם אחר על ידי שעוסק בתורה, ואם הוא לומד עם אחרים ומלמד זה עוד יותר, ואם הוא מלמד בציבור, זה עוד יותר מקדש, כמו שאמרו (ברכות ו, א) שבעשרה קדמה שכינה ואתיא.

ניצול השפעת החיזוק בימים אלו

וכאמור עכשיו יש השפעה של חיזוק בתורה, ורואים את ההשפעה, לאחר סיום הש"ס, שנתרבו ומתרבים שיעורים חדשים, וכיון שיש השפעה צריכים לנצל את ההשפעה! יש כעת השפעה מן השמים לעסק התורה, שלא קשה לעסוק בתורה, ובזמן שלא קשה החיוב גדול יותר! בזמן שקשה – השכר יותר גדול, ובזמן שלא קשה – החיוב יותר גדול.

וכל אחד מאיתנו שעדיין אינו מסודר עם ניצול כל הזמנים, אם יתחיל עכשיו לנצל את הזמנים יראה הצלחה ותהיה לו סייעתא דשמיא מיוחדת, כי עכשיו יש סייעתא דשמיא.

אבל צריך גם תפילה, וכן מידות טובות, כבר דיברנו פעם שמידות טובות הם סגולה להצלחה בתורה, ואם יש חיסרון במידות הטובות אין הצלחה בתורה, וככל שהאדם יותר בעל מידות טובות הוא יותר מצליח בתורה, ולמידות טובות גם כן צריך הרגל, להתרגל במידות טובות, שלא להקפיד על שום אדם, ולדבר בנחת, שיהא דיבורו בנחת עם הבריות (יומא פו, א), ולתת הרגשה טובה לזולתו, וכך אפשר לעשות חסד כל היום, עם סבר פנים יפות לכל אדם (אבות א, טו).

ואם אדם כל היום מסודר עם חשבונות על פי המידות הטובות הוא זוכה בזה הרבה מאד, והוא אהוב על כולם, כמו שאמרו (אבות ג, י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו.

וכבר הזכרנו שני הפירושים בזה, האם מה שרוח הבריות נוחה הימנו זה "סיבה" שרוח המקום נוחה הימנו, כי הוא אדם כזה שמתנהג במידות טובות ונותן יחס טוב לכל אחד, ובגלל זה יש לו זכויות ורוח המקום נוחה הימנו, או שזה "סימן" שרוח המקום נוחה הימנו, שהרי מה שרוח הבריות נוחה הימנו זה מן השמים, וזה סימן שהוא אדם כזה שרוח המקום נוחה הימנו ולכן עשו מן השמים שכולם יאהבו אותו.

יהי רצון שנזכה כולנו שתהא רוח הבריות ורוח המקום נוחה הימנו.

שהסביר פעם מה היא אתערותא דלעילא, שמן השמים נותנים לאדם התעוררות, כגון כשנמצא בחדר המתנה ומונחים שם כל מיני ספרים, ופתח ספר מוסר שמונח שם, ונפתח לו בדיוק במאמר שמעורר אותו ומתאים לו לפי מצבו, זוהי אתערותא דלעילא שמן השמים השפיעו עליו התעוררות, שנזדמן לו דבר המעורר אותו, שלא בכוונה, וזו זכות שמן השמים מעוררים אותו, וצריך זכויות וסייעתא דשמיא לזה. ויש גם אתערותא דלתתא, שהאדם מעורר את עצמו, על ידי לימוד ספרי מוסר וכדומה.

תורה עבודה וגמילות חסדים

ועיקר ההתעוררות והחיזוק צריך להיות בשלושת הדברים: תורה, עבודה, וגמילות חסדים בין אדם לחברו, ויש הרבה מדרגות בזה, ואם שמים לב אפשר להתעלות עוד ועוד, כגון בתורה, כפי שאמרנו בניצול הזמן, וכן אם מישוהו שואל – לעזור לו, וזהו פלפול התלמידים.

ותפילה כמובן, על כל דבר שיד תפילה, תפילה על תורה, וכן תפילה על כוונה בתפילה, ובאורחות חיים להרא"ש (אות לו) כתב "ומה טוב לבקש סליחה על אמר סלח לנו בלא כוונה", היינו שצריכים לבקש סלח לנו על זה גופא שאומרים סלח לנו בלי כוונה, שמתפללים ולא מרגישים את מה שאומרים, וכן תפילה על מידות טובות, שלא להקפיד על שום אדם, ויש תפילות על זה.

ובברכות השחר מבקשים שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצוותיך ואל תביאנו לא לידי חטא וכו', וענין "שתרגילנו" – כי ההרגל נעשה טבע, ומבקשים שהתורה תהיה לנו טבע, שנימשך ממילא לזה, וכדאיתא במדרש (ויקרא רבה לה, א) על הפסוק "חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" אמר דוד ריבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ע"כ, יש כזו מדרגה של דבקות והרגל בתורה עד כדי כך, שחושבים ללכת לעסוק באיזה עניינים הנצרכים, אך הרגליים מעצמן נמשכות לבית המדרש. ועל כל זה יש סייעתא דשמיא.

משא רבינו שליט"א במעמד סיום הש"ס הגדול שעל ידי "דרשו"

מה המצוה שאנחנו עושים עכשיו, איזו מצוה אנחנו מקיימים פה? סיום הש"ס, סיימו ש"ס, תורה, תלמוד תורה כנגד כולם, ציבור גדול ברוך השם סיימו ש"ס, זה שמחה גדולה, ומה השמחה? שמחה בתורה! מה זה תורה? תורה זה מסיני, השם מסיני בא, זה תורת השם, אם כן המצוה שאנחנו עושים זה כבוד שמים, קידוש השם!

כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ישעיה מג, ז), כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא – לכבודו (אבות ו, יא), כבוד שמים, זה מה שאנחנו עושים, ובה אנחנו עוסקים, אשרינו שאנחנו זוכים לעסוק בכבוד שמים! שציבור גדול ברוך השם הגיע לעסוק בכבוד שמים.

אבל כבוד שמים זה גם לקיים, מה השם דורש ממך, לקיים, מה שאנחנו חייבים, לעסוק בתורה, ושיננתם לבניך ודיברת בם, ולימדתם אותם את בניכם, תורה, עסק התורה.

ועסק התורה זה דבר מאד כדאי, יש גמרא (סנהדרין צט, ב) על הפסוק אדם לעמל יולד, אדם נולד להיות עמל, לעבוד, לעשות פעילות, ואיזו פעילות? עמל פה, ואיזה עמל פה? תורה! ואם לא עמלים בתורה יש עמל אחר, "כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי לאורייתא", כל גוף הוא סבל וצריך לעבוד קשה, ואשרי מי שעמלו בתורה (ברכות יז, א), אבל אם אין עמלו בתורה יש עמל אחר יותר קשה.

ועמל התורה הוא עמל מאד נעים, כמו שכתוב ומתוקים מדבש (תהלים יט, יא), ומבקשים על זה בתפילה והערב נא, וגם מה שכתב רש"י בשם הספרי על הפסוק (דברים ו, ו) אשר אנכי מצוה היום, כדיטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה, וכן בפסוק (שם יא, יג) מצווה אתכם היום, פירש רש"י כחדשים, והיינו כמו דבר חדש, חדשות, שיש סקרנות לזה, כך דברי תורה מאד מעניינים, עסק התורה מתוק ומעניין! וזה עבודה נעימה מאד, במקום עבודות אחרות עוסקים בתורה שהיא עבודה נעימה מאד, וזוהי בזה לאשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

ושנינו באבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח וכו', עם כל הקשיים המוזכרים שם, ובתורה אתה עמל, ועל ידי זה אשריך בעולם הזה! כך המציאות, שמי שתורתו אומנותו הוא מאושר, עם החיים הכי מאושרים, וכל הדברים הגשמיים האחרים, כל הגשמיות שיש בעולם, זה לא החיים המאושרים של אברך שיושב ועוסק בתורה, שהוא מאושר, והמשפחה מאושרת, וכל הסביבה מאושרת, עם מצב רוח טוב, אשריך בעולם הזה.

ויש עוד דבר חשוב מאד שהוא 'אשריך בעולם הזה', לימוד ספרי המוסר, ספרי המוסר מביאים לאשריך בעולם הזה, ורבים אמרו לי את זה, שהתחילו ללמוד ספרי מוסר בקביעות יום יומית, משהו, לא משנה כמה זמן, וכפי שאמר פעם מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל שאם לומדים אפילו חמש דקות מסילת ישרים, אם זה בקביעות בכל יום זה משפיע לחיים טובים ומאושרים, אדם שחי עם חשבון, והכל מסודר אצלו, הוא מאושר! וזה דבר שרואים במציאות, ורבים אמרו לי כן, בעלי משפחה, שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, והבית נהיה מאושר ומלא שמחה.

בעזרת השם נזכה כולנו לעשות מה שאנו צריכים ונהיה מאושרים אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
— אימותי הן ישרים כשיוצאין
מפי ישר

(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

פרשת וארא תש"פ לפ"ק * גליון 16 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'וידעתם כי אני ה' והבאתי אתכם כו'

שורש חטא המרגלים - 'ולא שמעו אל משה'

הספורנו ביאר, כי בפסוק נזכר תחילה "וידעתם כי אני השם" ואחר כך "והבאתי אתכם אל הארץ", ובא לומר בזה כי כדי לזכות לארץ ישראל צריכים תחילה להתבונן ולהתחזק באמונה. וזה לשון הספורנו: "וידעתם - הכירו והתבוננו שכל זה יתאמת, כי אני ה' אלקיכם המוציא - כי בהיותי אלקיכם, משגיח עליכם בפרט, ואני המוציא ומשתדל עתה להוציאכם, אין ספק שאעשה כל מה שאמרתי", ועל זה ממשיך הפסוק "והבאתי אתכם אל הארץ - כאשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ואתננה לכם", היינו שהזכות להיכנס לארץ היא על ידי ההתבוננות באמונה שלמה ובביטחון בהשגחה פרטית.

אבל הסוף היה שיוצאי מצרים לא זכו להיכנס לארץ, והטעם בזה כמו שממשיך הפסוק "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", וביאר הספורנו: "ולא שמעו אל משה - להתבונן בכל זה בענין שיבטחו בישועת האל-יתברך ויחשבה להם צדקה כענין [האמור] באברהם, לכן לא נתקיים בהם ונתתי אותה לכם, אבל נתנה לבניהם", היינו שלא התבוננו כפי שהיו צריכים להתבונן בכל המכות וביציאת מצרים לקבל חיזוק האמונה.

וממשיך הספורנו "מקוצר רוח - כי לא נאמנה את קל רוחם ולא נתנו לב להתבונן", היינו ש"קוצר רוח" פירושו חוסר התבוננות, ומדוע לא התבוננו? - "מעבודה קשה - כי לולא העבודה הקשה היו נותנים לב לדברי משה, והיו מבינים מטענותיו שראוי לבטוח", עכ"ד. והיינו שהחיסרון ברוח, בהבנה ובאמונה, היה מחמת העבודה הקשה, שהיא זו שגרמה שלא היה להם יישוב הדעת לחשוב ולהתבונן.

ומשום כן לא זכו להיכנס לארץ ישראל כי אם בני הדור השני, אבל יוצאי מצרים עצמם היה חסר להם ההתבוננות וחיזוק האמונה שהיו צריכים להתחזק בזה, והספורנו הזכיר בדבריו גם ענין ביטחון - "שיבטחו", "שראוי לבטוח", וידוע שאמונה וביטחון ויראת שמים הכל ענין אחד ותלוי זה בזה, ומאחר שלא התחזקו באמונה וביטחון כראוי, לכן לא זכו להיכנס לארץ ישראל.

ולכאורה יש שאלה פשוטה מאד על זה, שהרי בחומש במדבר מפורש כי הסיבה שלא זכו להיכנס לארץ ישראל הייתה מחמת חטא המרגלים, שאז נשבע הקב"ה שיישארו ארבעים שנה במדבר ולא יראו את הארץ, ואם כן חטא המרגלים הוא שגרם לזה, ולא חסרון ההתבוננות קודם יציאת מצרים.

ונראה בפשטות בזה, שהרי גם חטא המרגלים היה חיסרון באמונה, כמו שכתוב (במדבר יד, יא) "ועד אנה לא יאמינו בי", ואמנם הם היו מאמינים, אבל היו חסרים בשלמות האמונה, ומעתה מבואר, כי אם היו שלמים באמונה בעת יציאת מצרים, אם היו מתבוננים אז כמו שצריך כפי שהיה נדרש מהם, אזי גם אחר כך לא היו באים לידי חטא המרגלים, וכל מה שנכשלו אחר כך בחטא המרגלים נבע מאותו חיסרון באמונה, שלא התבוננו בעת יציאת מצרים, ובאמת זה היה השורש הגורם שלא נכנסו לארץ ישראל.

(משיחות רבינו שליט"א)

'מקוצר רוח ומעבודה קשה'

קוצר הנפש מונע את האדם ממלאכת שמים

יש לנו ללמוד מפרשה זו ידיעה גדולה וחשובה שהוא תנאי גדול בכל עבודת השם, והוא הזהירות ממצב שבו מגיע האדם לידי "קוצר רוח", וקוצר רוח אינו דווקא על ידי עבודה קשה כמו שמצינו בבני ישראל שמחמת רוב עבודה לא היה סיפק בידם להשיג האמונה, אלא זה שייך גם אצלנו בחיי היום יום.

וכבר אמרו חז"ל (עירובין מא, ב) "דקדוקי עניות מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו", וזהו גם כן ענין של קוצר רוח שנגרם לאדם על ידי דקדוקי עניות, ויש לו בזה ב' הפסדים: שמעבירין אותו "על דעתו" היינו בעניינים הגשמיים שמרוב עניותו הוא מדקדק כל הזמן על מזונותיו לצמצם בהם שלא להוציא הוצאות ונעשה מוטרד ומבולבל בכל ענייניו הגשמיים, וגם מעבירין אותו "על דעת קונו" היינו שמחמת זה בא לידי דאגה וטרדה עד שאינו יכול להתבונן ולהתחזק ומפריע לו בעבודת השם, וכל זה הוא ענין קוצר רוח, שדעתו של האדם אינה מיושבת עליו להתבונן בעבודת קונו.

ודבר זה נגרם מחמת חסרון באמונה, כי אם היה מאמין

ובוטח בהשגחת השם ויודע שגם העניות היא לטובתו ממילא לא היה דואג על זה ולא היה מחסיר על ידי זה מעבודת השם וממילא לא היו לו טרדות לא בגשמיות ולא ברוחניות.

ורבינו יונה בשערי תשובה (ב, ט) כתב "כי קוצר הנפש מונע את האדם ממלאכת שמים", ומדבר שם על ימי הזקנה וזה לשונו: "אחרי כן אמר (קהלת יא, ז) ומתוך האור וטוב לעיניים לראות את השמש, פירוש, חזר לדבר על ימי הזקנה שהמשיל אותם לערב, ומפני כי הזקן לא יטעם את אשר יאכל ואת אשר ישתה כדברי ברזילי הגלעדי, אמר כי יש לו לזקן ליהנות במאור השמש ואל תקצר נפשו עליו, כי קוצר הנפש מונע ממלאכת שמים", עכ"ל. והיינו שאדם זקן הסובל מחוסר שמחה עד שנפשו קצרה מזה, עליו לצאת ולראות מאור השמש כדי למנוע מקוצר הנפש, כי אם יבוא לידי קוצר הנפש הרי זה עלול למונעו ממלאכת שמים.

והנה אמנם רבינו יונה כתב דבריו על ימי הזקנה, כי אז רגילות האדם לבוא לידי קוצר הנפש, כי פעמים שבמצבו זה הוא מיואש מעצמו, אולם בימינו ענין זה מצוי הרבה גם אצל צעירים שיש להם קוצר הנפש, חוסר שמחה וחוסר סיפוק נפשי, המונע אותם ממלאכת שמים, והסיבה לזה מפני שיש שאיפה חזקה להרבה צורבים צעירים להגיע להישגים גדולים בידיעות והשגות בתורה, וחושבים כל הזמן על החיוב לדעת כל התורה ש"ס ופוסקים, וקובעים לעצמם חיוב של הספקים גדולים, ולוקחים על

עצמם חיובים רבים, ואין דעתם משכלת לראות אם זה כפי כוחם, ואחר כך כשעובר הזמן ורואים הם שאינם עומדים בחיוביהם ורצונותיהם נכנס בהם הייאוש מדוע לא הצליחו כפי התכניות שלהם ונשברים ונופלים.

והרבה פעמים כשאדם קובע לעצמו מטרה של הישגים, כוונתו היא כדי לזכות לכבוד ולגדולה וכדומה, שאם כל כוונתו לשם שמים מה אכפת לו כמה יספיק והרי הוא עושה את המוטל עליו בלימוד התורה כמו שצריך ומה שיספיק יספיק, ואם מן השמים סיבבו שלא יספיק למרות השתדלותו הרי זהו רצון הבורא יתברך ואין הדבר תלוי בידו, רק יעשה בתמימות את המוטל עליו ומן השמים יסייעו בידו כפי הנצרך לתיקונו שלו, והוא יעשה וינהיג כפי טבעו וכוחותיו שניתנו לו מן השמים ועל ידי זה יגיע לשלמות.

וכבר כתב בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) ששכר המצוות הוא על הבחירה וההשתדלות, אבל על קיום המצוה והתוצאה בפועל אם יצליח או לא אינו תלוי בידי האדם רק בידי שמים, ואף אם בסופו של דבר לא יצא המצוה לפועל לא נפחת מאומה משכרו, ומבואר גם כן שכל תפקיד האדם הוא לבחור ולהשתדל ולעשות כפי כוחותיו שניתנו לו מן השמים, והתוצאות וההישגים אינם בידי כלל רק בידי שמים, ואמנם חיובו להשתדל בכל כוחו אבל אין המצוה להגיע להישגים דווקא אלא ללמוד כפי כוחו וטבעו, ומן השמים יסייעו בידו.

(משיעורי החומש)

קיצור הנפש בשעת הלימוד

שח מרן שליט"א: כאשר לומדים מפני סיבות צדדיות ולא בשביל מתיקות התורה, כגון שרוצה לקבל חשיבות וכבוד ע"י הלימוד, אי אפשר להצליח כלל, כי באופן כזה הלימוד הוא מתוך קוצר הנפש, ואפילו כשלומדים מתוך שאיפות כשרות, אם בשעת הלימוד יחשוב על זה, אזי מרוב שאיפות בא לידי קוצר הנפש ומופרע מלימודו.

קיצור הנפש מונע קיום חיובי האדם כלפי משפחתו

ומכיר אני אנשים גדולים שמתוך שאיפותיהם הגדולות להיות גדולים ומתוך צדקותם שכחו מביתם, שאינם יודעים כיצד להתנהג בבית ואינם מכירים את חיובם, וגם זה הוא מענין קוצר רוח, שמחמת קוצר הנפש אינם מתבוננים בחיוביהם, וצריך לדעת להיזהר מכך.

ההתגברות על קיצור הנפש מועיל לסילוק כל הקשיים

נכנס אצלי אברך שהיה לומד בהספק מועט ואמר שדרכו להתעכב ולעיין הרבה בפרטי הסוגיות, אבל באמת רצונו הוא להוסיף הספק בלימודו, ואמרתי לו כי אכן אין צורך להתעכב על כל פרט ופרט, אלא מספיק לראות מה ששאלו בסוגיא בשעת הלימוד, ובמקום להתעכב על פרטים נוספים ילמדו בכמות ובהספק להוסיף ידיעות. וביקש האברך שיהא לו 'מחייב', לבוא מידי תקופה להיבחן אצלי על סדר לימודו, ואכן לאחר שעשה כך זה הועיל לו מאד, ויחד עם זה נתגבר על עוד כמה בעיות וקשיים שהיו לו בביתו, ומשום שכך היא המציאות, שאם מתגברים על קוצר הנפש גם שאר העניינים מסתדרים על מקומם.

(מתוך הספר 'חיזוק')

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

והנה בשיח יצחק סיים שיעשה כהמובא במהרש"ם (הגהות על אורחות חיים סימן שלט אות יא) בשם בעל בני יששכר זי"ע, שאם הסכימו גדולים להקל אין לחוש, כן יעשה גם בזה לשאול לג' גדולים וצדיקים. (חש"ח גיטין נ ע"א).

הכרת הטוב כלפי הגוי שהיה הגורם להצילו ממוות

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן קַח מִטָּךְ וְנֹטָה יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם עַל נַהֲרֹתָם עַל יֹאֲרֵיהֶם וְעַל אֲגַמִּיהֶם וְעַל כָּל מְקוֹה מִימֵיהֶם וַיְהִי דָם וַהֲיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים (ז-יט).

שאלה:

מעשה באדם אחד שבא אל בית הכנסת ורוצה לתרום ספר תורה עם רימונים, ומספר לגבאים שהסיבה לתרומתו היא: שודדים ניסו להורגו ובמקום להרוג אותו, הרגו אישה נוכריה בטעות, ועל ידי כך ניצל, ועל כן רוצה לתרום ספר תורה כהודיה להקב"ה על הצלתו ואת הרימונים לזכותה של הנוכריה, שעל ידי ניצל וחש כלפיה הכרת הטוב, האם ראוי לתרום לזכותה רימונים לספר תורה?

תשובה:

נראה שהדבר מגונה לתרום רימונים לספר תורה לזכותה של הנוכריה, ואין ראוי לעשות כן, וגם אין כאן ענין של הכרת הטוב משום שאותה נוכריה לא התכוונה מעולם להיטיב לו אלא הייתה רק הגורם להצלתו, וההצלה הייתה בידי שמים שגלגלו על ידיה שהוא ינצל. וכבר כתב בספר חובת הלבבות בהתחלת שער עבודת האלוהים ח"ל: ואם תגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כוון בה אלינו, יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו ואין אנו חייבים בה, עכ"ל.

ואם כן גם במקרה זה הנוכריה לא התכוונה להיטיב עם היהודי ולכן אין שום ענין להכיר לה טובה ולתרום רימונים לזכותה.

ולכאורה קשה שמצינו מקומות שגם שעושה הטובה לא התכוון להיטיב יש כלפיו חוב של הכרת הטוב, וזאת ממשה רבנו שהקב"ה ציוה שאהרן יכה את היאור ולא משה, וכתב רש"י (שמות ז יט) הטעם לפי שהגין על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן. כמו כן במכת כינים (שם ח יב) לקה החול על ידי אהרן, וכתב רש"י לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי והטמינו בחול, ולקה על ידי אהרן.

ואם כן רואים מכאן שאפילו שהעפר והיאור לא התכוונו להיטיב למשה יש לו כלפיהם חיוב הכרת

האם לשאת אשה שאינה

מיוחסת אבל היא תועיל לו

וְאַלְעֹזֶר בֶּן אֶהֱרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל לוֹ לְאִשָּׁה וְתֹלַד לוֹ אֵת פִּינְחָס אֵלֶּה רְאִשֵּׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם (ו-כד).

שאלה:

כשמציעים לבחור אשה מיוחסת וטובה, ובדק באחיה ונמצאו נפלאים, ומאידך מציעים לו אשה לא מיוחסת ואחיה לא מצוינים, אך היא עצמה תהיה לו לעזר רב מכח אהבת התורה שיש בה, ומוקירה מאד תלמידי חכמים במה יבחר?

תשובה:

כתוב בתורה (שמות ו כה) 'ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה', וכתב על כך העמק דבר, לקח לו זה הלשון משונה מלשון המקרא בפסוקים, וגם 'לו' חדא מיותר, ובא ללמדנו, שאף על גב דבת פוטיאל לא היתה מיוחסת יותר מצפורה אשת משה, מכל מקום זכתה להוליד את פינחס, והיינו משום שהיתה לעזר גדול להליכות עולמו של אלעזר, והפירוש 'לקח לו' הוא כמו שכתבתי בבראשית (ד-ט) שהוא לעזר חייו, ובשביל שראה אלעזר שתסייעהו הרבה להיות איש המעלה, לא דקדק על היחס והיתה משום זה ראויה 'לו לאשה', וזכתה בשביל זה להוליד לו כראוי לו, דהני נשי במאי זכיין באתנוי גברי. נמצא שאם המוצעת תהיה לו לעזר רב להיות איש המעלה יש לשאתה ותוליד לו בנים צדיקים כמו פנחס.

ויעוין בשו"ת שיח יצחק (סימן תפב) ששאלו אותו אם לישא בחור שאחיו אינם ראויים, והנה לגבי האחים שאינם מצוינים נאמר בבבא בתרא (דף קי ע"א) אמר רבא הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה. [ובנחל קדומים לחיד"א כתב שיש בזה רמז בפסוק 'אשת חיל מי ימצא' ראשי תיבות 'אחים' דהיינו שיבדוק באחיה], וצריך עיון שלא הובא זאת בשולחן ערוך (אבן העזר סימן ג). והביא שבשיחת חולין החדש (פרק ב אות א) שאל אחד להגאון בעל בית אפרים ז"ל שהציעו לפניו נכדות עבור בתו עם אברך מופלג בתורה ושלם במעלות, רק יש לו אח איש נבל ובליעל ורע מעללים, אם כשר הדבר לפניו לבוא עמו במעדנות החיתון, ולא ישגיח על אחיו הבליעל ואם יחדל, והשיב הגאון 'לשם שבו ואחלמה'. וכוונתו 'לשם שבו' כלומר על שמו העצמי של האברך המדובר תביט, ואח-למה, ר"ל למה לך להביט על אחיו, אם האברך המדובר איש נכבד תתחתן בו. והיינו שכשמדובר בתלמיד חכם יעמוד לו זכות התורה. עכ"ד. ונראה שגם בענינו כיון שעיקר מטרתו להנשא לזאת כדי שתהיה לו לעזר מכח התורה, אין להקפיד על מה שאחיה אינו מצוינים.

הטוב. ובאמת יש לתמונה מה שייך הכרת הטוב כלפי דבר דומם שלא חש ולא מרגיש, וכי החול והיאור יבינו שמכירים להם טובה?

ובספר מכתב מאלוהיו (ח"ג עמוד 101) כתב לישב זאת, שאין הכי נמי שאע"פ שמקבל הכרת הטוב לא ירגיש בהכרת הטובה, מכל מקום אם לא יכיר טובה אז ישרש בעצמו טבע של אי הכרת הטוב, ורצון ה' שאדם יהיה מכיר טובה, ולכן ציווה הקב"ה את משה שלא יכה על היאור והחול, כדי שלא יפגום במידת הכרת הטוב שטבועה בו.

ולכן טוען אותו יהודי שניצל על ידי נוכריה שאף על פי שלא התכוונה להיטיב בעבורי אבל סוף סוף היא היתה הגורם להצלתי ורצוני לתרום רימונים לזכותה.

ונראה לחלק ג' חילוקים בן החיוב של משה להכיר טובה לנידון דידן.

א. משה רבנו התכוון להנות מהיאור וכן מהעפר, מה שאין כן היהודי לא התכוון להנות מהגויה אלא כך הקב"ה גלגל וניצל על ידה.

ב. המהות של העפר והמים היא לשימוש האדם וכן להגן על האדם ולכן הסביר אומרת שיש כלפיהם חיוב הכרת הטוב מה שאין כן הגויה מאחר שעברה במקרה היא לא בר שימוש להינצל על ידה, אלא כך הקב"ה גלגל ולא שייך בזה הכרת הטוב כי לא עשתה מאומה.

ג. אם משה רבנו היה מכה את העפר והיאור זה היה מעשה ביחוי לדברים שהטיבו לו ולכן הקב"ה מצווה שמשה לא יכה אלא אהרן יכה, שלא ראוי לבזות את מי שנהנה על ידו, מה שאין כן בנדון דידן אם לא נקנה רימונים לזכותה של הגויה, זה לא נקרא שמבזה אותה. לסיכום: נראה שהיהודי לא חייב שום הכרת הטוב כלפיה, ומכל מקום אם ליבו רוצה להיטיב לנוכריה שהרי סוף סוף הקב"ה גלגל דרכה את הצלתו, ילמד את בנה את שבע מצוות בני נח ויתן להם פרסים על לימודם ובזאת תהיה עילוי לנכריה. (חש"ח בכורות ה ע"א).

יש לו סוס חמור גמל ופרה, את מי יאכיל בתחילה

הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בפקר ובצאן דבר פדד מאד (א-ט).
שאלה:

עובד בגן החיות שיש שם בהמות טמאות וטהורות, כגון שיש לפניו סוס חמור גמל ובקר, וכל הבהמות רעבות באותו מדה, ואין לו איזה קפידא את מי להאכיל קודם, האם אפשר לעשות סדר על פי התורה את מי להעדיף להאכיל קודם?

תשובה:

נאמר בתורה (שמות ט ג) 'הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה, בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן, דבר כבד מאד', וכתב הגאון רבי יעקב קמינצקי בספרו אמת ליעקב, לבאר את הסדר של התורה, סוסים, חמורים גמלים ובהמות טהורות, וזאת על פי המבואר בגמרא בברכות (דף סא ע"א) בקלקלה מתחילים מן הקטן, לפיכך פתח בסוסים, שהיא בהמה טמאה, אחר כך בחמורים כי נתקדשו בפטר חמור ויש בהם קדושה, ואחר כך

בגמל שיש לו סימן אחד טהור שהוא מעלה גרה, ואחר כך בקר וצאן שהם טהורים.

חזינן מדבריו שיש קצת מעלה לגמל על פני שאר הבהמות הטמאות, כי יש לו על כל פנים סימן אחד טהור, ואם כן כשצריך להאכיל אותם, אולי הסדר הפוך מתחילים בחשוב בבקר ובצאן שהם טהורים, ואח"כ בגמל שיש לו סימן אחד טהור, ואח"כ את החמור כי יש לו קצת קדושה, שהוא חייב בפטר חמור, ואח"כ סוס שאין לו כל מעלה.

[נאמר במסכת יבמות (דף מה ע"א), ההוא דאתא לקמיה דרב, אמר ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל מהו, אמר לו הולד כשר, אמר ליה הב לי ברתך, לא ידובנא לך, אמר שימי בר חייתא לרב אמרי אינשי גמלא במדי אקבא רקדא, הא קבא, הוא גמלא, הוא מדי, ולא רקדא. נפירשי: גמל גדול מוקד בתוך קב קטן בד' רגליו במלכות מדי ונחמא. הא קבא הוא גמלא הוא מדי - יבא וירקד לפנינו כלומר אתה שהתרת דבר חידוש, האמת דברך ותן לו בתך.

ופירש בבן יהודיע, שהגמל הוא משל לאיש זה, שנולד מנכרי ובת ישראל, וכן הגמל יש לו סימן אחד טהור, וסימן אחד טמאה, וקבא משל על בתו של רב, דהאשה נקראת כלי לאיש, ומדי משל על רב].

אך צריך עיון כי נאמר בתוספתא בכורות (פ"א ה"ג) "בכל בהמה טמאה אין לך שחייב בבכורה אלא חמור בלבד, בכל חיה אין לך שאסור משום מחיר אלא כלב בלבד". משמע שחמור קודם לגמל.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות בכורות דף ב ע"א) הוסיף בזה, שיש חידוש בפטר חמור, שדעת רבי שמעון (בכורות דף י ע"א) שגמל וארנבת שפן וחזיר, אין צריכים מחשבת אכילה כדי שיקבלו טומאה, ואף שבהמה טמאה אין מקבלת טומאת אוכלים, אלא אם כן חשב עליה לאכילת גוי, מכל מקום סובר רבי שמעון, שזה דווקא בשאר בהמות טמאות, שגם אצל גוי הוא מאוס, אבל בארבע בהמות הללו שיש להם סימן אחד, אינן מאוסים כל כך, והרי זה עומד לאכילה אצל גוי מחמת עצמו, ואין צריך מחשבת אכילה. ובוזה מבואר כשחידשה התורה קדושת פטר חמור, יש כאן חידוש יותר, שאפילו חמור שאין לו כלל סימני טהרה, ואפילו סימן אחד לא, אף על פי כן הקדישתו תורה מה שלא עשתה כן בהמות טמאות, שמכל מקום יש להם סימן אחד כגון גמל שהוא מעלה גרה, והוא יותר קרוב לקדושה, וזה חידוש, עכ"ד.

על כל פנים שמענו שחמור נכנס לקדושה יותר מגמל, אפילו שיש לו סימן טהרה אחד, ואם כן למה במצרים החמור דרגתו נמוכה יותר מהגמל.

ובספר אמת ליעקב תירץ, שבמצרים החמור עדיין לא נכנס לקדושה, שעדיין לא עזר ליהודים לשאת משאות ביציאתם ממצרים, אז מעלתו קטנה יותר מגמל, שיש לו על כל פנים סימן טהרה אחד, והרי סימני טהרה כבר היה ידוע קודם, שהרי גם נח כבר ידע איזה בהמה טהורה ואיזה טמאה, ולכן החמור היא דרגה פחותה מהגמל, ומה שהיה דרגה גבוהה יותר מהסוס, כיון שעל כל פנים, הוא עתיד להכנס לקדושה, אבל בזמן הזה, יתכן שהחמור דרגתו גבוהה יותר מהגמל, כיון שנכנס לקדושה, ולכן יתכן שיש להקדים את האכילת החמור, על פני האכילת הגמל. (חש"ח יבמות מה ע"א).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

וארא תש"פ

הטבע (דברי האבן עזרא, במופת התנין) - כפי שניווכח אודות אלו, בהמשך הפרשות, לנוכח עשרת המכות] כולם יזדקקו להכיר את ה', כנאמר (בפרשתנו ז, ה) **'וידעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם'**.

וכן במכת דם (ז, יז) אומר ה' למשה שיאמר לפרעה: **כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'.**

וכן במכת צפרדעים כאשר ביקש 'תפילה' מאת ה', על ידם. אבל הוא מבקש שלא יוכר שה' נענה לתפילה תיכף ומיד, אלא: רק למחר. כי היה לו רצון עצמי קודם, ורצונו היה להתפאר על משה. אבל גם בכך יוכח לו, שהתפילה היא שנענתה: **למען תדע כי אין כה' אלוקיני**. - ה' לא רק אלוקי העברים [כפי שהזכיר בלשונו לפניו, מידי פעם בעבר, וגם בעתיד]. אלא, **אלוקינו** ! גם שלך, ביחוד כשאתה נזקק לתפילה תכיר את ה' **אלוקינו**.

וכן במכת ערוב (ח, יח) **למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ.**

וכן במכת ברד (ט, יד, טז) **בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ. ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ.** אבל בתום מכת ברד אומר משה רבנו לפרעה: **'ואתה ועבדיך' (ולא הזכיר הכתוב עוד את החרטומים. אולי, כי הם כבר הכירו את ה' בהכרה אמיתית, כאשר אמרו במכת כינים שקדמה הרבה: אצבע אלוקים היא, ומאז 'הם' כבר לא נזכרו, זולת במכת שחין, שגם שם לא ראינו שפרעה ביקש להשתמש ביכולתם, אלא הם רק נכחו שמה) ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלוקים'.**

ואמנם, להמצריים יספיק לשון אחד של גאולת-ישראל, בכדי להכיר את ה'. כאשר הם יווכחו בנטיית יד ה' בגילויה

המכות, בשביל הגאולה. והגאולה, כדי שתכירו את ה'

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נשויה ובשפטים גדלים.

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. (פר' וארא, שמות ו, ו-ז)

מלמד אותנו כבוד זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, המטרה של יציאת מצרים, ושמיעה ה' אל זעקתם, היתה להוציאם ממצרים. אבל כאן הננו נוכחים, כי עוד בטרם יציאתם ממצרים, הם נזקקים למודעות ראשונית.

והיא - **אני ה'.**

יחד עם הנפלאות וארבע לשונות של גאולה והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים.

כלומר, אם חשבתם עד כה, שהמטרה היתה ונותרה הוצאתכם ממצרים. לא ולא. אלא, ידיעת-ה' היא המטרה. והאמצעי לזה, זהו ארבע לשונות של גאולה.

גם המצריים [כפי הנראה, זהו העם המצרי, ולא רק פרעה, או עבדיו. ולמעשה, מכל העבדים היה רק אחד שהיה **ירא את דבר ה'** כנאמר במכת ברד (ט, יט). וזה היה איוב, כדברי התרגום יונתן בן עוזיאל שם. (אמנם, בפרשת בשלח יד, ו כתוב התרגום יוב"ע, שהיו המון עבדים על רכביהם שהיו יראי ה' במכת ברד, וצ"ע). או החכמים, אלו חכמי המזלות. או החרטומים, אלו חכמי

ונגדם, - זה שיגאל את ישראל מתוכם, יחייבם להכיר את ה'.
וזהו שכתוב אצל בני ישראל, **לכן אמור לבני ישראל אני ה'.**
כלומר, בגלל רצון-ה' לגלות את שמו בשלמות, ולקיים להם את בריתו עם אבותינו, יחד עם שמיעת נאקתם. בכך, עומדים להתממש מטרות ויעודיים רוחניים בעולם. כאלו הכלולים תחת היעוד היותר גדול, מימוש דבר-ה'.

לכן תתוודעו אל גילוי ארבע לשונות של גאולה. ואל גילוי, **'זרוע הנטויה ושפטים גדולים'.** ואל הגילוי הסופי, כאשר יתגלה "אצלכם", **'וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'.**

אם ידיעת-ה' היתה גלויה אצלם, הם לא היו זקוקים לכל ד' לשונות של גאולה, אבל מכיון שה' לא גלוי אצלם במודעות, לכן הם נזקקים לד' לשונות של גאולה.
כאשר ה' שומע את נאקתם, יכולים הם לחשוב כי זהו העיקר, שהם נענו. ולא כן. אלא הבעיה שלכם הרבה יותר גדולה, היא ידיעת-ה'.

אם יש לאדם צרה רח"ל, אל לו להתנפל על הצרה.
עוד היה אומר **זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל:** למה ללכת לרופא, וכי 'הוא' עשה לך 'משהו' ? עליך ללכת אל מי שאתה יודע בדיוק שהוא הביא 'אותך' אל הצרה. או, שמא אתה מעלים את מודעותו מידיעתך רח"ל - שזהו הבעיה הכי הכי קשה של חולה... שהוא זה שעשה לך את בעייתך. ואם הינך רואה, שאתה לא הולך ישירות אליו, אז אתה נוכח שאינך מכיר ומודע לדבר הרבה יותר גדול מבעייתך. אינך מכיר את ה'.

בהיותי בקעלם שמעתי מפי **רבי דניאל מובשוביץ הי"ד** על הכתוב (תהילים צ, ג) **תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם, ופירשו חז"ל** (ירושלמי חגיגה ב, א) **עד דכדוכה של נפש.** שזה הפסוק מדבר אפילו על הגוים, אם הם בני-אדם !

אפילו בשעה שכבר הביא הקב"ה את האדם לידי מצב שהינו 'נשבר ונדכא', עד דכדוכה של נפש' וחושב שאין בו עוד יכולת ללכת בדרך ישרה, כי הינו שבור ורצוף, עדיין מדבר אליו הקב"ה ואומר לו: **שובו בני אדם !** לא נכון להרפות. אלא אדרבה, כל מצב הקושי שעושים מהשמים להאדם, זהו בגלל 'מידתו' שלו. כי הוא ממשיך ונוהג בקושי, על כל מידה המקבילה ל'מידתו' היא קושי.

אבל אם יכיר האדם ברוע דרכו, וישנה את 'מידתו' ללכת בדרך אחרת, אזי תיכף ומיד מהשמים יחזרו מהנהגת הקושי שמתנהגים עמו, ללכת בדרך אחרת. מידה כנגד מידה.

כך פרעה התנהג עם 'מידותיו' הקשות והמסובכות, לכן המכות באו אליו בדרך של ערמה ורמאות כפי שהוא 'הקביל' את מידותיו בערמה ורמאות שוב ושוב.

איך לא התבוננו חרטומי מצרים במציאות מופת התנינים

וישליכו איש משהו ויהיו לתנינים ויבלע משה אהרן את משותם. (פר' וארא, שמות ז, יב)

מצינו בגמ' (מנחות פה.) **אמרי ליה יוחנא וממרא למשה.** פירש רש"י: ראשי מכשפים של מצרים למשה רבינו כשהתחיל לעשות האותות לעיני פרעה שהיו סבורין שהיה עושה

קשיי מכות מצרים לא הגיעו עד אל 'מידתו' הקשה

ויאמר ה' אל משה ... אתה תדבר אל כל אשר אצוך ... ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים. (פר' וארא, שמות ז, א-ג)

יש להבין, מה שהקב"ה הוציא את עם-ישראל ממצרים, באופנים משונים כאלו, וכי 'היד' ה' תקצר' ח"ו ? והרי הרבה דרכים למקום עלינו (גמ' תענית יח:).

כבר בתחילת שליחותם אל פרעה, הם מודיעים לו שהינם מוציאים את ישראל רק כדי לעבוד את ה' במדבר, ונותנים לו להבין שהם יחזרו למצרים. כנאמר (בפר' שמות ג, יח): **ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ... ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלוקיננו.** ועוד כתוב (בפר' וארא ה, א-ג): **ואחר כך באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה ... נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר וגו'.** וכן במכת ערוב אומר משה רבנו (שם ח, כג): **דרך שלשת ימים נלך במדבר ונזבחנו לה' אלוקיננו.**

ארבע לשונות של גאולה

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל: "לכן אמור לבני ישראל אני ה'".

"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים". הוא לשון ראשון של גאולה כנגד ענוי שהוא הקשה שבכולם והינו סבלות מצרים. ומתחת ידם נרדים ומוכים. לשון שני "והצלתי אתכם מעבדותם". ההצלה הינו מעבדות כמו דכתיב מעבודתם והינו הגזירה השניה עבדות ארבע מאות שנה.

ולשון שלישי. "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים". וגאלתי היינו היציאה ממצרים בארץ לא להם, וכן כתיב כמה פעמים, ממצרים גאלתנו, גאולה היינו יציאה מארץ אחרת, וגם בגאולה נזכר בזרוע נטויה ובשפטים גדולים כשהיה ביום יציאתם ממצרים והוא מכת בכורות.

לשון רביעי "ולקחתי אתכם לי לעם". הוא במתן תורה שאז חזרו למקומם ומעלתם הראשונה להיות בתוך ענני כבוד ופסקה אז הגזירה של גר יהיה זרעך. ואח"כ גמר גאולתם בהקמת המשכן וכמש"כ הרמב"ן בהקדמה לחומש שמות, שגמר הגלות היה בהקמת המשכן וכבוד ה' עליהם, בביתם.

אשר מבואר ארבע לשונות של גאולה אינם כפל לשון, רק כל אחד גאולה משעבוד אחר, ארבע כוסות, כנגד ארבע לשונות של גאולה, כל כוס גאולה בפני עצמה, ולהלן נבאר שכל כוס מכוון כנגד גלות וגאולה השייכת לאותו הכוס.

והנה לאחר שנתבאר ארבע גזירות וארבע גאולות, הנה לכל הגזירות היה זמנם ארבע מאות שנה, וכולם שחישיב הקב"ה את הקץ תמו באותו הזמן. חוץ מגרות שאינה סתירה לגרות ישיבתם במצרים.

ומצאנו ארבע מאמרי חז"ל בטעם איך התקיים ארבע מאות שנה, בחז"ל במקום אחד שקושי השעבוד השלים, וזה מתאים לגזירת ועינו אותם שבזה הקושי משלים לארבע מאות שנה, ועוד בחז"ל הלילות השלימו ובוזה מכוון לדין ועבדום שלזה עבדות בלילה השלימה, שלגרות ובארץ לא להם א"א לומר הלילה השלימו.

ובגמ' בקידושין שאין דין עבד לעבוד בלילה עיין בגמ' בדף ט"ו שרק מה שמוסר לו שפחה כנענית בזה נחשב עבודת לילה, אבל בלא זה אין דין עבדות בלילה, ולא תיקשי א"כ היו צריכים להשתעבד מאתים שנה אם לילות השלימו, אכן בתוס' בב"ב בדף י"ד ששני ימים רצופים של עבודה הם יותר מכפל של יום אחד עבודה, עבודה ברציפות ערכה יותר, וא"כ אם עבדו יום ולילה א"כ בפ"ד שנה כבר נחשב כארבע מאות שנה שהקב"ה חישיב את הקץ בדקדוק רב, ועוד בחז"ל שמה שפרו ורבו במצרים השלים לארבע מאות שנה והם הבנים שברחו למדבר וגדלו שם, וא"כ הוי ארבע מאות שנה לקיום בארץ לא להם, ולדין גר יהיה זרעך בזה

אותם על ידי כשוף. **תבן אתה מכניס לעפריים ? פירש רש"י:** עפריים שהוא מקום הרבה תבואה. אתה מביא לשם תבואה למכור ? בתמיהה. כך ארץ מצרים שהיא מלאה כשפים. אתה בא לשם לעסוק בכשפים ?

אמר להו משה אמרי אינשי יש פתגם בפי אנשים: למתא ירקא ירקא שקול. פירש רש"י, לעיר שגדל שם ירק הרבה הבא ירק שלך למכור, לפי שמתקבצין שם הכל לקנות. הם אמרו לו דברי ליצנות, והוא השיב להם בענינים.

אומר **הסבא הגרש"ז מקעלם זצוק"ל** תתבוננו אחי היטיב בזה, כמה מחויב זאת להכין עצמו לקבל האמת.

והנה, למדנו דעת מחרטומי מצרים שעשו במטיהם גם כן, עם כל זה כתיב: **ויבלע מטה אהרן את מטותם.** הרי שבלע 'המטה' ולא כשהיה 'נחש', כפרש"י שם. וא"כ, היה להם לדעת כי לא מעשה כשפים הוא, אדרבה, כיון שהיו כשפים גדולים ולא יכלו זאת, על כרחך שלא מעשה כשפים הוא. ורק הענין כך הוא.

כי טבע "הרצון" כל זמן שלא יראו לו ממש כמו ב"חוש" כי זה סם המות אף כי מתוק הוא, "רצונו" יפתנו כי לא יזיק לו.

וכן בכל דבר שכלי שימצא חלק ממנו כמו "רצונו", אף כי יקיף כל החלקים וההיקפים המצטרפים לדבר העיון הזה, יראה התחייבות הדבר הפך "רצונו", ועוורונו לתפוס במושכל הראשון ולהמשיך המציאות היינו האמת אליו, ולא עצמו היינו "רצונו" אל המציאות שהיא האמת.

והנה, זה יעיד על תכלית ההפסד והנגע והפגע רע שימשיך האדם על עצמו ב"רצונו" דוקא המשיך את המציאות אליו.

וזה כוונת משה רבנו ע"ה בתשובתו להם, כמסכים לדבר אתם, כי הם מהכת שרוצים להמשיך את המציאות אל "רצונם" דוקא, ולא יועיל לכם ויכוח של תוכחה, כי אתם סכלים ונבזים הפך החכמה המתבקשת להמשיך המציאות לחכם.

אבל הם היו חכמים להרע. פירוש, "רצונם" משל על שכלם להמשיך האמת על פי "רצונם" הבינו תשובת משה רבנו ע"ה, כי כדי בזיון וקצף. דבריו אלה המעטים לדכא רוחם תחת רגלם בתכלית הביטול.

הביטו וראו 'גירות השכל' בעולם. בנוהג שבעולם, גיבור ינגף לפני גיבור ממנו, וכל שכן חלש בפני גיבור. ו'השכל' ינגף בפני "הרצון" עד שבכחו להשתמש בחלק אחר של השכל כפי "רצונו"...

סוף דבר, מי ששכלו עדיין לא יבש לגמרי, יראה לשום כל עמלו לבטל "הרצון" מכל דבר ודבר לאט לאט ... ולכל הפחות לא יתרחק כל כך מהבורא ית' שהוא האמת ...

במצרים וטומאתה, ואח"כ ברכה לעצמה להעם חוץ משבט לוי מתחת יד מצרים השעבוד והעינוי וכ"כ רש"י שסבלות הוא העבודה קשה, ולא הזכיר את הגאולה של גר יהיה זרעך שזה עדיין לא נשלם כמש"כ הרמב"ן, עד שהקימו את המשכן ששם נשלמו כל הארבע לשונות של גאולה.

ובגמ' בפסחים אמרי לה תרי כסיי קמאי לא בעי הסיבה ואמרו הטעם דתרי קמאי עדיין משועבדים ותרי בתראי כבני חורין הם הכוסות השנים, וכמשנ"ב הדבר מובן היטב שני כוסות ראשונים עינוי ושעבוד בזה נשלם שעבודם ולא צריך הסיבה, ואח"כ אחרי שיצאו משעבוד עדיין יש עוד שתי כוסות לגאולה, והם היציאה ממצרים והגאולה השלימה בהלל ונרצה בבנין המשכן.

ח' כ"ד: ויאמר פרעה, אנכי אשלח אתכם, וזבחתם לה' אלו במדבר, רק הרחק לא תרחיקו, העתירו בעדי.

כותב הגר"א רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף ומראשי ישיבת בית מתתיהו:

ויש להבין כל אריכות דברי פרעה, הרי היה מספיק, שיאמר פרעה, שמסכים לבקשת משה.

ונראה שפרעה מפרש בדבריו, שאין הסכמתו, שבנ"י יעשו את רצונם, על אף דעתו, אלא להיפך, "אנכי" אשלח אתכם, כל הליכתם מחמתו ומכוחו.

ואף זה שזוהבים לה', הרי זה מכוחו ושליחותו, ואין בזה יציאה לחרות מסוימת, אלא הכל חלק משעבודם לפרעה, ולכן בכוחו לצוות שלא ירחיקו יותר, שבזה מתבטאת שהליכתם תחת שליטתו.

וגם מה שאמר שיעתירו בעדו, עי"ז גם מטרת הליכתם לצורכו, וזה ע"ד שהקפידו מלכי וממשלות הגויים, בגלות האחרו', שיגידו בבתי כנסיות, התפילה לשלום הקיסר וכדו'.

ואולי יש לפרש, כל משנ"ת בדרך הפוכה, שבאמת רוצה הקב"ה, שפרעה ישלחם מרצונו וברשותו, מתוך הכרה בה' ומתוך הכנעה שצריך לעבדו, וכדאי לו שיתפללו בעדו, שהרי רואים שמטרת המכות מפורשת בפסוקים, "למען תדע", ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, שרוצה הקב"ה שהדרגא התחתונה הזו שמתגלמת בפרעה, תגיע להכרה במלכותו ית', [ועי' במדרש ריש בשלח, שהיה צריך פרעה לשלחם בדוקא, ולא שיצאו מעצמם].

ובאמת מצינו דעה אחת בחז"ל, שפרעה נשאר מכל המצרים, שטבעו בים סוף, (והוא זה שהיה מלך נינה), ואף שהוא הרשיע ביותר, ומדוע לא נענש, אלא הטעם כי רצון ה' היה, שיכנע ויכיר בה', ולכן נשאר וראה את קריעת ים סוף, ונתקיים בו בפרעה, כפשוטו ה"למען תדע".

התקיים מלידת יצחק שהיו נודדים ממקום למקום, ולא היו בעלים על הארץ, אלא כגרים וזרים. הנה כל מאמר חז"ל מתאים לגזירה ולגאולה שלה והקב"ה חישב הקץ לגאולם בזמן אחד.

והנה ארבע מאות טעמים בדברי חז"ל לסיבה שגרם להם לגלות, ונראה שכל טעם שבמאמר חז"ל מתאים לגלות אחרת, דמובא בשם הזוהר טעם הגלות לתקן את חטא אדם הראשון יהיו צריכים ישראל ללכת לגלות ארבע מאות שנה, והיינו שהיה דין גלות והוא הגרות שמלידת יצחק שהיו כגרים בארץ כגולים ממקום למקום. וא"כ הוא הטעם לגלות של גר יהיה זרעך.

ובגמ' בנדרים ל"ב בגלל שאמר אברהם במה אדע, נקנסה על בניו להיות רדו שנים במצרים, הרי שע"י אמירת במה אדע, היה הגלות של בארץ לא להם, והוא בארץ מצרים מקום הכשוף ושאר כוחות הטומאה לגלות רדו שנים תחת פרעה שמתמא, והוא כנגד ארץ לא להם.

ובגמ' בברכות בדף ה', תורה נקנית ביסורים ובזה ירדו למצרים והשתעבדו, ועיין בהשל"ה ובמהר"ל שהיו צריכים את כור הברזל, קודם מתן תורה להרגיל עצמם להיות עבדים, ובקבלת התורה להיות עבדי ה' ולא עבדים לעבדים, והוא כנגד ועבדום שע"ז זכו לתורה.

ובילקוט שמעוני (שמות ט"ו ז') ותמלא הארץ אותם, כיון שעשו כמעשה ארץ מצרים שמלאו בתי קרקסאות וכו', ענשם הקב"ה שעינום בעינויים בבית ובשדה והמיתו בניהם, והיינו שהוא הטעם של גזירת ועינו אותם, הנה ארבע מאמרי חז"ל על ארבע לשונות של שעבוד וגאולה וטעם שעבודם.

הנה בהגר"א בהגדה של פסח ארבע מצות עיקריות בליל פסח כנגד ד' לשונות של גאולה, והם פסח, מצה, מרור וארבע כוסות, וכמשנ"ב פסח הוא כנגד בארץ לא להם הטלה הע"ז של מצרים, וזה עשו בליל פסח שיצאו ממצרים, מצה הוא מאכל העבדים כמש"כ האבן עזרא, והוא כנגד ועבדום, ומרור ע"ש שמיררו את חיהם בעבודה קשה, וד' כוסות כבני חורין היושבין בסעודה והוא בהגיעם אל המנוחה והנחלה בהקמת המשכן להקריב התמיד ונסכים באכילה ושתייה יחד עם בורא עולם ולא כגרים.

וכן כתב הגר"א שארבע השאלות במה נשתנה, הם כנגד ד' לשונות של גאולה מצה ומרור טיבולים (ובזמן המקדש צלי ומבושל היינו קרבן פסח) והסיבה כבני חורין והוא כנגד ד' לשונות עבדות עינוי ארץ לא להם וחירות גמורה בהסיבה.

והנה בפסוק שפתחנו הברכות שאמר יתרו, ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד פרעה ומיד מצרים שני דברים מיד פרעה הוא עבדות לפרעה עבדים היינו לפרעה במצרים וגם שבט לוי עבדים רק לא עבדות, והוסיף ומיד מצרים הוא רדו שנה

מסמך הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת וארא

היגיעה והמציאה בתורה- הוא מחוקי הטבע

א

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל ש-די ושמי ה' לא נודעתי להם" (פ"ו פ"ג) כתב הרמב"ן (שם, פ"ב) וז"ל, 'וענין הכתוב, כי נראה לאבות בשם הזה שהוא מנצח מערכות שמים ולעשות עמם נסים גדולים שלא נתבטל מהם מנהג העולם, ברעב פדה אותם ממות ובמלחמה מידי חרב, ולתת להם עושר וכבוד וכל טובה', עיי"ש באריכות דבריו.

ובביאור דבריו נראה שהנה ישנם שתי סוגי הנהגות בהם הקב"ה מנהיג את עולמו, ישנה הנהגה הרגילה שהכל מתנהל בתוך מערכת הטבע, ובהנהגה זו הוא נשאר בהסתר שהרי תחת המערכת של הטבע לא ניכר כ"כ שהקב"ה הוא זה שמסובב את העולם בכל עת ובכל שעה, אולם ישנה הנהגה נוספת שבה הקב"ה מנהיג את העולם כרצונו ואינו מתחשב בטבע כלל אלא פועל בגילוי גמור, ובאופן זה מבחינים מיד כי הקב"ה הוא שמנהיג את העולם.

וכנגד שני הנהגות אלו מכוונים שמותיו של הקב"ה, שכמבואר בחז"ל (חגיגה יב.) שם 'ש-די' פירושו 'שאמרתי לעולמי די', והיינו שכשהקב"ה ברא את העולם, בראו באופן שיישאר מוסתר והגביל את התגלותו אל כלל הברואים, אך שם 'הויה' הוא מצב של גילוי שכולם מכירים שהקב"ה הוא זה שמהווה את ההווה כולה מתחילתה ועד סופה.

וזו כוונת הרמב"ן, שהאבות הקדושים חיו במהלך שתמיד היו בהנהגה שתחת הטבע, וגם כאשר כן זכו לניסים עדיין לא היה זה גילוי גמור שהשתנו לגמרי סדרי הבריאה למענם, אבל עם משה רבינו לעומת זאת ההנהגה היתה שהתבטל באופן מוחלט כל הסדר הרגיל של העולם ולא היתה אצלו שום הנהגה טבעית, אלא הכל בצורה רוחנית עם ניסים גלויים.

ומפני זה בשעה שנגלה הקב"ה אל משה, הוא התגלה אליו בשם קדשו בצורה גלויה לגמרי ולא בהסתר כשם שהתגלה אל האבות הקדושים, שאליהם נגלה בשם 'ש-די' כי תמיד נשאר בהסתר, אבל ביציאת מצרים הקב"ה הסיר את ההסתר הזה וגילה את עצמו בצורה מוחשית שזהו הגילוי של שם 'הויה', שאז פתאום ראו כולם שבאמת הקב"ה מנהל את העולם משגיח עליו ומהווה אותו בכל שניה ושניה.

עוד מוסיף הרמב"ן שזה ההסתר אינו רק בצורת ההנהגה הכללית של העולם, אלא כל הנהגה של שכן ועונש היא על זה הדרך וז"ל שם, '...והם ככל היעודים שבתורה בברכות ובקללות, כי לא תבוא על אדם טובה בשכר מצוה או רעה בעונש עבירה רק במעשה הנס, ואם יונח האדם לטבעו או למזלו לא יוסיפו בו

מעשיו דבר ולא יגרעו ממנו. אבל שכן כל התורה ועונשה בעולם הזה הכל נסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהיג של עולם, והם באדם עונש ושכר באמת. ומפני זה תאריך התורה ביעודים שבעולם הזה, ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה מופתים שכנגד התולדה, וקיום הנפש דבקה בא-להים הוא דבר ראוי בתולדתה שהיא תשוב אל הא-להים אשר נתנה'.

ודבריו מתבארים ע"פ מש"כ בסוף פרשת בא 'שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם', דהיינו שהאמונה שהכל בא מאתו יתברך היא העיקר היסודי לכל תורת משה, אלא שכאמור בכ"ז ישנם שתי הנהגות בעולם, וכמו שביאר שם שלפעמים הקב"ה עושה ניסים גלויים ממש, ואז מבחינים ורואים שאכן הבוי"ת הוא המנהיג את כל הבריאה ואין עוד מלבדו, אך על פי רוב יש את ההנהגה הרגילה, שהיא בגדר 'ניסים נסתרים', והיינו שלעינינו לא נראה הדבר כ'נס' ואין אנו רואים בו גילוי מיוחד, ולכן הנהגה זו קרויה 'דרך הטבע', פי' ההנהגה שאותה **טבע** הקב"ה בעולם, ומחמתה נראה כאילו לעולם יש את דרכו בו הוא פועל באופן עצמאי כביכול, ויש מקום לטעות ולחשוב שאין מי שמשגיח ומכוון אותו מלמעלה, אך תפקידנו ללמוד מהניסים הגלויים על הניסים הנסתרים, שכמו שאותם אין שום ספק שהקב"ה בעצמו פועל, כך גם מה שנראה כטבע הכל מאתו יתברך ואין עוד מלבדו.

וביסוד זה אמר הרמב"ן שכל ההנהגה של שכן ועונש בעולם שייכת אף היא למערכת של הניסים הנסתרים, שהנה אם נתבונן לרגע אחד נראה כי זהו דבר פלאי לחלוטין, שהלא כיצד יתכן ע"פ דרך הטבע דבר זה שכאשר אדם עושה מצוות ופועל בעניינים רוחניים, הוא מקבל פתאום יותר שפע של דברים גשמיים בעוה"ז, ולכן זהו נס גמור מבלי שום הסבר בדרך הטבע, אך מ"מ עדיין הינו שייך לניסים הנסתרים שהרי עדיין אינו זה בכלל יציאה גמורה מגדרי הטבע, מפני שאפשר לתלות את השפע הגשמי בדברים שהם כן טבעיים.

והוסיף שבזה אף מתורצת השאלה הגדולה מדוע לא מפורש בתורה דבר על יעודי הנפש בעולם הנשמות, [כלומר שאפילו באותם מקומות שהתורה כן התייחסה לשכר ועונש אין זה אלא בעניינים גשמיים כגון 'והיה אתם שמוע תשמעו אל כל מצוותי...' - 'ונתתי מטר ארצכם בעתו...', ומצד שני '...השמרו לכן פן יפתה לבבכם וסרתם...' - '...והאדמה לא תתן את יבולה...', אבל בכל הפרשה וכן בשאר הפרשיות של הברכות והקללות התורה עוסקת רק בשכר גשמי], ומה הסיבה לכך שאין שום

פירוט על ענייני עולם הבא גן עדן וגיהנם וכיו"ב בעוד שכל מטרת חיינו זה השכר של העולם הבא.

אך הביאור הוא שמאחר ובקבלת השכר הרוחני בעוה"ב מתגלית בצורה ברורה הנהגתו של הבו"ת בבריאה, שהרי כאמור מציאות זו שבעד מעשה חומרי - גשמי שאדם פועל בעולם הזה הוא זוכה לשפע רוחני ולקרבת ה' הוא בבחינת נס גלוי שהוא לגמרי מחוץ לסדרי הטבע, ולכן אינו מפורש בתורה. משא"כ קבלת שכר בעולם הזה על מעשים רוחניים באופן גשמי, שזה עדיין נתון תחת הסתר, כן התפרש בתורה כי עדיין זה משתייך למהלך של הטבע, וכמש"כ באריכות במק"א (ויק' כו יא) **'אפילו שהתורה לא תסמוך דיניה על הניסים, אבל כאשר ינהג אדם כרצון ה' הוא ינהיגו בתוך סדרי הטבע, באופן שבו הוא לא נתון לשלטון ולחסדי הטבעים הרגילים' ע"כ.**

ב

ומתוך דברי הרמב"ן למדים יסוד עצום, שאמנם אנו חיים בעולם של הסתר ובדרך כלל אין הנהגה ישירה גלויה מהקב"ה אלא הכל הוא דרך המהלך של הטבע, אך ככל שהאדם פועל יותר בעניינים רוחניים ועושה רצון ה'ת, הוא זוכה להנהגה מיוחדת ולשפע מיוחד מהקב"ה גם בגשמיות, ודבר זה הוא כן חלק מהמהלך הטבעי, וכמו שאברהם אבינו הגם שהיה בהנהגה של 'א-ל-שד-י' כלומר שהוא היה חי יותר בדרך הטבע, מ"מ מתוך המהלך הטבעי, זכה להרבה בזכות מעשיו, כי ההנהגה היתה עמו הרבה מעל הטבע הרגיל, ורק שכאמור היתה בצורה נסתרת וכמו שביאר הרמב"ן.

וזה עיקר חידושו של הרמב"ן, **שכאשר אדם עושה רצון ה' הוא מקבל שפע מעל הטבע, וזה גופא דרך הטבע.**

ולכאורה דברים אלו מפורשים ברמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל שמבאר שם הטעם ששבט לוי לא חלקו עם שאר שבטי ישראל בנחלות וז"ל, '...מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. **לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר בך ה' חילו. והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך'.**

המבואר בדבריו שמפני ששבט לוי לא שייכים לדרכי העולם הרגילים הם זוכים ישירות מהקב"ה, ויסוד דבריו הוא כמו שהתבאר, שהאדם שעושה רצון ה' ועובד אותו כראוי, הוא מקבל הרבה יותר שפע בלי לעבוד על זה כמתחייב בחוקי הטבע, כי הוא חלק ה' ממש, אבל החידוש של הרמב"ם שהנהגה זו של שבט לוי אינה בגדר נס בלבד, **אלא זה גופא דרך הטבע.**

ג

במשנה באבות (ג, יז) איתא 'אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח', והשפת אמת (פרשת קרח) מבאר את כוונת

המשנה שכשם שהאדם חייב לזון את עצמו בכדי שיוכל להתקיים, באותה המידה בדיוק הנשמה צריכה מזון בכדי שתוכל להתקיים, ולימוד התורה הוא מה שזן את הנשמה ומקיים אותה, וכמו שהמציאות היא שכשאדם אוכל טוב הוא נהיה בריא וחזק וגדל, כך גם כשיש יותר תורה הנשמה מתחזקת והכח הרוחני באדם גובר, ובכך מבאר את המשנה 'אם אין תורה אין קמח', כלומר שבלא לימוד תורה אין את הקמח שיחיה את הנשמה כי זהו לחמה ובלעדיה אינה יכולה להתקיים, והביא שם שעל זה נאמר בפסוק **"הטריפני לחם חוקי"**, שנאמר על התורה כי התורה היא כמו הלחם שנותן מזון וקיום אל האדם, עיי"ש.

אך צריך לדעת שכשם שבאוכל שהגוף צריך לו נאמר 'בזיעת אפיך תאכל לחם' דהיינו שללא שהאדם עמל לא יהיה לו מה לאכול, כך גם בלחם שהנשמה צריכה לו מוכרחים לעמול 'בזעת אפיך', כי זהו תנאי שהקב"ה התנה שא"א לאכול בלי עמל, הן ברוחניות והן בגשמיות, ודבר זה מפורש במסכת מגילה (ו:): 'אמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, **יגעתי ומצאתי - תאמן**', כי זו ההנהגה שהקב"ה טבע בעולם בעניינים רוחניים, שאדם שעמל הוא ודאי מקבל שפע ואוכל את לחמה של הנשמה, וכמו שאומרת שם הגמרא 'הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ובמתן סייעתא הוא מן שמיא', דהיינו שבגשמיות גם אם האדם מתייגע לא מובטח לו שיצליח, **אך ברוחניות מובטח לו שיקבל כפי יגיעתו.**

ונראה כי עומק העניין כרוך בדברי הרמב"ן דלעיל, דלפי מה שכתב שאדם העובד את ה' כמו שצריך אף הטבע הוא שהקב"ה נותן לו גם את מה שבמהלך הטבעי לא יכול היה להשיג, וכך גם אדם שבאמת התייגע בתורה, מוכרח להיות שאכן ימצא, כי זו התוצאה **הטבעית** של היגיעה ברוחניות שאדם שעמל מקבל שפע ישירות מהקב"ה, וככל שעמל יותר מקבל יותר.

אך צריך לזכור דבר אחד, שעד כמה שהתורה מהווה את האוכל לנשמה ובלעדיה אין לנשמה חיות, ממילא ברור שלא שייך לקחת חופש מעמל התורה, לכמה ימים ואפילו לא יום אחד, שהרי זה ודאי שאדם שעובד כדי שיהיה לו פת לחם, אם רק ייקח חופשה מעבודתו לכמה ימים בודדים הוא ימות ברעב, ולא תעזור לו שום טענה שכל כך הרבה שנים עבד בלי הפסקה, כי זה המציאות שאם לא עובדים אין מה לאכול, והיות והתורה היא מה שזנה ומחיה את הנשמה, ממילא מוכרחים באופן קבוע לעסוק בה בעמל וביגיעה, ואם אנו לוקחים 'פסק זמן' מאבדים את החיבור לרוחניות שלנו, וזהו ההפסד הגרוע ביותר כי הוא הפסד של החיים הנצחיים שאנו כל כך שואפים ומייחלים אליהם כל חיינו בעולם הזה.

ולכן צריך תמיד להמשיך לעמול, אך בשונה מענייני הטבע שבהם גם כשאדם עמל בכל כוחו לפעמים הוא מצליח ולפעמים לא, בתורה אדם שיגע מובטח לו שיצליח, וככל שיתמיד ביגיעתו יגיע ליותר הבנה ולעומק גדול הרבה מעבר למה שמסוגל בדרך הטבע.

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

גיליון מס' 34

פרשת וארא ה'תש"פ

בס"ד

ויש להתבונן שכל הטענות של שוטרי ישראל "אשר הבאשתם את ריחנו וגוי לתת חרב בידנו להרגנו" לזקוף זאת על מעשה משה רבינו כובד הגזירה, הרי לפי המבט האמתי אין לזה מקום כלל, כי כל זה הנהגתו יתברך בלבד, אף שבעולם הזה הוא נתלבש בכך שדברו אל פרעה אודות שילוחם של בני ישראל ואשר זה גרר טענות "נרפים הם על כן הם צועקים לאמור נלכה נזבחה לאלוקינו" אך מה שצריך להבין וללמוד מהנהגתו יתברך שמו מה ששאל משה רבינו עליו השלום "למה שלחתני" מאחר שעדיין צריכים הם לעבור חלק של הכבדת הגלות מדוע נשלח משה ואהרן לבני ישראל להודיעם על הפקידה, וכן ללכת לפרעה ולהודיעו על ציווי של הקדוש ברוך הוא "שלח את עמי ויחוגי לי במדבר" הרי עדיין לא הגיע זמן של הוציא אותם ממצרים ופדותם מהגלות.

אמנם יסוד הדברים כלול במה שדברנו, שיציאת בני ישראל ממצרים אינו רק גאולה ופדות משעבוד למצרים ועבדות להם אלא שבכך ואז התהוו להיות למציאות של "עם" דהיינו מציאות משותפת ומצורפת ומאוחדת של כל אלו שהם בני ישראל, שכל אחד ואחד מושפע זה מזה ומשפיע זה על זה וכדוגמת האדם שכל אבריו מצורפים ומשפיעים ומושפעים זה מזה. וכמו שמה שמצרף ומאחד את אברי האדם זו הנפש והנשמה שנתת בי כך השראת השכינה ששורה על כלל ישראל מצרפתם ומאחדתם להיות כמציאות אחת. וכלשון רש"י על הפסוק "ויחן שם ישראל נגד ההר" – "כאיש אחד בלב אחד" וכל זה כלול במקרא "ולקחתי אתכם לי לעם" ובמה שנה מר ליעקב אבינו עליו השלום "אל תירא מרדת מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם". והעניין שאין מעלת היותם ל"עם" ישראל, דבר נוסף על הגאולה והפדות משעבוד והעבדות שלא היא היא אותה העניין עצמו שזה מה שהביא אותם להיות נגאלים מרשות מצרים וזה עצמו היא היא הגאולה והטעם כמו שנתבאר שמאז אברהם אבינו עליו השלום הרי זרעו וזרע זרעו הם במעלה מיוחדת שונה משאר אומות העולם, והיא מה שנאמר אצל אברהם "ויצא אותו החוצה" (טו, ה) וברש"י: "שהוציאו מחללו על עולם והגביהו למעלה מהכוכבים" ושם: "צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד

בעניין קושי גלות מצרים נתפרש בתורה אחד הקשיים המיוחדים שעבר עליהם, הוא גזירת "לא תוסיפון לתת תבן לעם וגוי" הם ילכו וקוששו להם תבן ואת מתכונת הלבנים לא תגרעו ממנו" גזירה זו באה כתוצאה מהתייצבות משה ואהרן לפני פרעה לאמור לו "שלח את עמי ויחוגו לי במדבר וגוי" זה הביא להכבדת השעבוד כמפורש בתורה וכמו שטענו שוטרי ישראל למשה ואהרן עליהם השלום "הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה וגוי לתת חרב בידם להרגנו" ואמנם נאמר "וישב משה אל ד' ויאמר א' למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני ומאז באתי אל בפרעה לדבר בשמך לעם הזה" וברש"י והוא משמות רבה (ה, כ"ב) למה הרעותה, ואם תאמר מה איכפת לך, אני קובל על ששלחתני ואין מובן השאלה למשה רבינו עליו השלום "מה אכפת לך" הרי הוא כבר נשא בעול עמהם מאז "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" ש"נתן עיניו ולבו להיות מיצר עמהם" ואיך ייתכן שעתה לא ירגיש בצערם, בפרט על הקושי הגדול שהתהווה בעצם ההנהגה להביא עליהם עול אחר "ויאמן ההם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל וכי ראה את עניינם" (ד, ל"א) הוא בוודאי צריך ביאור ולא נתפרש בתורה להדיא התשובה וההבנה על העניין.

אמנם מה שצריך לדעת שכל אותה ההכבדה שהכביד פרעה עולו ושעבודו על ישראל היה בא על כלל ישראל גם ללא בואו של משה ואהרן לפני פרעה, ואף שנראה עתה שהדבר בא על ידי ביאתם שנאמר "ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם הזה ממעשיו לכו לסבלותיכם" וכמו שטען "ואל ישעו בדברי שקר" הרי זה היה ברור למשה ואהרן שזה צורך הגאולה בלבד, וכמו שעיקר הגלות הוא מצד שכך גזרה חכמתו וכך היא גזירתו כך גם חלק זה שבגלות הוא מצד אותה גזירה וזה שאמר "ואם תאמר מה אכפת לך" כלומר שזה חלק מהגלות והוא צורך הגאולה ועדיין לא הגיע זמן גאולתם אלא הוקשה לו "למה שלחתני" שאם הם צריכים לעבור עוד קושי מסוים להשלים הגלות, למה הוא נשלח אליהם בשליחות גאולה לפני שעבר והושלם עליהם זמן גלותם.

להעמיד בן וכו' ואמרו חז"ל: (שבת קנו.) רבי יוחנן אמר אין מזל לישראל. פרש"י: "שעל ידי תפילה משתנה מזלו לטובה. ואמר רב יהודה אמר רב "מניין שאין מזל לישראל שנאמר ויוצא אותו החוצה וכו' מצא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל" ע"ש והביאור הוא שבעוד כל אומות העולם חיותם וקיומם היא השפעה דרך כוכבים ומזלות ובהם הם תלויים, כלומר השפעה במהלכים של העולם הזה שהם קרויים "גויי הארצות ומשפחות האדמה" הרי ישראל חיותם וקיומם היא בהשפעה של למעלה מהכוכבים והיינו השפעה למעלה מעולם הזה, השפעה ממנו יתברך ללא שום שליח ומלאך והוא מה שנאמר בפסוק "והיית רק למעלה ולא תהיה למטה" ואי אפשר לשום אומה מאומות העולם לשלוט בהם שהרי אומות העולם השפעת קיומם הוא למטה מהשפעת כלל ישראל ואי אפשר למי שלמטה לשלוט על מי שלמעלה, אך כל זה בזמן שהם דבוקים בהשם יתברך ומקיימים מצוותיו ותורותיו. וכמו שכתוב שם בהמשך הפסוק "כי תשמע אל מצוות ד' אלוקיך אשר אנוכי מצווך היום לשמור ולעשות" ע"ש.

אז הם שייכים להיות קדושתו שוכנת עליהם ודבוקה בהם, ואז היותם הוא ממקום שהם דבוקים בו יתברך, וזהו פירוש של מקרא "ואתם הדבקים בד' אלוקיכם חיים כולכם היום". אבל אם חס ושלוש אין ראויים להיות ברשותו ודבוקים בו יתברך, אז קיומם הוא מהשפעת אותה אומה שהם נמצאים בה והם תחת שלטונם ורשותם ועל זה נאמר (שם מ"ג) "הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה, הוא ילווך ואתה לא תלוונו הוא יהיה לראש ואתה לזנב" והיינו שמאחר ש"אין מזל לישראל" אין להם אפשרות קיום עצמית כמו שאר אומות העולם וזאת משום שאין להם שורש של קיום ממהלכי עולם הזה מכוכבים ומזלות ומהשפעת למעלה מהם אין שייך לקבל ואז קיומם הוא מצד היותם טפלים לאותה אומה שהיו תחת רשותם ושלטונם וממילא משועבדים הם להם לגמרי בגוף ובנפש, וזהו תוכן הגלות וחומר שבה. וביותר הוא מה שכתוב הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל בדרשתו שבכך מחזקים את אותה אומה, כיוון שההשפעה מוכרח שתלך דרך אותה אומה הרי ההשפעה באה אליה והיא זוכה בעיקר ההשפעה ולישראל ניתן רק שיירי השפעה חס ושלוש. ובהיות בני ישראל במצרים כל זמן שהיו עמם יעקב והשבטים הרי היו מכוחם ועל ידם בשייכות להיות תחת רשותו ומציאותו אבל כאשר הם הסתלקו ורושם השפעתם נחלשה ושוב לא היו ראויים להשפעה מלעילא הרי כל חיותם וקיומם היה דרך האומה המצרית, ובוודאי שהיו כפופים להם ויכולים המצרים לשעבדם ולשלוט בהם בגוף ובנפש כי הם לגמרי ברשות מצרים וזהו שאמרו ז"ל על המקרא "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" – כ"עובר במעי הפרה" שכל זמן שהעובר בפרה הרי כל חיותם וקיומם הוא מהפרה ולא היה שייך שיגאלו ויצאו מתחת ידם ורשותם וכדי

להוציאם היו צריכים לזכות לכוח קיום עצמם היינו שייכות להשם יתברך עצמו ודברים בו שאז הם ממילא "יוצאים ממצרים" כי הם עליונים מהם "והיית רק למעלה ולא תהיה למטה" וזהו "והוצאתי אתכם" ואחר כך "והצלתי וגאלתי אתכם" כי בצאתם מהיות כפופים למצרים הרי זה מהלכים ומדרגות להגיע ל"ולקחתי אתכם לי לעם מתחת סבלות מצרים" שאז הם לגמרי גאולים, כי הם למעלה מכוח ומהשפעת האומה היצרית ומשאר אומות העולם וכמו שכתבו הקדמונים שגאולת מצרים היא השורש וההכנה לכל הגאולות ואף לגאולה העתידה. נמצא שהיות עם ישראל ל"עם" והיציאה והפדות ממצרים הם באים כאחד ותלויים זה בזה וכמאמר הכתוב "אני ד' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים" שהיות לכם לאלוקים אי אפשר שיהא עליכם גלות מצרים.

ובכך יש לנו להבין אחד מהפנים בעניין שהודיע הקב"ה מיד עם שליחת מרע"ה לפרעה (ג', י"ט) "ואני ידעתי כי לא ייתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאתי וגו' ואחר כן ישלח אתכם" והיינו שהייתה המטרה שיצאו מתחת יד וכוח המצרים שיצאו מרשות המצרים לא משום שמצרים משלחים אותם אלא משום שישראל התעלו מעל מצרים ומהשפעתם וזה יושב בכך שהקדוש ברוך הוא יכריח אותו נגד רצונו בידו החזקה שכלל ישראל יראו ויתברר להם חסרונם כוחם ושפלותם שיש כוח עליון ועל כל הנבראים וכאשר יתעוררו להדבק במעלה זו הרי הם ממילא בדרגת יציאה ממצרים.

ובזה מתפרש ענין זה שהייתה הנהגה ששליחות משה ואהרן אל פרעה, תביא להכבדה נוספת בשעבוד ובעבדות שבה מתגלה ביותר הרגשת עצמיותו וכוח שלטונו של פרעה, שלא זו בלבד שלא מתנהג כפי שנאמר לו מהקב"ה, אלא שעוד מגדיל את השעבוד והעבדות וזה מלמד עד כמה בני ישראל היו כפופים לו ועד כמה הם חיים מכוח השפעתו והם לגמרי ברשותו. והיציאה משם היא החזרת הדרגה העליונה שלהיות מעל המזל ומעל הטבע סמוכים ודבוקים בו יתברך.

וכלול בזה תשובה למשה רבנו עליו השלום למה ששאל "למה הרעותה" שכשם שכל עניין הגלות הייתה משום גזירתו יתברך כן חלק זה של הגלות, אלא שהוא שאל על הצער הנוסף של "שלחתיני" לגרום להם צער והתשובה היה שבכללות הגאולה היא שמושרש מכוח האבות שאין סתירה במה שיש הבטחה והקיום מתרחק והולך ואף בגאולת מצרים הייתה הנהגה זו שההבטחה היא התקרבות ושייכות לקדושה מצד עצמה אשר זה מעורר השאיפה והתקווה לזכות בה ומעורר השייכות והדבקות בו יתברך.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודה

פרשת וארא תש"פ

וידבר אלוקים אל משה [ו',ב']

עיין בפירוש רש"י, שדיבר אתו משפט, על שהקשה לדבר ולומר 'למה הרעותה לעם הזה'. ובפירוש רש"י בסוף פרשת שמות כתב, וזה לשונו – 'עתה תראה' וגו', הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ואחר כך אמרתי לו 'העלהו לעולה', ולא הרהר אחר מדותי, לפיכך 'עתה תראה', העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ, עכ"ל. וכעין זה איתא בגמ' סנהדרין דף קי"א ע"א, אלא שרש"י הזכיר את מה שלא הרהר אברהם על מדותיו של הקב"ה במעשה דעקידה, והגמ' שם מזכירה את מה שלא הרהר על מדותיו של הקב"ה במעשה דעפרון, שהוצרך לקנות מקום לקבורת שרה בארבע מאות שקל כסף, אף שהבטיחו הקב"ה שיתן לו את הארץ.

ועיין בפירוש רש"י בפרשת לך לך, על הפסוק 'ויהי רעב בארץ', שהרעב היה לנסות את אברהם אבינו אם ירהר אחר דבריו של הקב"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו לצאת ממנה. וזהו מקום נוסף שמוזכר בו שאברהם אבינו לא הרהר אחר מדותיו של הקב"ה.

והנה באבות פ"ה מ"ג תנן, עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם. ובפירוש רבנו יונה שם מנה את הרעב ואת קבורת שרה – שלא הרהר בהם אברהם אחר מדותיו של הקב"ה – בכלל העשרה נסיונות. ונמצא, דנסיונות אלו היו על המעלה המיוחדת של האבות שלא היו מהרהרים אחר מדותיו של הקב"ה.

ויש לבאר לפי זה את מה שנאמר בנחמיה ט' על אברהם אבינו – 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך', דהיינו שניסה הקב"ה את אברהם אם ירהר על מדותיו, ועמד אברהם אבינו בנסיון זה, וזהו 'ומצאת את לבבו נאמן' [ועיין בפירוש הרשב"ץ על מסכת אבות פ"ה מ"ג].

ויאמר אליו אני ה' [ו',ב']

ופירש רש"י, אני ה' נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחינם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים, עכ"ל.

והמבואר מדברי רש"י, דכאן השיב הקב"ה על טענתו של משה רבנו בסוף פרשת שמות – 'למה זה שלחתי ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה' וגו', והתשובה היא, שלא לחינם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ואשר לכאורה אין מובן, מה תשובה היא זו, הא טענת משה רבנו היתה דעל ידי שליחותו אל פרעה הורע לעם, ולמה זה שלחו ה' אליו, ועל טענה זו לכאורה לא השיב לו הקב"ה כלום.

אלא הביאור בזה, כמו שהאריך א"ז הגרי"ז זצ"ל בחדושויו לפרשת בא לבאר, דקושי השעבוד שהוכבד על ישראל מאז שבא משה לפרעה, היה נחוץ להגאולה, כי בזה נשלם החשבון של ארבע מאות שנה שנגזרו עליהם, וכמו שאמרו חז"ל שקושי השעבוד השלים המנין, ואם כן יש לומר, דזהו מה שהשיב הקב"ה למשה כאן – 'לא לחינם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים', כלומר, מה ששלחתיך, ועל ידי שליחות זו הרע לעם הזה, ונוסף עליהם 'קושי השעבוד', לא לחינם הוא, כי אם לקיים הבטחתי לאברהם אבינו שבליילה הזה אני גואל את בניו, ולצורך קיום הבטחה זו הוא שהוכבד עליהם השעבוד, כי בזה יושלם החשבון של ארבע מאות שנה של עבדות ועינוי שנגזרו עליהם.

והנה בסנהדרין דף קי"א ע"א תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים, מצאתי זקן אחד, ואמר לי 'בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך, מהם טבעו בים, מהם הרגו בחרב, מהם מעכו בבנין'. ועל דבר זה נענש משה רבינו, שנאמר 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה' וכו', ע"כ. ולהאמור יש לומר הביאור בזה, דהנה בפירוש הרמב"ן בפרשת לך לך על הפסוק 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' כתב, דדבר ברור הוא, כי השלכת המצריים את בני ישראל ליאור, אינה בכלל הגזירה ד'ועבדום ועינו אותם', שהרי היא עקירתם לגמרי, אלא שהמצריים הוסיפו לענות בזה את ישראל יותר ממה שנגזר עליהם, והנה פשוט ד'קושי השעבוד' שהשלים את המנין, היינו העינויים שלא היו בכלל הגזירה ד'ועבדום ועינו אותם', ואשר לפי זה מובנים היטב דברי הגמ' בסנהדרין שם, דעל דבר זה נענש משה רבינו, שנאמר 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה' וכו', ד'דבר זה' היינו מה שטבעו המצריים את בניהם של ישראל בים, והרגום בחרב, ומעכום בבנין, דכל זה הא לא הוי בכלל הגזירה ד'ועבדום ועינו אותם', אלא שהוא בכלל 'קושי השעבוד' שהוסיפו המצריים לענות בו ישראל יותר ממה שנגזר עליהם, שהרי הוא עקירתם לגמרי, וכמו שנתבאר בדברי הרמב"ן, ועל זה הוא שטען משה רבנו – למה הרעותה לעם הזה וגו' ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה וגו', ועל דבר זה באמת נענש משה רבנו, וכמו שכתב רש"י כאן, שדיבר אתו משפט, על שהקשה לדבר ולומר 'למה הרעותה לעם הזה'.

ושמי ה' לא נודעתי להם [ו',ג']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'לא הודעתי' אין כתיב כאן, אלא 'לא נודעתי', לא ניכרתי להם במידת אמיתות שלי, שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קיימתי, עכ"ל. ומבואר כאן, שזו מידה של הקב"ה שהוא מאמת דברו ומקיים הבטחתו, וזהו שאמר הכתוב בפרשת בלק 'לא איש א-ל ויכזב וגו'', 'ההוא אמר ולא יעשה ודיבר ולא יקיימה' (במדבר כ"ג), והיינו ד'איש' הוא מכזב ואינו מקיים דברו, אולם הא-ל אינו מכזב, אלא מה שאומר עושה, ומה שמדבר מקיים, וזו היא מידת אמיתות.

וזהו הביאור הפשוט במה שאומרים בהגדה של פסח – 'ברוך שומר הבטחתו לישראל', דמשבחים את הקב"ה על מידתו זו שהוא מקיים הבטחותיו. ועיין בפירוש רש"י בפרשת וירא, על הפסוק 'מי מלל לאברהם', וזה לשונו – לשון שבח וחשיבות, ראו מה הוא ומי הוא שומר הבטחתו הקדוש ברוך הוא מבטיח ועושה, עכ"ל. הרי ד'שבח' ו'חשיבות' הוא שהקב"ה 'שומר הבטחתו'.

והנה ב'ברוך שאמר' אנו אומרים – 'ברוך אומר ועושה', והזכירו שיש על זה ברכה שלימה בברכות הפטרה – 'הא-ל הנאמן, האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק, נאמן אתה הוא ה', ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך לא ישוב ריקם, כי א-ל מלך נאמן אתה, ברוך אתה ה' הא-ל הנאמן בכל דבריו', הרי דאנו חוזרים ומשבחים את הקב"ה בכמה לשונות שהוא 'נאמן בכל דבריו', משום דמידה מיוחדת של הקב"ה היא, שהוא נוהג במידת אמיתות.

ושמי ה' לא נודעתי להם [ו',ג']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – לא לחינם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים וכו', הבטחתים הבטחות, 'ושמי ה'

לא נודעתי להם' - לא ניכרתי להם במידת אמיתות שלי, שעליה נקרא שמי ה' וכו', ע"כ. והמבואר מדברי רש"י אלו, דמלבד עצם ענין קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא ה' ניכר' להאבות במידת האמיתות שלו.

והנה בבראשית רבה פצ"ב סימן ב' איתא, רב הונא בשם רב אחא אמר, אף רגליהם של אבות העמיד על הים, הדא הוא דכתיב 'נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען' (תהלים ע"ח), ע"כ. וכן הוא בפירוש רש"י בפרשת ואתחנן, וזה לשונו - 'ויוציאך בפניו, בפני אבותיו, כמו שנאמר 'נגד אבותם עשה פלא'. ויש לומר הביאור בזה, על פי דברי רש"י כאן, דבהבטחה זו שהבטיח ה' לאבות, לא סגי בקיום ההבטחה גרידא, אלא צריך גם להראותם היאך ההבטחה מתקיימת בפועל, כדי שיהא ניכר להם במידת האמיתות שלו, וזהו שאמרו במדרש, שהעמיד הקדוש ברוך הוא את רגלי האבות על הים, והראם היאך הוא גואל את בניהם.

ויסוד לזה מהא דאיתא בגמ' ברכות דף י"ח ע"ב ובפירוש רש"י בפרשת וזאת הברכה על הפסוק 'ויאמר ה' אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לומר לזרעך אתננה' (דברים ל"ד) - אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתה לבניכם, וזהו 'לאמר', לכך הראיתיה לך, אבל גזירה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם בטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם, ע"ש. הרי דהוצרך הקדוש ברוך הוא להעמיד את משה רבנו בתורת עד על קיום השבועה שנשבע לאבות, וזה כמו שנתבאר, שמלבד עצם קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא הקדוש ברוך הוא ניכר להאבות במידת האמיתות שלו, ולגבי ההבטחה של 'ואחרי כן יצאו העמדים בעצמם על הים, כדי שיראו היאך הוא גואל את בניהם, ולגבי השבועה של 'זאת הארץ לזרעך אתננה', שלח את משה רבנו שיעיד להם - על ידי ראייתו את הארץ - שכבר קיימה לבניהם, ולולי הגזירה ד'שמה לא תעבור', היה הקב"ה מקיים את משה עד שיראה את ישראל בטועים וקבועים בה, כדי שיעיד להאבות על כך עדות שלימה.

והנה בברכות דף ט' ע"א איתא, 'דבר נא באזני העם וגו' (שמות י"א), אמרי דבי רבי ינאי, אין 'נא' אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל - 'בבקשה ממכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב', שלא יאמר אותו צדיק [אברהם] - 'ועבדום ועינו אותם' (בראשית ט"ו) קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (שם) לא קיים בהם, ע"כ. וכבר הקשו, למה לי לטעמא ד'שלא יאמר אותו צדיק', תיפוק ליה דבלא טענת אברהם נמי צריך לקיים את ההבטחה. ועיין מה שהובא בזה ב'קול אליהו' משמיה דהגר"א.

אמנם להאמור יש לומר, דמלבד עצם קיום ההבטחה, עוד יש ענין שיהא ה' ניכר להאבות במידת האמיתות שלו, וכמו שהזכיר לו ענין זה בעיקר שליחותו, שהמטרה בשליחותו היא כדי להיות ניכר להאבות במידה זו, וכמו שהבאנו לעיל, וזהו שאמר - שלא יאמר אותו צדיק 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' לא קיים בהם, והיינו דלא סגי בעצם קיום ההבטחה גרידא, אלא צריך גם לדאוג שיראה אברהם אבינו את קיום ההבטחה, כדי שיהא ה' ניכר לו במידת האמיתות שלו, וביאור זה נראה נכון ואמת.

רשבי חיי לוי [י', ט"ז]

עיין בפירוש רש"י, דלכך נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר 'וימת יוסף וכל אחיו, ואחרי כן ויקם מלך חדש', ולוי האריך ימים על כולם, ע"כ.

והנה רש"י בפרשת שמות הביא מחלוקת רב ושמואל בפירוש הכתוב 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף', דחד אמר חדש

ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו, ולמאן דאמר דנתחדשו גזירותיו מתפרש הכתוב 'אשר לא ידע את יוסף', שעשה עצמו כאילו לא ידע.

ולפי זה יתכן לומר, דהא דלא היה שעבוד כל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה זה משום שזכותם של השבטים הגינה על ישראל שלא ישתעבדו בחייהם, אלא דכל זמן שאחד מן השבטים היה קיים לא היה פרעה יכול להעזיז פניו בפניהם ולעשות עצמו כאילו לא ידע את יוסף, ורק לאחר שמתו יוסף וכל אחיו, אז יכול היה פרעה להתכחש ולעשות עצמו כאילו לא ידע את יוסף כלל.

והנה מכל דברי רש"י כאן נראה, שעיקב השעבוד היה תלוי בזמן שאחד מן השבטים קיים, אמנם במדרש שמות רבה פ"א סימן ח' איתא, 'וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא' - ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים, מאותן שירדו למצרים, לא שעבדו המצרים בישראל, ע"כ. ומבואר שעיקב השיעבוד היה תלוי בזמן שאחד מן הדור ההוא שירדו למצרים קיים. ולפי זה לכאורה פשוט שאין הכוונה שזכות בני אותו הדור הגינה מן השעבוד, אלא שכל זמן שאחד מן הדור ההוא - שידע את יוסף - היה קיים, לא העיז פרעה פניו לעשות עצמו כאילו לא ידע את יוסף, וכמו שנתבאר.

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים [ח', ב']

בגמ' סנהדרין דף ס"ז ע"ב איתא, 'ותעל הצפרדע וגו' - אמר רבי אלעזר, צפרדע אחת היתה, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים. כתנאי, רבי עקיבא אומר, צפרדע אחת היתה, ומלאה כל ארץ מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה וכו', צפרדע אחת היתה, שרק להם והם באו. ובמדרש תנחומא פרשת וארא סימן י"ד איתא, כתוב אחד אומר 'ושרץ היאור צפרדעים', וכתוב אחד אומר 'ותעל הצפרדע', רבי עקיבא אומר, צפרדע אחת היתה, והיו המצרים מכין אותה, ומתות צפרדעים הרבה, ע"כ.

והנה לעיל כתיב - 'ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרן, נטה את ידך במטך על הנהרות על היאורים ועל האגמים, והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים'. וצ"ע דבשלמא אם היו עולין הרבה צפרדעים ממימי מצרים, שפיר מובן מה דהוצרך אהרן לנטות ידו במטתו על הנהרות ועל היאורים ועל האגמים, כדי שיעלו הצפרדעים מכל אותם המימות על ארץ מצרים, אבל להמבואר בגמ' ובמדרש שרק צפרדע אחת היתה, והיא השריצה או התיזה כשהכוה צפרדעים הרבה, הרי בעל כרחך דלא עלתה אותה הצפרדע אלא ממקום אחד, ולמה הוצרך אהרן לנטות ידו גם על הנהרות וגם על היאורים וגם על האגמים, וצ"ע.

כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ [ט', ט"ו]

עיין פירוש רש"י, וזה לשונו - כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך, שהייתם בדבר, שלחתי והכתי אותך ואת עמך עם הבהמות, ונכחדת מן הארץ, אבל בעבור זאת העמדתך וגו', עכ"ל. ומבואר, דמן הדין היה ראוי להכות את פרעה ואת עמו - דהיינו מכת בכורות - עם הבהמות במכת דבר. ואשר לכאורה צ"ב, במה נתייחדה 'מכת הדבר' שראוי היה להכות בה את פרעה יותר מבשאר המכות.

ויש לומר הביאור בזה, על פי מה דאיתא במדרש שמות רבה פ"ג סימן ג', שמכיון שהתרה הקדוש ברוך הוא בפרעה חמש פעמים, ולא השגיח על דבריו, נעל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא, ע"ש. והמבואר מדברי המדרש, שעד המכה החמישית היו המכות משום 'התראה', ומאחר שלא שמע להתראה של המכה החמישית כבר ראוי היה פרעה לפרוע ממנו מה שחטא. ואם כן הרי מבוארים היטב דברי רש"י, דמן הדין היה ראוי להכות את פרעה ואת עמו עם הבהמות, והא דהעמידו ה' אחר כך עד מכת בכורות, לא היה זה אלא 'בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספר שמי בכל הארץ'.

הפרשה המחנוכה

יארצ'ט

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ר הירש

אדם מושלם, מכות חינוכיות נאמנות, ושנה של חינוך

האדם הגדול ביותר עלי אדמות - היה אדם

מיד לאחר ציווי הקב"ה למשה ואהרן לדבר אל פרעה מלך מצרים ולצוותו להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, טרם שמספרת לנו התורה על ביצוע הוראה זו, ועוד טרם סיום ציווי של הקב"ה, הנה מפסיקה התורה ומונה את ראשי בית אבותם של בני ישראל לשבטיו - "אלה ראשי בית אבותם, בני ראובן וגו'"

ברצף קריאת הפסוקים, בולטת לעין הפסקת הסיפור על ידי סדר ייחוסם הנשזר באמצעו ואשר מסתיים במילים "הוא אהרן ומשה אשר אמר ד' להם... הם המדברים אל פרעה וגו'" ורק לאחר מכן ישוב התיאור אל תחילת סיפור ציווי ד' אליהם, לגשת אל פרעה - והמשכו של סיפור זה.

והתיאור הדורות אינו מתמקד בשבט לוי, אלא מתחיל בשבט ראובן ושמעון וממשיך לשבט לוי ושם מסופר על ענפיו של שבט לוי ואיך הסתעפו מהם אהרן ומשה.

עד עתה, נכשלו משה ואהרן במאמציהם לבצע את שליחות הגאולה, אולם מכאן ואילך מתחילה שליחותם להיות עטורת ניצחון על פרעה, שליחות אשר כמותה לא מילא עוד בן תמותה לפניו ואחריהם לא ימלא. דווקא עתה, נודעת חשיבות יתירה לעריכת רשימה מדויקת של ייחוסם וקירבתם - כדי להעיד 2 דברים. הראשון - להודיע לכל הדורות כי רגיל ואנושי הוא מקור מחצבתם ורגיל ואנושי הוא טבע בריאתם.

עוד בן תמותה לפניו ואחריהם לא ימלא. דווקא עתה, נודעת חשיבות יתירה לעריכת רשימה מדויקת של ייחוסם וקירבתם - כדי להעיד 2 דברים. הראשון - להודיע לכל הדורות כי רגיל ואנושי הוא מקור מחצבתם ורגיל ואנושי הוא טבע בריאתם.

בתקופה העתיקה וגם הקרובה יותר אלינו, קרה לא פעם שאנשים שהצטיינו כמיטיבי עמם, ניטלה מהם לאחר מותם דמותם האנושית ובגלל עלילות פאר 'אלוהיות' זכו לתואר 'אלוהי' וביניהם גם יהודי אחד שעקב חוסר ייחוס הפך להיות אבי דת כופרת ידועה.

אך משה רבינו שלנו, היה אדם, נשאר אדם, ולעולם לא יהיה אלא אדם, ולאחר שכבר קרן עור פניו ממראה האלוקים, מסר את התורה, והוליד את בני ישראל בניסים במדבר והנחילים ניצחונות מזוהרים, ציווהו ד' כאן, להציג את תעודת ייחוסו ולהצהיר בזאת על העובדה כי ביום דיבר ד' אל משה בארץ מצרים, הכל הכירו את הוריו והורי הוריו, דודיו ודודותיו, דודוניו ודודניותיו.

הוא אהרן ומשה, הם המדברים אל פרעה, בשר ודם. ובהם בחר ד' להיות לו לכלים בעשיית מלאכתו הגדולה.

עדות ייחוס זה נועדה איפוא לבטל מראש ותמיד כל האלה מוטעית, כל רעיון שווא של התגלמות האל-בדמות אנוש, היא נועדה לקיים אמת זו שמשה רבינו, גדול האדם בכל הדורות - היה אדם.

אך באותה מידה נועדה אמת זו להכחיש אשליה אחרת, ולא פחות מסוכנת מזו הראשונה, והיא שכל אדם באשר הוא, יכול להיות נביא או להמציא את נבואותיו. אמת משה ואהרן היא בני אדם, אולם הם נבחרו על ידי ד' להיות שלוחיו, ובחירה זו לא הייתה משום שמה היה ראשון או בכור, לא ראובן ושמעון המוזכרים ראשונה ברשימת הייחוס, נבחרו, וגם בין בני לוי לא נבחרו אלא קהת, וממנו עמרם ובין בניו לא אהרן ומרים כי אם משה, הקדוש ברוך הוא - הוא הבוחר את שליחו, את האדם אשר הגיע לרום מעלת האדם, ומי שראוי לבחירה זו. וזו גם ההבנה כי אדם בשר ודם יכול להגיע לשלימות כזו אשר יבחר ד' בו

עד עתה, נכשלו משה ואהרן במאמציהם לבצע את שליחות הגאולה, אולם מכאן ואילך מתחילה שליחותם להיות עטורת ניצחון על פרעה, שליחות אשר כמותה לא מילא עוד בן תמותה לפניו ואחריהם לא ימלא. דווקא עתה, נודעת חשיבות יתירה לעריכת רשימה מדויקת של ייחוסם וקירבתם - כדי להעיד 2 דברים. הראשון - להודיע לכל הדורות כי רגיל ואנושי הוא מקור מחצבתם ורגיל ואנושי הוא טבע בריאתם.

עדות ייחוס זה נועדה איפוא לבטל מראש ותמיד כל האלה מוטעית, כל רעיון שווא של התגלמות האל-בדמות אנוש, היא נועדה לקיים אמת זו שמשה רבינו, גדול האדם בכל הדורות - היה אדם.

להיות שליחו.

מכות חינוכיות נאמנות

בפרשתנו, מפציעות על המצרים עשר המכות, אשר רבי יהודה היה נותן בהם סימנים ומחלקן ל3 קטגוריות דצ"ך עד"ש באח"ב. חלוקה זו מתקבלת קודם כל מעצם תיאור המכות, כי באופן חוזר על עצמו בשתי מכות היתה התראה ובשלישית לא הייתה, וכן הלאה - שוב 2 מכות עם התראה והשלישית ללא התראה - דהיינו כנים, שחין, חושך, אשר באו ללא אזהרה והן כנראה עונש על אי הקשבת פרעה ל2 המכות הקודמות להן שבאו עם אזהרה.

קניינים הכספיים. ובסוף, כדי לבצע 'ווידוא הבנה' יאכל הארבה את יתר הפליטה ואת כל הנשאר מרכושם ומזונם.

מכות העינוי

והמכה השלישית בכל סדרה, היא מכת העינוי, כנים, שחין, חושך, מכות וכאבים שפקדו את הגוף, כדי ללמד מה טיבם של חיי צער, מכאוב ומחסור - היו שלושת מכות אלו, השחין שהכה בגופם, הכנים שהציקו בכאב, והחושך אשר הוכיח כי לא נדרש בית כלא או מבצר על מנת לשלול את חירותו של האדם, ד' אוסר את האדם בעבודות הלילה והחושך, קפוא יהיה על מקומו ולא יעז לנוע, כבול יישב וירעב, עד אשר ישיבהו ד' אל האור.

חיזוק אדיר בתורה

שנת תש"פ היא שנת החינוך לאהבת התורה, יקרות התורה, וכבוד לומדיה והעמלים בה.

מאורעות סיומי הש"ס של שנה זו יחקקו בליבות ילדנו לשנים ארוכות, רובם לא ישכחו את המעמדים והם ינצרו אותם בליבם. השמחה הגדולה של כלל ישראל בתורה הקדושה, תטעין אותם בכוחות רעננים ומחודשים להתמודד בעתיד עם שלל ניסיונות, תחזק את חוסנם הנפשי ותעמיד בפניהם את עובדת היותו של העם היהודי קשור וכבול בתורה הקדושה, היא חיינו ואורך ימינו, בה נהגה ונשמח ואת לומדיה נכבד, נעריך ונייקר.

זכיתי להשתתף במעמדי סיום הש"ס של דרשו ברחבי העולם, עיני הביטו בתימהון בילדים לבושי בגדי שבת בעיר מנשסתר אשר הוריהם שלחו אותם למעמד באמירה ערכית עליונה, יום חג הוא, ועיניהם הפעורות והמשתאות נוכח השמחה הפורצת של האלפים ובראשם כל רבני העיר, דייניה וראשי מתיבתותיה - כמו זעקו בקול נישא, מתחייבים אנו להיות עמלי תורה ולדבוק בה כל ימינו.

מראה הציבור המגוון בעיר פריז, אברכים ובעלי בתים, יהודים של חול ויהודים של שבת, מפזזים בעוז יחדיו במעגל, וילדיהם הקטנים על זרועם, ומבטם כולו ומר זוך וטוהר של ילד יהודי, העניק תחושה של חירות מהגלות שבה נתונים הם כביכול, חירות של שמחה בערך העליון שהוא מרומם ונעלה מכל ערך.

אני מביט שוב ושוב בתמונתם של נבחי 'קנין ש"ס' של דרשו, יושבים על רצפת אולם מנורה ביד אליהו שבתל אביב, מאות, עטורי רשת רצינית, ספריהם פתוחים בפניהם, הם לומדים, כששמחת התורה מסביבם, ושומע אני את קולו של אב מסביר לבנו שאברכים אלו אינם יודעים את משמעותה של ישיבה סתמית ללא ספר פתוח, הם מעולם לא משו מתוך הספר, דקותיהם מדודות, שעותיהם שקולות, רק כך הם הגיעו ליומם הגדול, ללמוד, לחזור, לשנן, לדעת את הש"ס.

חותם של אש תותיר אחריה שנת תש"פ, חותם של חינוך, חותם לדורות הבאים, וחיזוק אדיר לרבבות שקיבלו על עצמם לקבוע עיתים לתורה ולהציב את התורה במרכז חייהם.

אשרי מי שעמלו בתורה, אשרי מי שמנחילה לבניו.

אם נעיין היטב נמצא זיקה והקבלה בין שלושת קבוצות אלו לשלושת הבחינות שהיו שורשה של גלות מצרים ואשר בוטלו על יד הגאולה - גירות, עבדות, ועינוי - הן היו מרכיביה של הפורענות אשר מצרים הביאה על ישראל, וכמידתם של המצרים, כך מדה כנגד מידה הם נענשו, למען יכירו כי חסרת שחר היא התנשאותם על העם האומלל ולמען יחושו על בשרם הם את מר עונו.

מכות הגירות

שלושת המכות הראשונות בכל סדרה - הן דם ערוב וברד, והם הדגימו למצרים כי רק גרים הם בעצמם בארצם ומה היא זכותם אם כן לשלול מישראל את חירותם בנימוק שהם גרים.

גר הוא אדם ששהייתו בארץ מותנית ברצונו ובסבלנותו של האחר. אך מצרים הייתה בימים ההם כה חזקה ומבוססת כלכלית, עד שאמירתם הייתה לי יאורי ואני עשיתי, והיינו אין לו צורך באף אחד כדי להתקיים.

באמצעות מכת דם אמר הקב"ה למצרים, לי יאורך, ברצוני ייהרס יאורך ולא עוד אלא שיעלה באשה במקום פריחה ושגשוג, הבסיס האיתן שעליו כביכול הנכם נשענים, אינו קיים, גרים גם אתם בארצכם. וכן הייתה מכת ערוב, היא הראתה כי רק על פי גזירת השם מפנה חית המדבר את מקומה לאדם ומניחה לו להתגורר בעיר. אך במאמר ד' תיפול המחיצה ולא יהיה האדם עוד בטוח במקום מושבו ואפילו בביתו. והנה פלא, רק לשיטחה של אותה אומה אשר אותה מחשיבים לגרים חסרי זכויות לא ייכנסו חיות המדבר.

גם במכת ברד, גילו לפתע המצרים, בארץ שהאקלים הרגיל בה יבש וכל הלחות המגיעה לארץ זו היא אדי היאור העולים ומרווים את האויר, הנה יכול ברגע אחד להשתנות אקלימה מן הקצה אל הקצה, ומטר עז ניתן ארצה בעוז ואקלים הארץ שאליו התרגלו במשך שנים ארוכות נעלם כלא היה ותחתיו שינוי כה קיצוני נוחת על ראשם.

מכות העבדות

הסדרה השניה, היא סדרת מכות העבדות. צפרדע דבר ארבה.

2 אשליות ממלאות את ליבם של אדוני העבדים, והן הגורמות להם להרגיש נישאים מעל עבדיהם הנחותים. אשליית מי שסבור להיות 'אדם עליון' ואשליית בעל הכוח ובעל הרכוש היהיר.

הצפרדע, החיה הנפחדת, החומקת ומקפצת כאשר מרגישה היא מרחוק מישוה זר המתקרב אליה, ומתחבאת בפחד עז מכל יצור אחר. הנה היא נוטשת את מחבואה ומופיעה עזת פנים בכל מגורי האדם, קופצת ועולה בחוצפה על גופם של נושאי הכתר בגאווה והנה היא מראה להם נכוחה כי גם שרץ זעיר ושפל לא ייראה פחד ומורא מהם, וזאת על מנת שיירפאו מטירוף גאוותם והתנשאותם.

וכך יבוא אחריהם הדבר וישמיד את הסוס - סמל עוצמתם, את החמור והגמל - נושאי רכושם, ואת הבקר והצאן - עיקר

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור
רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 210 – וארא

לא להשתעבד בבני הבית

כתב השערי תשובה (שער ג' אות ס') "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בפרך, לא ישתעבד בחבירו ואם אימתו עליהם או שהם בושים להחל דברו, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה אלא לרצונם ותועלתם, ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד כיכר לחם" עכ"ל.

רבינו היה מעורר על ענין זה שהציבור אין נזהרים בזה.

סח רבי משה שטיינ שליט"א – רב ביהמ"ד ובית הוראה קהל חסידים קרית הרצוג: באחד מדרשות שבת הגדול אמר רבינו: "בעל הדורש מאשתו שתנקה לקראת הפסח ניקוי כזה שמן הדין פטורים מלעשותו, והאשה לא יכולה לסרב בגלל כבודו, יש בזה משום לא תרדה בו בפרך". עוד דוגמה הביא רבינו "אדם הבונה בלי רשיון ויודע שיצטרך את עזרת עסקני הציבור שישתדלו בעבורו, יש בזה חשש של לא תרדה בו בפרך". (כיון שלעסקנים זה לא תמיד עבודה קלה ונעימה, ומאידך לא נעים להם לסרב).

שאל נשאל רבינו ע"י המשגיח רבי חזקיהו משקובסקי שליט"א: ילד שאביו ביקש ממנו להוריד את פח הזבל והילד אינו רוצה האם אפשר להכריחו, ובפרט שאינו עושה זאת רק בשביל אביו, שהרי גם הוא אחד מבני הבית, ועליו לשאת בנטל במשותף?

תשובה: "חינוך לכיבוד אב ואם, זה לא בשעת מעשה. צריך למצוא זמן אחר לחנכו לזה בנעימות ולגרום לו שירצה לעשות וכמו שאר מצוות התורה. אך אם בשעת מעשה הוא מסרב אסור להכריחו".

סח הר"ר יחיאל פרקוביץ שליט"א ממקורבי רבינו: היה זה בחג הסוכות, לרבינו היתה סוכה קטנה מאוד במרפסת, וכדי לפתוח שם מיטה, היו צריכים להוציא את השולחן. עמדנו שם כמה אברכים בחדר שעל יד המרפסת, ולפתע, לתדהמתנו, ראינו את רבינו, ברום שנותיו מרים בידי את השולחן לגובה, על אף שהיו אנשים בחדר שהיה אפשר לבקש מהם שיעשו זאת.

סח נכדו של רבינו, הר"ר נתן אוסטרן שליט"א: באחת השנים האחרונות סעדתי בסעודת פורים אצל רבינו, לפתע קם רבינו ממקומו כדי להביא בעצמו לאחד האורחים את מנת האוכל. כמוכן שברגע ששמו לב מיד הביאו את המנה החסרה. אך לאחר מכן שוב קם רבינו ממקומו ולא הבנו מדוע, עד שראינה חוזר עם מזלג בידו ומביא לאורח...

סח נאמן ביתו הר"ר א"ש קרליץ שליט"א: היה זה בשנותיו המאוחרות של רבינו, לילה אחד לפני ראש השנה יצאתי מבית רבינו בשעת לילה די מאוחרת. שלא כמקובל, פתאום אני שומע שהרבנית קוראת לי מהחלון. עליתי במהירות, והנה אני רואה את רבינו עומד בבושה ומתנצל ואומר "הרבנית לא מרשה לי".... בתחילה לא הבנתי מה קרה, אבל אחרי זה הבנתי. שהרב רצה להוריד את המחזוריים לראש השנה שהיו מונחים במדף גבוה. רבינו לא רצה להטריח אותי, ולכן

המתין עד שאצא, ורק אז לקח כסא כדי להוריד את המחזורים. אלא שבדיוק אז הרבנית נכנסה לחדר ומנעה מרבינו לעלות על הכסא, והציע שיבקשו זאת ממני. "אבל", אמר רבינו "הוא כבר הלך...".

הרגשתי אז שרבינו אינו מסוגל בעדינות נפשו לבקש ממני לעשות טובה בשבילו, וכל מה שהרשה לי זה היה רק מפני שהרבנית לא הרשתה.

***

רבינו וביתו הפקר לכל

אחד ממקורבי רבינו שהיה גם איש אמונו ושימש גם כמזכיר כולל חזו"א, היה רבי אשר ויספיש זצ"ל (שנפטר ל"ע בדמי חייו). בני ביתו זוכרים כמה דוגמאות ששיתפם בהתפעלות מסבלנותו המיוחדת של רבינו:

ערב אחד הוא בא לביתו נרגש וסיפר: הייתי עכשיו אצל רבינו, הוא עמד בדלת בכדי לצאת לשבע ברכות של אחד מנכדיו. אך לפתע הגיע איזה 'משוגע' ודיבר עם רבינו כשעה, ללא שרבינו רמז לו אפילו רמז קל שהוא עומד לצאת.

יום אחד בתקופת ערב פסח חזר לביתו נרגש וסיפר, בא איזה אדם שהיו לו 'נערוון' עם כ-20 מצות כדי שרבינו יבדוק אותם שאין בהם 'כפולות'. ורבינו בדקם אחת אחת בנחת ובסבלנות, כאילו יש לו את כל הזמן שבעולם (והיו אלו מצות מהודרות שבמהודרות).

עוד סיפר, שרבינו אימץ משפחה בת ששה נפשות שההורים התגרשו ולא היה להם היכן להתאכסן. האם עם חמשת ילדיה שהו כחודש בבית רבינו.

התלמידים הראשונים של ת"ת 'אור מרדכי' ברמת אהרן זוכרים, שכאשר החיידר נפתח, ולא מצאו עדיין מקום, רבינו הציע את ביתו. ואכן הכיתה הראשונה למדה בסלון ביתו של רבינו במשך כשבועיים עד שמצאו מקום. הם גם זוכרים את ה'בייגלך' שהרבנית חילקה לילדים...

סח בנו של רבינו רבי ישעי' קרליץ שליט"א רב בית הכנסת הליגמן: כשהיינו ילדים, בביתנו לא היה מנעול לדלת הבית. בלילה היו צריכים להיזיז שולחן כבד כדי שיחזיק את הדלת שלא תפתח.

עוד סח בן רבינו: כשהיינו ילדים היינו רגילים לישון על כסאות. כי היה איזה משוגע שהיה נכנס לבית וישן לנו במיטה. אבא זללה"ה, כשהיה מזרזני לישון, היה אומר, "לך לישון, עוד מעט ההוא יבוא ויתפוס לך את המיטה"...

***

להחמיר – לא על חשבון השני

סח בנו של רבינו רבי ישעי' קרליץ שליט"א: באחד מימי הסוכות התקיימה ברית לאחד מנכדי. אבא זללה"ה גם הגיע, ואף השתתף בסעודה שהתקיימה בסוכה שבגג הבנין. לנטילת ידים היו צריכים להעלות מים בדליים.

אחד הנכדים שם לב, שרבינו, שכה הקפיד על נטילת ידים, דואג לפתע לצמצם במים ככל האפשר. הוא שאל לפשר הדבר, ורבינו השיב: "הרי טורחים להביא את המים בדליים, אם כן איך אני יכול להחמיר על חשבון השני...!?"

***

להוכיח בכבוד

גם כאשר החליט רבינו שצריך להוכיח, היה משקיע מאמצים רבים כדי שהניסוח יהיה מכובד ומתקבל. שהרי "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע". הניסוח הנכון גורם לכך שהדברים מתקבלים יותר על הלב.

להלן דוגמא כיצד ניסח רבינו באופן יחודי תוכחה לאחד ממקורביו שהסיע את רבינו ברכבו ונסע במהירות גבוהה.

שאל אותו רבינו בעדינות: "מעניין מאוד איך זה שאף אחד לא עוקף אותך...!?"

הגליון מוקדש לרפואת:
רוית בת סימה שמחה

גליון רל"ה, פ' וארא
כח טבת ה'תש"פ,
רמת השרון

רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

מהטובות שהוא גמל איתנו

וחשבתי פעם, יש לנו שלשה דברים שעליהם העולם עומד תורה, עבודה וגמילות חסדים, תורה ועבודה זה מובן, אבל הביטוי גמילות חסדים לא מובן, שהיה יותר ראוי לומר עשיית חסדים, למשל אם אדם נותן צדקה לעני זה גמילות חסדים? הרי העני מעולם לא עשה לו טובה אלא הוא שנותן ראשון ואני צריך לגמול לו? אבל לפי האמור מובן, שהרי האדם מתחילת בריאתו הוא חי ומתקיים ע"י החסדים והטובות הרבות שמקבל מהש"ת כל יום, ועל כל החסדים והטובות האלו הוא צריך לגמול להש"ת בכל מה שביכולתו ע"י קיום מצוותיו. וכשאנו יודעים וזוכרים את זה ממילא אנו צריכים למלא חובתנו באחריות לקיים המצוות כראוי ולעשות חסד ולעסוק בתורה כראוי.

'מתוך שלא לשמה'

שיחת מו"ר זצלה"ה, נערך
מתוך כתבי הרב משה חליוה
שליט"א

מדוע לא שמעו אל משה
לאחר שכבר האמינוהו

משה רבנו ע"ה נשלח שוב ע"י הקב"ה לבני ישראל. ואכן משה רבנו מבצע את השליחות ומדבר אליהם. ואולם, "ולא שמעו אלא משה מקצת רוח ומעבדה קשה". והדברים מתמיהים לנוכח מה שאנו מוצאים לעיל בפרשת שמות "וַיִּצְמַן הָעָם". ואם כן, מדוע לפני כן שמעו והאמינו ואילו כעת בפרשתנו כתוב "ולא שמעו אל משה".

ביאר בזה רבי יוסף צבי סלנט שבשליחות הראשונה אמר להם משה רבינו שעלה לפני הקב"ה זכרון העיניים שמענים אותם מצרים,

ציווה שלא יכה הוא, אלא אהרון אחיו, כדי שלא תינזק מידת הכרת הטוב שבו.

ע"י הכרת הטוב מכיר האדם
יותר את גדולת הקב"ה

רואים מכאן כמה גדולה המידה הזו של הכרת הטוב, שעל ידה האדם מכיר את גדולתו של ה' יתברך וממילא עובד את ה' באמת. כמו שאמר בעל חובת הלבבות, שע"י הכרת הטוב אדם מתעלה לקיום כל המצוות.

אדם אוכל תפוח ונהנה ממנו, מניין קיבל את הטובה הזאת? כשחושב על זה מיד הוא מברך את הש"ת. כל אחד הולך לישון, וכשישן האדם הוא כמת שאינו רואה ואינו שומע, בבוקר מתעורר הוא וכאילו קם לתחייה, שוב רואה ושוב שומע, ובאיזו זכות קם לתחייה? מה הוא עשה שהקב"ה החזיר לו את כוחותיו. ומיד כשחושב על כך, מתפרצת מגרונו הברכה "מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתی בחמלה". ומדוע הוא רואה, בזמן שיש הרבה אנשים סומים רחמנא ליצלן שלא רואים, במה זכה הוא? וכשקם יכול להלך על רגליו ושוב יש ר"ל הרבה שנקטעו רגליהם, ובמה זכה הוא? ולא במתנה רגילה זוכה הוא בכל יום ויום אלא במתנה גדולה ביותר. למשל העיניים, שדבר כזה לא יכולים לייצר החכמים הגדולים ביותר, ואפילו אלה שטסים לירח או אלה שמשתילים לבבות ועיניים, הרי שהם משתילים רק עיניים של אדם אחר או לב של אדם אחר שהלב והעיניים קיימים בעולם, אבל לייצר מחומר מסוים עין שתוכל לראות בה, ודאי שלא יוכלו, ובמתנה כ"כ גדולה אנו זוכים כל יום ועוד מתנות כאלו ומתנות גדולות יותר.

בזכות מה אנו מבקשים
מהקב"ה

וכאשר חושב אדם בלבו בדרך זו על הטובות הרבות שהש"ת נותן לנו, מיד מתעורר בו רגש עמוק של הכרת הטוב מחייב מאוד. שהרי במה יוכל לגמול להש"ת על כל הטובות שקיבל, אם לא ע"י קיום ציווי, תורתו ולימודה. בברכת החדוש אנו מבקשים שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של וכו', רק מבקשים אבל מה אנו נותנים תמורת זה?

להחזיר להקב"ה מעט

הפֿרַת הטוב

נערך מתוך הספר 'לקט שיחות
וביאורים' דרשות משנת
תשכ"ט של מו"ר זצלה"ה

ע"י המכות פרסם הקב"ה
אלוקותו בעולם

כתוב בפרשת השבוע* את עניין המכות. הקב"ה הביא על פרעה את המכות לא רק כדי להעניש אותו, אלא גם כדי לפרסם אלוקות ואמונה בעולם ע"י המכות הניסיות. שנים מן המכות, מכת צפרדעים ומכת הכינים לא באו ע"י משה אלא ע"י אהרון. ורש"י מביא דרשת חז"ל ומסביר מדוע לא ע"י משה, כיוון שמשה רבנו נהנה מהיארור כאשר היה בתיבה, ומעפר הארץ כאשר הטמין את המצרי בחול. וכיוון שנהנה מהם, זו כפיות טובה אם יכה אותם, ולכן אהרון הכה ולא משה.

אי הכרת הטוב מזיקה לנפש
האדם הנהנה

ולכאורה קשה מה שייך כפיות טובה כלפי מים ועפר, הרי אין בהם חיות והם לא מרגישים אם מכים אותם, ומדוע לא היה יכול משה להכות את המים והעפר. ומצינו דבר כזה בעוד מאמר חז"ל "בירא דשתית מינה מיא לא תישדי ביה קלא"² בור ששתית ממנו מים אל תשליך בו אבן, ולכאורה גם זה אינו מובן. ומו"ר הרב דסלר זצ"ל היה מסביר כך, נכון שלגבי המים והעפר זה לא משנה להם אם יכה אותם משה או אהרון. אבל לגבי נפשו של משה שקיבל מהמים והעפר טובה, לה זה מזיק, כיוון שאם הוא היה מכה, הייתה משתרשת בו מידת אי הכרת הטוב. והקב"ה

* ערב ש"ק פרשת וארא תשכ"ט
² בבא קמא צ"ב ע"ב

¹ שמות ו', ט'
² שמות ד', לא

המלחמות בימינו משפיעות על כל העולם

אבל תמיד יוכל האדם לתקן את עצמו, אנו נמצאים כעת בתקופה כזאת שבני אדם מדברים ושומעים באוויר כל מני דיבורים שיש חשש ממשי שתפרוץ מלחמה וישנה סכנה גדולה. בדורינו כשיש מלחמה זה יכול להשפיע בכל העולם כולו, אולם לפני מאות שנים כשהייתה מלחמה, הרגו זה את זה במלחמה באותם המחוזות בלבד ומי שלא היה קרוב למוקד המלחמה לא סבל. כמו כן בדורנו יש מחלות מדבקות המשפיעות למרחוק.

בדורנו המלחמה עלולה לפגוע בכל מקום, כיון שהאמצעים לשלוח כלי משחית גדולים מהרבה משל פעם, ישנם 'לוינים' ורקטות וכל מיני חיידקים וכדו', יוצא שהבסיס של העולם הזה אינו בטוח כלל וכלל.

אין הכרח שמה שהיה אמש יהיה גם היום

אנשים פשוטים בטוחים שאם הם חיו אתמול והיום מחוייב שגם מחר הם יחיו, ואילו הצדיקים חיים כך שגם כשאין מלחמה הם מרגישים ואומרים 'אלוקי נשמה שנתת בי וכו' והמחזיר נשמות לפגרים מתים', שהאדם כשהוא ישן הוא כפגר מת שאינו שומר ואינו מדבר ולא רואה. אנשים לא חושבים על זה והם מסתכלים על הכל בצורת 'מוכרח', שמוכרח להיות שמה שהיה אמש יהיה גם היום.

אולם אין הדבר כן, והמטרה היא שנהיה מאמינים שחיים ומוות נתונים בידו של הקב"ה, ולכן, כשאנו בעוה"ז עלינו להתכונן לחיים לא רק בעולם הזה, אלא גם לעולם הבא. 'על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך', ישנם הרבה נסים והצלות, ממלחמות ממחלות וכו', ומזה עלינו ללמוד שחיים ומוות ביד הקב"ה המה.

משה רבינו, סמל 'היצר הטוב' הלך ללמד את פרעה שהקב"ה הוא השם בכל מקום, 'בזאת תדע כי אין כמוני בכל הארץ', כי שלטון הקב"ה הוא בכל מקום, ופרעה 'היצר הרע' שוכח את זה בכל פעם ולאחר כל מכה, לנו היהודים יש על זה לאו בתורה 'השומר לך פן תשכח את השם אלקיך'.

תפילה בכוונה מעוררת סיעתא דשמיא

התפילות שאנו מתפללים, שחרית, מנחה וערבית הם זמני קירוב לקב"ה ולאמונה, ואדם זוכה בזה להרבה סיעתא דשמיא. ואם אדם מתפלל בלי כוונה, אומר לו הקב"ה כביכול, אם אתה שוכחני, גם אני שוכח ממך... הרמב"ם אומר שבשיל הצלחה בלימוד התורה יש לכוון בכל דבר ודבר, ולא סתם כך לפלוט ברכה מהפה. אלו הם דברי יסוד, וכל אחד ואחד יבדוק את עצמו בזה, וודאי שכשיתבונן בזה יזכה שיצליח בלימוד התורה ובדרגות גבוהות יותר.

והוא קיבל מזה כסף וקנה דירה. כך סיפר לי אותו האב.

'שלא לשמה' לא על חשבון השני

כך אנו רואים גם במצרים, שאמר הקב"ה 'ולקחתי אתכם לי לעם', עדיין החזיקו בעבודה זרה, אבל מתחילה הבטיחו להם פרסים, 'ארץ זבת חלב ודבש וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה. התוספות אומרים שללמוד שלא לשמה לשם כבוד זה דבר כשר, אבל אסור לו לאדם ללמוד כדי לקנטר ולבייש את השני. ושמעתי מרבי אבא גרוסברד זצ"ל שהסביר בשם הסבא מקלם, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל גם בזה ישנם סוגים ודרגות. וללמוד סתם שלא לשמה זה דבר טוב, אך לנגח את השני, אין זה חשוב שלא לשמה, זה פשוט איסור.

פרעה הוא היצר הרע

שיחת מו"ר זצלה"ה, נערך מתוך כתבי הרב משה הליוה שליט"א

הרמב"ם כותב במכתב לבנו שכפי התנהגותו ומעשיו של פרעה, כך מעשיו של היצר הרע אצל כל אדם ואדם. בסוף הפרשה הקודמת פרשת שמות, כתוב שאמר משה לפרעה שישלח את עם ישראל 'ויחוגו לי במדבר' מהלך ג' ימים. ואמר על זה פרעה 'נרפים אתם נרפים' הנכם עצלנים ולכן אתם אומרים נזבחה להשם, וכן אמר לאחר מכן שתכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי שקר.

כי לפתח חטאת רובץ

דרכו של היצר הרע לומר לאדם, עבוד עוד ותקבל עוד כסף, את זה אומר היצר הרע כשהוא רואה שהאדם מתעורר, ולכן הוא מכביד את העבודה, זהו תפקידו של היצר הרע, אך מנגד, צריך האדם לעמוד בנסיון הזה, כמו שכתוב 'לפתח חטאת רובץ', והיינו כשיש פתח להתחזקות בעבודת השם, בא היצר הרע ומביא לפתחו של האדם דבר שמפריע לו בהמשך דרכו.

כתוב בפי' השבוע 'ואני אקשה את לב פרעה'. ופירש רש"י שהקב"ה הכביד את לב פרעה שכשראה מכה שוב חזר על מעשיו, כך היצר הרע שמפריע לאדם בהתחזקות, ואם האדם מכביד את לבו פעם אחר פעם, או שעוזב את ההתעוררות הראשונה, זה עונש שמפריעים לו שלא לעשות תשובה.

ויוציאם לארץ זבת חלב ודבש. ואילו בפעם השניה, כבר אמר להם משה רבינו שהקב"ה הוא האלוקים ולא העבודה זרה, ואמר להם שיהיו עבדי השם.

אמנם לפני כן, לא גילה להם משה רבינו עניין זה, כיון שזו הדרך לקרב ולהחזיר למוטב, ורק לאחר ששמעו אז אמר להם שיהיו עבדי השם ושהשם יתברך הוא האלוקים ולא העבודה זרה.

יצי"מ לא לשם עצמאות. אלא עמ"נ לזכות בדרגה

וכי לשם מה יצאו בני ישראל ממצרים, האם בשביל לשיר את 'התקווה' ולומר 'להיות עם חופשי בארצנו'? לא לשם זה הם יצאו, אלא שעם ישראל יצאו ממצרים להיות מוכנים לדרגת 'נעשה ונשמע'. על כן ראשית אמר להם משה רבינו להתרחק מן הגויים, ואז תקבלו ארץ זבת חלב ודבש. וזה בגדר 'שלא לשמה', ולאחר מכן מתוך שלא לשמה בא לשמה, ואופן זה הוא כשר.

כשיהודי לומד 'שלא לשמה' כגון בשביל כבוד, או שילד לומד על מנת לקבל סוכריה מתוך זה הוא מגיע ל'לשמה'. כפי שסיפר לי אחד שאביו הרגילו בצורה כזו לאהבת התורה. שאמר לו שאם הוא ידע משניות פסחים בעל פה הוא יקנה לו חולצה יפה, ואכן הוא נבחן על המסכת ואביו קנה לו את החולצה. ברבות הימים הוא הרגיל עצמו בכך, עד שקנה את 'אהבת התורה'.

ש"ס כפרס

וסיפר לי אב אחד על בנו, שכנו תלמיד חכם עצום, ומגיה הרבה ספרי ראשונים, כיצד הוא גדל והגיע לזה. שלישיבת עץ חיים הגיע נדיב ורצה לתת פרס לעילוי המובהק של הישיבה בסך עשרים וחמש אלף דולר על מנת שיוכל לקנות בזה דירה לעצמו (כך עלתה דירה באותה תקופה) אך הנדיב הציב תנאי לקבלת הפרס, שידע העילוי את כל ש"ס בבלי בעל פה.

כמובן שמיד הייתה תחרות בין הבחורים, ואותו הבן שאביו סיפר לי אודותיו את הסיפור הזה, הוא זה שזכה בפרס. וכשהגיע הנדיב מאמריקה לתת את הפרס, עשו טקס לכבוד המעמד והכריזו עליו שיבוא לקבל את הפרס. אמר אז אותו בחור, שהוא איננו מעוניין בפרס, ונימק את דבריו באומרו שלאחר שזכה לכזו מתנה של סיום כל הש"ס וידיעה בעל פה, לדעתו זה גופא הפרס, ולא אבה לקבל את הכסף! חשב והתבונן אותו בחור, הלא הוא החל ללמוד את הש"ס בגלל שהבטיחו לו כסף, אם כן, זו הכוונה ב'לא לשמה', אבל אח"כ הוא למד 'לשמה'. וכי הוא נשאר ללא דירה? לא ולא, נתנו לו לכתוב מראי מקומות

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ה

פרשת וארא תש"פ - גליון שם"ד

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

יהרג ואל יעבור

וְשָׂרָץ הַיָּאָר צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וּגְו' וּבִתְנוּרִידָהּ וּבְמִשְׁאָרֹתֶיהָ (ז' כ"ח)
הנה איתא בגמרא פסחים (נ"ג ב') מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם ונכנסו לתוך כבשן האש כדי שלא לעבוד עבודה זרה, נשאו קל וחומר בעצמן מהצפרדעים, מה הצפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו' 'ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריך ובמשארותיך', אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

הנה חזינן דמסרו נפשם כדי שלא לעבוד עבודה זרה. [ועיין בתוספות שם ד"ה מה]. וכן קיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' קנ"ז סע' א') דבג' עבירות חמורות, והם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, לעולם יהרג ואל יעבור.

רפואה בעצי אשירה

הנה איתא בגמרא פסחים (כ"ה א') בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה. והיינו דאע"פ דאם לא יתרפא בעצי אשירה ימות, אפילו הכי אין מתרפאין, דלענין עבודה זרה אמרינן יהרג ואל יעבור.

ופליגי קמאי בביאור הגמרא, דעת התוספות (שם ד"ה חוץ) דאירי שאינו יכול להתרפא משאר עצים אלא בהעצי אשירה, כגון על ידי שדים או לחש של עבודה זרה. וטעם האיסור משום דאתי למיטעי ולאמשוכי בתר עבודה זרה. אבל להתרפא בעצי אשירה על ידי שעושה ממנו תחבושת שרי.

אמנם דעת הר"ן (פסחים שם) דטעם האיסור לאו משום דילמא אתי לאמשוכי בתר עבודה זרה, אלא לפי שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם, ואע"ג דאינו לאו דעבודה זרה ממש, מכל מקום בכל הלאוין דעבודה זרה אמרינן דיהרג ואל יעבור.

א. תינוק בן יומו

הנה יש לעיין לדעת תוספות דעיקר האיסור רק משום חשש דילמא אתי למיטעי אחר עבודה זרה, אם כן מהו כאשר רוצים לרפא תינוק בן יומו בעבודה זרה, כגון ללחוש לו לחש בשם עבודה זרה וכיוצא בו, האם אסירא, דלא שייכא לומר דהתינוק יימשך אחר עבודה זרה. אך יש לומר דמכל מקום זה שיביא את המינות בדידיה יש לחוש. או דילמא נימא דהחשש רק בהריפוי.

ב. להסתתר בבית של עבודה זרה

הנה נפקא מינה בין תוספות והר"ן, במי שברח מרוצחים וצריך להסתתר בבית, האם יכול להסתתר בבית עבודה זרה שאסור בהנאה, דלתוספות יהא מותר, דההצלה היא מסתם בית ולא מהא דהוי עבודה זרה, משא"כ לר"ן יהא אסור, דאיסור הנאה מעבודה זרה היא ביהרג ואל יעבור.

ג. שיטות הראשונים

הנה דעת הריטב"א כתוספות, דמה שאין מתרפאין מן המינין היינו

דוקא על ידי לחש וכדאיתא בירושלמי (שבת פ"ד ה"ד, עבודה זרה פ"ב ה"ב). וכן דעת הרא"ש ורמב"ן ורשב"א (שם) כתוספות. [כך כתב הרשב"א בשם תורת האדם, אך בתורת האדם שלפנינו (שער המיחוש ענין הסכנה סק"ה) מבואר כהר"ן, שכתב דאע"פ דעבר רק בלאו דלא ידבק מכל מקום אין מתרפאין].

אבל הרא"ה (מובא בריטב"א שם) סבירא ליה כהר"ן, וכתב דהירושלמי חולק על גמרא שלנו, ולפי גמרא דידן מבואר כהר"ן דאפילו אם שאל עליו סתם, אין מביאין לו עליון של עבודה זרה. [ויש לעיין היאך יליף הרא"ה דגמרא דידן חולקת על הירושלמי. ואולי מדקדקני סתמא אין מתרפאין בעצי אשירה].

עבודה זרה או חילול שבת

הנה יש לדון במי שיש לו בית להסתתר מרוצחים, וספק שקול אם הבית הוא של עבודה זרה, שאז אסור לפי הר"ן הנ"ל, או דילמא הוא בית של היתר. אבל יכול לברוח מבלי להסתתר בהבית רק על ידי חילול שבת. האם יסתתר בהבית או יברח על ידי חילול שבת.

א. ב' הקדמות

הנה יש להקדים ב' הקדמות, חדא, דהנה דעת הר"ן הנ"ל, [וכן מבואר ברמב"ן בתורת האדם והרא"ה הנ"ל] דהא דאמרינן דעבודה זרה הוה ביהרג ואל יעבור, היינו לא רק לעבוד עבודה זרה, אלא גם בסתם איסור הנאה מעבודה זרה.

שנית, הנה יש לעיין כשיש ספק שקול איזה עליהם, אם של עבודה זרה או של עצי היתר, מהו להתרפא בהם להר"ן, והנה זה תליא בנידון הפרי מגדים בספק אשת איש אם יהרג ואל יעבור, [ועיין לקמן בכותרת ספק יהרג ואל יעבור]. ואם נימא בספק אשת איש דשרי, כדאסיק בפרי מגדים (בספרו תורת גומא) בצריך עיון, יהא מותר גם בספק עבודה זרה.

ב. צדדי הספק

מעתה יש לעיין בנידון הנ"ל, וצדדי הספק, מי אמרינן דלא יחלל שבת אלא יכנס לתוך הבית להציל עצמו, דהרי הבית הוה רק ספק איסור עבודה זרה, משא"כ חילול שבת הוה ודאי איסור. ובלאו הכי עבודה זרה קיל משבת דזה לאו וזה סקילה. ואם כן מוטב שיכנס לבית שהרי שרי ליה לפי מה שאסיק בפרי מגדים בצריך עיון אם בספק יהרג ואל יעבור.

או דילמא נימא דלא יסתתר בהבית אלא יברח על ידי חילול שבת, דהרי להצד דבאמת הוה בית של עבודה זרה, הא אינה נדחית משום פיקוח נפש להר"ן, ואסירא ליה להכנס להבית אע"פ דעל ידי זה ייהרג, ואם כן נימא דעדיפא חילול שבת דודאי נדחה משום פיקוח נפש. תו, דהרי לפי הטעם דבספק מקילינן דיעבור ואל יהרג משום דספק נפשות להקל, יש לומר דהכא אינו ספק נפשות דהרי יכול לחלל שבת.

ג. נראה כהצד השני

הנה היה נראה לענ"ד כהצד הראשון, דיכנס להספק בית [להצריך עיון של הפרי מגדים], אע"פ דלהצד שזה עבודה זרה אסור לו להכנס לבית.

וביאור הענין, דהנה בחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול בשר, ויש לו שני אפשרויות, או לאכול ודאי נבילה דהוה רק לא תעשה, או לאכול ספק חלב ספק שומן, דהוה ספק כרת, בזה כתב המחנה חיים וכן מבואר בספר קול סופר, מבעל המחנה חיים, בחידושים לסוגיא דהקל הקל אות י"ב, ונדפס גם בשו"ת מחנה חיים סוף ח"ג) דהספק חלב קיל. ואם כן הכי נמי ספק עבודה זרה קיל מודאי שבת.

אמנם העירוני דיש לחלק כהנ"ל, דבאמת חלב גם נדחה משום פיקוח נפש אלא דאמרינן הקל הקל, אבל בעבודה זרה להצד שהיא עבודה זרה הא אינה נדחית משום פיקוח נפש להר"ן. ואם כן נימא דעדיפא חילול שבת דודאי נדחה משום פיקוח נפש. אך לעני"ד אכתי נימא שיקח הספק עבודה זרה.

ספק פרהסיא או חילול שבת

אך אכתי יש להסתפק באופן אחר, בנכרי שמכריח אותו לאכול נבילה, וספק אם הוה בפרהסיא, ויכול לברוח מהסכנה בחילול שבת וזה יהא בצנעא, מה יעשה:

א. הקדמה

הנה יש להקדים, דהרי קיימא לן דבכל עבירות יעבור ואל יהרג, חוץ מג' עבירות חמורות, ואפילו כשמוכין להדיא להעביר על דת. אבל בפרהסיא דהיינו כשיש עשרה אנשים, בזה יהרג ואל יעבור.

והשתא יש לעיין בספק אם יש עשרה אנשים מה יעשה.

והנה תליא בדין ספק אשת איש אם יהרג ואל יעבור, ואם נימא כהצריך עיון של הפרי מגדים דיעבור ואל יהרג דספק נפשות להקל, אם כן גם הכא יעבור ואל יהרג.

ב. צדדי הספק

מעתה יש לעיין באופן הנ"ל, אם יכול לברוח בחילול שבת וזה יהא בצנעא, מה יעשה.

וצדדי הספק, מי אמרינן שיאכל נבילה בספק פרהסיא, דנבילה זה איסור קל יותר דהוה רק לא תעשה, משא"כ חילול שבת הוה בסקילה. או דילמא אינו כן, דדילמא איכא התם עשרה אנשים, ואם כן אכילת הנבילה הוה בפרהסיא ואז צריך ליהרג, ונהי דמספק מקילינן, אבל הרי להצד שהוא בפרהסיא צריך לחלל שבת, ואם כן נמצא שיש ספק אם לחלל שבת או לאכול נבילה, ושניהם אסורים בתורת ודאי והספק מה לעשות. ולא דמי למה שכתבנו לעיל בספק עבודה זרה דיעשה הספק, אבל הכא שניהם ודאי. ואם כן מה שירצה יעשה. וכן היה נלענ"ד.

ג. דברי זכר טוב

אך בדברי עם הגאון זכר טוב שליט"א קאמר שגם בזה יאכל את הלאו של ספק פרהסיא, כיון דהותר להצריך עיון של הפרי מגדים, אם כן אזלינן בתר הקל.

ג' הוכחות בראשונים

הנה הבאנו לעיל דנחלקו תוספות ור"ן בהא דאין מתרפאין בעצי אשירה, לדעת תוספות איירי דוקא מילתא דעבודה זרה כגון לרפא בעצי אשירה על ידי שם של עבודה זרה, אך לדעת הר"ן אין מתרפאין מחמת איסור הנאה דעבודה זרה, אע"פ שליכא למטעי בתרייהו, כגון שצריך להם רק לתחבושת. ויש לדון בד' ראיות בהאי פלוגתא:

א. אביזרייהו

בר"ן הביא ראיה לשיטתו, דגם באיסור הנאה מעבודה זרה יהרג ואל יעבור, דהרי חזינן בגמרא סנהדרין (ע"ה א') דלענין אביזרייהו דגילוי עריות אמרינן דיהרג ואל יעבור, ואם כן הכי נמי לענין אביזרייהו דעבודה זרה.

ותיקשי לתוספות שחולקים על הר"ן. וכתב באבני נזר (יו"ד סי' ס"ה קכ"ח אות ז') לחלק, דשאני התם דאביזרייהו דגילוי עריות הוא אותו ענין של הנאה מאיסור כמו עיקר האיסור, אלא שזה איסור קל וזה

איסור חמור, משא"כ לענין איסור הנאה מעבודה זרה, דאינו שייך לאיסור עבודה זרה, שהרי אינו מאמין בה אלא נהנה ממנו. ואם כן אינו נחשב אביזרייהו דעבודה זרה כלל אלא הוא כשאר איסורי הנאה.

הנה אכן קיימא לן כשיטת התוספות, דהרי מובא בשולחן ערוך (יו"ד סי' קנ"ה סעי' ב') בסתם הדעה שמותר להתרפא בעצי אשירה כשלא אמר הרופא להביא דוקא עצי אשירה. וכתב בש"ך (שם) דזהו הדעה העיקרית, [הרמ"א שם אינו חולק], חזינן דאביזרייהו אינו ביהרג ואל יעבור. אמנם לאידך גיסא הרי קיימא לן (רמ"א יו"ד סי' קנ"ז סעי' א') דאביזרייהו דגילוי עריות נמי יהרג ואל יעבור, חזינן דגם באביזרייהו יהרג ואל יעבור. וכך הקשה במנחת חינוך (מצוה רצ"ו אות ט"ו) ונשאר בקושיא. אמנם לדברי האבני נזר מיושב שפיר, דשאני אביזרייהו דגילוי עריות וכהנ"ל.

ב. ראיה מהירושלמי

תו הביא בר"ן ראיה לשיטתו מהא דאיתא בירושלמי (שבת פ"ד ה"ד, עבודה זרה פ"ב ה"ב) אמר לו הרופא הבא עלין סתם והביא לו מעצי אשירה, ימות ואל יתרפא בהם. חזינן דאע"פ שיכול להתרפא גם משאר עלים, ואם כן ליכא למטעי אחר עבודה זרה, מכל מקום יהרג ואל יעבור. ועל כרחך דהוי מחמת האיסור הנאה מעבודה זרה.

ותיקשי משם על תוספות. אמנם בתוספות הרא"ש כתב כתוספות, וקאמר דאדרבה ראיה מהירושלמי כתוספות, וכתב גירסא אחרת בירושלמי, דבכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה, כגון שאמר לו הבא לי מעלין של עבודה זרה, אבל אם אמר לו הביא עלין סתם, מביא לו עלים של עבודה זרה. אם כן ניחא דברי תוספות. [הנה ברשב"א כתב דבירושלמי איתא כתוספות, והיינו כגירסא הנ"ל בירושלמי. וכעין זה כתב בביאור הגר"א (יו"ד סי' קנ"ה ס"ק י"ד) דלתוספות היה גירסא אחרת בירושלמי].

ג. ר' אבהו נתרפא על ידי יעקב מינאה

תוספות הביאו ראיה מהא דאמרינן (עבודה זרה כ"ח א') דר' אבהו התרפא מיעקב מינאה, חזינן דשרינן להשתמש בעצי אשירה אם הרפואה הוה מחמת הסם ולא מעבודה זרה. ואם כן הכי נמי שרי להשתמש בו לצורך תחבושת לחולה.

ולכאורה יקשה על הר"ן, והרי הר"ן בעצמו הביא שיטת התוספות וראיה זו. אך באמת הרי טעמא דהר"ן משום לאו דאיסור הנאה של עבודה זרה, והרי ביעקב מינאה אין איסור הנאה דהרי אינו עבודה זרה, אלא ראיית התוספות רק לענין הא דלא חיישינן למינות דמשכא כאשר מרפא בסתם רפואה, וכן בעלים של עבודה זרה כאשר מועיל כל עלין, ואם כן לא תיקשי על הר"ן.

נמצא דלתוספות דוקא ביעקב מינאה דומיא דעובדא דר' ישמעאל אסרינן, והיינו ברפואה על ידי לחש של עבודה זרה, אבל ביעקב מינאה דומיא דעובדא דר' אבהו שרי, מכיון דאינו לוחש שם של עבודה זרה. וכתבנו דגם הר"ן יש לומר דמודה בזה מכיון דאין לאו של איסור הנאה ביעקב מינאה.

נכנס לבית עבודה זרה

הנה איתא בגמרא שבת (קט"ז א') אמר רבי טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי ספרי מינין שאני אשורין אותם ואת האזכרות שבהן, שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין, ועליהן הכתוב אומר ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך.

והקשה הגר"א (יו"ד סי' קנ"ז ס"ק כ"ו) דלכאורה מוכח מהכא כשיטת תוספות, דהרי היאך מותר לנוס לתוך בית של עבודה זרה, הרי נהנה מעבודה זרה, ובשלמא לתוספות ניחא דהרי מותר משום פיקוח נפש, אבל לר"ן תיקשי דהרי סובר דלענין איסור הנאה מעבודה זרה יהרג ואל יעבור.

ויש לדון ליישב אליבא דהר"ן בג' דרכים:

א. לרש"ש לא חשיב נהנה

חדא, דנימא דמכיון דיכול לילך גם למקום אחר, אם כן אין איסור הנאה מעבודה זרה, דהרי כתב ברש"ש בנדרים (ט"ז ב') דביכול להשתמש בהיתר אם כן לא חשיב נהנה מהאיסור הנאה.

אמנם דברי הרש"ש הם חידושא רבנא. והרי חזינן דכתב בטורי אבן בראש השנה (כ"ח א' ד"ה בשופר) לא כך, דדן דבגוונא דיש לו שני כלים ואחד מהם אסור בהנאה, ויכול להשתמש גם בהשני דשרי בהנאה, האם מותר להשתמש בהכלי שאסור בהנאה, מכיון דאין לו הנאה ממנו דהרי יכול להשתמש גם בהשני, ואסיק לאיסורא.

תו דהא חזינן בדברי רבנן בתראי לא כך, דהנה איתא בגמרא נדרים (ט"ז ב') דסוכה דאסירא בהנאה שרי לשבת בה, מפאת כללא דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

והקשו במחנה אפרים (נדרים ט"ז כ"ח) ובנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' קל"ג) ובהגרע"א (תניינא סי' קל"ח) דהא איתא בגמרא ראש השנה (שם) דבנהנה גופו, לא אמרינן האי כללא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והרי הכי נמי בישיבה בסוכה נהנה גופו שאין עליו שמש וגשם.

ותירץ ברש"ש (נדרים שם) דלא נאסר מפאת האי הנאת הגוף, דלא חשיב נהנה, דהרי אותה הנאה אית ליה גם בביתו. אמנם באחרונים הני"ל לא תירצו כך, אלא תירצו דאיירי דוקא בגוונא דלא אסר בקונם הנאה מהסוכה אלא רק הנאת המצוה. חזינן מדבריהם דגם בגוונא דבלאו הכי היתה לו האי הנאה מכל מקום חשיב דנהנה הנאת הגוף.

ב. עשה דוחה לא תעשה

תו יש ליישב, דהנה לענינו אם שרינן איסור יחוד במקום פיקוח נפש, כגון שמילדת תלך עם עגלון נכרי, דן בתשובות שם אריה (להגאון רבי אריה ליבוב בולחובר זצ"ל, אה"ע סי' ל"ג) להתיר מדין עשה דוחה לא תעשה, דעשה דפיקוח נפש ידחה לא תעשה דיחוד. וכתב דהוה בעידניה דהכל הוה הצלה.

מעתה נימא בזה דלא "כשם אריה", דהא מוכחא מהר"ן הני"ל (פסחים כ"ה א') דאסרינן להתרפא בעצי אשירה ולא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ונימא דהטעם היינו משום דלא הוה בעידניה, דנהנה מהעבודה זרה גם שלא בשעת הרפואה, משא"כ בבית עבודה זרה הוה בעידניה, דהרי בכל רגע שנמצא בהבית ניצל מהרודף או הנחש. [ואע"פ דהוי יהרג ואל יעבור מכל מקום אמרינן עשה דוחה לא תעשה, דהא חזינן דדיינינן דעשה דיבוס ידחה חייבי כריתות מדין עשה דוחה לא תעשה].

אבל כל זה דוחק, ויותר נראה דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה במצוה שבין אדם לחבירו. ואם כן ליתא להאי תירוצא. [ובכבוד אב ואם דאמרינן (יבמות ה' ב') עשה דוחה לא תעשה, יש לומר דהוה גם כן מצוה דבין אדם למקום].

ג. משתמשין גם לדירה וגם לעבודה זרה

אלא יותר נראה ליישב שיטת הר"ן, דהאי בית עבודה זרה לא איירי בבית דאסור בהנאה אלא איירי בבית נכרי שמשמשין גם לדירה וגם לעבודה זרה משא"כ בבית מינות.

ספק יהרג ואל יעבור

הנה יש לשאול לדעת התוספות, מהו כשיש ספק בהאי מין אם ירפא בתחבושת או בלחש דעבודה זרה, והיינו דמספקא לן אם יתנהג כעובדא דר' ישמעאל (עבודה זרה כ"ז ב') דלחש לו בשם זר, או יתנהג כעובדא דר' אבהו (שם כ"ח א') דריפא על ידי סם, נמצא דאיכא ספק אם דינו דיעבור ואל יהרג או יהרג ואל יעבור.

מי נימא דיהרג ואל יעבור, דספיקא דאורייתא לחומרא, או דילמא נימא דיעבור ואל יהרג, דספק נפשות להקל.

א. ספק לחומרא ויהרג ואל יעבור

הנה הגרע"א (גליון י"ד סי' קנ"ז סעי' א') הביא לענין גילוי עריות, דדן הפרי מגדים בספרו תיבת גומא (פרשת וישב אות ב') מהו בספק אשת איש, האם גם בכחאי גוונא יהרג ואל יעבור. [והיינו בגוונא דליכא חזקת אשת איש]. והנה לכאורה בזה יהא תליא האי ספק דהיאך המין ירפא.

והנה דעת הפרי מגדים נוטה דיהרג מספק. [וזה לשון התיבת גומא, במקום אחר כתבנו ספק אשת איש יהרג ואל יעבור, ואי ספק פיקוח נפש לקולא, כחאי גוונא לא אמרינן, עיין שך שם אות א', ועוד דספק אסור על כל פנים. וצריך עיון].

לפי זה לכאורה נמצא דביעקב מינאה ניזיל לחומרא ויהרג.

ב. ספק לקולא ויעבור ואל יהרג

אך לאידך גיסא חזינן בתוספות הרא"ש (פסחים שם) לא כך, דהרי כתב דאם הנכרי בא לרפא בלחש בסתם ואינו יודע אם יזכור לחש של עבודה זרה או לא, מותר להתרפא הימנו, וילף לה מירושלמי (שבת פ"ד ה"ד, עבודה זרה פ"ב ה"ב). ולכאורה זה דלא כהפרי מגדים דנטה דספיקו לחומרא.

[והנה דינא דתוספות הרא"ש איתא נמי בשאר קמאי. ובשולחן ערוך (יו"ד סי' קנ"ה סעי' א') איכא למידק נמי הכי, שכתב דמרופא מין אסור להתרפא דודאי לחש ידידה לשם עבודה זרה, משמע דמרופא נכרי בעלמא שרי].

ג. רוב פעמים אינו מזכיר

הנה יש ליישב, דשאני הא דהתוספות הרא"ש דרוב פעמים אינו מזכיר לחש של עבודה זרה וסתמא לקולא ולכן שרינן, משא"כ בהא דפרי מגדים דאיירי בספק שקול.

ד. ספק ספיקא

עוד יש ליישב, דהרי בגוונא דספק, בשעה שמרפהו ליכא כלל הא דאתי למיטעי אחר עבודה זרה, דהרי באותה שעה אינו אומר לחש של עבודה זרה, אלא דניחוש דאחר כך יאמר לו דריפא על ידי עבודה זרה ויהא אתי למטעי.

ואם כן יש לומר דשרי מספק ספיקא, דילמא לא יהא לחש של עבודה זרה, ואף אם יהא לחש של עבודה זרה, שמא לא יודע לו.

[והנה אם נכרי ירפא בתחבושת אך תחילה יספר לו כל הלחשים על עבודה זרה שהצליח בהם, בזה יש לומר דשרי, דהא דחיישינן דאתי למטעי היינו רק במרפא על ידי הלחש דעבודה זרה. אך בהני"ל הכא נמי יהא אתי למטעי בהרפוי, דהרי ריפהו על ידי עבודה זרה, אלא יודע לו רק אחר כך].

ה. ספק בגוף האיסור

עוד יש לדון דדוקא בספק אשת איש אסרינן דזה האיסור גופא, אבל באתי למטעי בספק שרינן. אך צריך עיון מהו הסברא בזה.

ו. בריטב"א מבואר להחמיר בספק

אמנם בריטב"א (פסחים שם) מבואר דכשיש ספק איזה לחש הרופא הנכרי ילחוש, אם לחש של עבודה זרה או לא, אסור לקרוא לרופא הנכרי. ומזה יש למילף בספק אשת איש דיהרג ואל יעבור.

ולהאמור נמצא דלכולי עלמא ספק אשת איש יהרג ואל יעבור כדמוכח מהריטב"א, [ומהרא"ש ודעימיה אין ללמוד להיפוך, וכדכתבנו לעיל (אות ד' הני"ל)]. והא דלא סבירא ליה להריטב"א הא דכתבנו לעיל דהוה ספק ספיקא דילמא לחש של היתר ודילמא לא יספר, יש לומר דעל הרוב יספר אחר כך.

שב ואל תעשה

הנה איתא בגמרא פסחים (כ"ה א') בכל מתרפאין חוץ מבעצי אשירה, דלענין עבודה זרה אמרינן דיהרג ואל יעבור. וביארו בתוספות (שם) דאיירי שהרופא לוחש לו שם של עבודה זרה.

והקשו בחידושי הרי"ם (הנדפס מחדש, ויש אומרים דהוא מהשפת אמת, יו"ד סי' קנ"ה) ובראש יוסף (פסחים שם) דהיכא דהוה שב ואל תעשה כגון שלוחש הלחש שלא מדעת החולה, שישתרי, דומיא דגילוי עריות ושפיכות דמים דשרינן בשב ואל תעשה.

א. שב ואל תעשה

הנה ראשית כל יש להביא הדין דשב ואל תעשה לא אמרינן דיהרג ואל יעבור, דהנה אמרינן בגמרא (שם כ"ה ב') דנערה המאורסה "יהרג" ואל יעבור, וכתבו בתוספות (שם ד"ה אף) דלא גרסינן "תיהרג" שהרי חזינן באסתר דהיתה מותרת לאשוורוש, וטעמא דמילתא דהיא בשב ואל תעשה דהיא קרקע עולם, ובכחאי גוונא יעבור ואל יהרג. [ואם גרסינן "תיהרג" איירי בעושה מעשה].

והנה איתא בריטב"א (פסחים כ"ה א') דאם נכרי אומר לו תביא לי כלי זיין, ויודע שרצונו להרוג יהודי בכלי זה, אסור למוסרו להנכרי, אע"פ שאם לא ימסרנו, הנכרי יהרגנו, דהרי הוה שפיכות דמים ויהרג ואל

מכיון דאם הרופא לוחש עליו לחש של עבודה זרה, נראה כאילו מודה החולה בעבודה זרה. [נ"י. היינו דשאני בכהאי גוונא דגם בשב ואל תעשה אמרינן דהוה יתרג ואל יעבור, מכיון דגם כך נראה כמודה בעבודה זרה]. ולפי זה בגוונא דהר"ן דהוה רק איסור הנאה, יהא מותר בשב ואל תעשה. [ויש לעיין בזה לפי מה שכתבנו לעיל לתרג באופן אחר].

ו. עובדא דמר עוקבא

הנה איתא בגמרא כתובות (ס"ז ב') עובדא דמר עוקבא ואשתו שהיו נותנים כל יום צדקה לפני הדלת של איזה עני, ולא רצו שהעני יידע שהם נותנים הצדקה כדי שלא לביישו, ופעם אחת העני פתח הדלת לראות מי מביא להם המעות, ומיד מר עוקבא ואשתו ברחו לתוך כבשן האש כדי שהעני לא יראה אותם ויתבייש. ואע"פ דהיתה סכנה להיכנס לתוך התנור, מכל מקום קאמר הגמרא דילפינן מתמר דעדיף למות בשריפה ולא לבייש חבירו. וכתבו קמאי (שערי תשובה שער ג' אות קל"ט) דטעמא דצריך ליהרג, היינו מכיון דהלבנת פנים ברבים הוה אביזריהו דרציחה.

ותיקשי, הרי הוה בשב ואל תעשה, דהעני הגיע למר עוקבא וכך יהא הלבנת פנים, ומאי שנא מהניח עצמו לדרך על התינוק. ויש לדחות דשפיר חשיב מעשה, שמר עוקבא גרם כך במעשה הראשון, דעל ידי שהגיע על יד בית העני גרם ההלבנת פנים.

אך לא נהירא, דהא ודאי בנערה המאורסה דתעבור ואל תיהרג, היינו אף כשבאה לכאן, אע"פ שבלא ביאתה לכאן לא היתה נאנסת, וטעמא דבאה לפי תומה, ואם כן הכי נמי במר עוקבא. והכי נמי בכל רציחה בשב ואל תעשה הרי זה עשה מעשה הליכה להגיע לשם, ומכל מקום חשיבא שב ואל תעשה כיון שלא הגיע אדעתא דהכי.

ויש לומר דשאני בעובדא דמר עוקבא, דבשעה שהניחו הצדקה העני הבחין בהם מבפנים, ונמצא דזה על ידי מעשה, אף שלא נתכוונו ואף שמחוסר פתיחת הדלת. ואין החילוק ברור כל הצורך.

[הנה באומר לאדם, בא לכאן כדי שיוזקנו על התינוק, והנה בזה נמי יתרג ואל יעבור, וכדכתב בריטב"א בפסחים (כ"ה א') דבאמר נכרי תן לי כלי זיין ואם לא אהרגך, דיהרג ואל יעבור. ויש לעיין מהו כאשר כבר בא לכאן על מנת שיוזקוהו, ועושה עכשיו תשובה, ועכשיו שב ואל תעשה, אם צריך לברוח ואז יתרגוהו, או דהשתא שב ואל תעשה. וכן בגלוי עריות דהוה קרקע עולם ואמרו לה שתבוא לכאן, מהו אם שריא לבוא, ואף אם אסירא מהו כאשר כבר באה].

יעבור. ותיקשי, הרי המוסר אינו עושה מעשה הריגה. ויש לומר דמסירת החפץ הוה מעשה. ולפי זה אם הנכרי לוקח הכלי נשק בעצמו אלא שיכול למנועו, אינו מחוייב למנועו, דזה שב ואל תעשה.

[הנה כתב בחידושי רבינו חיים הלוי (ריש הל' יסודי התורה) דגם בשב ואל תעשה יתרג ואל יעבור, ושאני הא דנזרק על תינוק דהאדם הזורק אותו הוא הרוצח ולא האדם הנזרק. אמנם למאי דקיימא לן כדברי תוספות דבלי מעשה מותרת אם כן אכתי תיקשי כהנ"ל].

מעתה תיקשי קושיא הנ"ל דהרי גם במתפראין הוה שב ואל תעשה.

ב. לחלק בין אונס לחולי

הנה תירץ בחידושי הרי"ם, דיש לחלק בין אונס לחולי, והיינו דסברת תוספות דבלי מעשה אין צריך למסור נפשו, הוא בצירוף הא דאונס הוא, אבל במידי דחולי יש לומר דאסור גם בלי שום מעשה.

ואשכחן חילוק זה במה שכתב ברמב"ם (פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, ה"ו) לחלק דבמקום דהדין דיהרג ואל יעבור, ומכל מקום הוא עבר ולא נהרג, פטור מעונש מיתה מכיון דאונס הוא, אמנם אם נתרפא מעבודה זרה, חייב בעונש מיתה. וביאור החילוק, דחולי הבא עליו כיון דהדין דאסור להתרפאות אם כן הרי הזמינו לו מיתה משמים ואין זה בכלל אונס כלל, ורק בנכרי הרוצה להורגו שייך לומר דאונס הוא.

ג. דוקא לענין שפיכות דמים

עוד יש לתרג, דהא דמחלקינן אם עשה מעשה או לא, היינו דוקא לענין שפיכות דמים, דהטעם דאמרינן דיהרג ואל יעבור היינו משום דלא שרינן ליה לעשות מעשה הריגה דמאי חזית דדמך דידך סומך טפי, אמנם באינו עושה מעשה הריגה, הרי יש גם מאי חזית הפוך, וגילוי עריות ילפינן משפיכות דמים, משא"כ בעבודה זרה דמחמת גוף העבירה אמרינן דיהרג ואל יעבור אם כן יתרג גם בלא מעשה.

ד. הקריאה לרופא חשיב מעשה

אבל באמת לכאורה לא קשה, שהרי קורא לרופא וחשיבא מעשה. [וצריך עיון בכהאי גוונא בגילוי עריות כשאומרת לבועל שמסכמת והוה שב ואל תעשה. וצריך לי רב].

ה. מודה בעבודה זרה

הנה ראיתי דכתב בראש יוסף (פסחים כ"ה א') דהוה ביהרג ואל יעבור

עניני שבת

והפרו בעלה בסוף בין השמשות, דיש ב' צדדים להקל, דילמא כולו מן היום ודילמא כולו הלילה, אך כתב דמכיון דהוה דבר שיש לו מתירין, יש לחוש שמא נתחלף באמצע. [וכן נפקא מינה לענין לבשל בתחילת בין השמשות ולאכול בסוף בין השמשות אם יש לחוש שנתחלף באמצע].

ומכל מקום כתב הגרע"א (ריש ברכות) לענין זמן אכילת כהנים בתרומה, דמספקינן בגמרא אם הוא בביאת אורו או ביאת שמשו, [וביאר בתוספות דהיינו אם הוא בתחילת שקיעה או בצאת הכוכבים], דאיכא ספק ספיקא להתיר לאכול תרומה בבין השמשות, דהרי דילמא מותר בתחילת שקיעה, ואפילו אם תמצי לומר דבעינן צאת הכוכבים, הא דילמא בין השמשות הוי לילה. והקשה על זה הגרע"א הא הוי יש לו מתירין מכיון דיכול להתמין עד הלילה, ודחה, דהרי ספק אחד הוי ספיקא דדינא, ואם כן לא אמרינן דינא דיש לו מתירין.

חזינן דסגי בחד ספיקא שהוא ספיקא דדינא כדי שלא לומר חומרא דדבר שיש לו מתירין ונשאר דינא דספק ספיקא, ולא אמרינן כהנ"ל דספק אחד אזדא מחמת דבר שיש לו מתירין ונשאר רק ספק אחד דהוי ספיקא דדינא וליכא ספק ספיקא.

ד. עונג שבת

אך אין לומר דלא הוה דבר שיש לו מתירין מפאת דצריך לאוכלו דוקא היום מחמת עונג שבת, דהרי חזינן (ביצה ג' ב') בביצה שספק נולדה ביום טוב או בערב יום טוב, מחמירין משום דבר שיש לו מתירין. [הנה יש לעיין כשהביצה נקלפה לבלי יום טוב הרי אי אפשר להשהותה עד מוצאי יום טוב מפאת שעבר עליה הלילה, ואם נימא דשרינן דחשיב דבר שאין לו מתירין, יש לעיין בקילפה הביצים, אם נימא דבזה אכתי נשאר באיסורא דקנסין ליה].

ספק בישול אחר אפיה

הנה דעת הרא"ם (טור ס"י ש"ח) דאע"ג שאין בישול אחר בישול בדבר יבש מכל מקום יש בישול אחר אפיה, ואסור ליתן פת אפילו לתוך כלי שני שהיד סולדת בו.

ויש לדון מהו במסופק אם נתבשל מקודם או נאפה מקודם, כגון בשקדי מרק, דאם נתבשלו בשמן עמוק מותר להכניסם למרק, דאין בישול אחר בישול, אבל אם נאפו אסור להכניסם, דיש בישול אחר אפיה.

א. ספק ספיקא

לכאורה יש כאן היתר של ספק ספיקא, דדילמא נתבשל, ודילמא כראב"ה החולק על הרא"ם וסובר דאין בישול אחר אפיה. [בשולחן ערוך ס"י ש"ח סע' ה' מובא ב' השיטות].

ב. דבר שיש לו מתירין

אך יש לומר דמספק אסור, דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי יכול לבשלו לאחר השבת.

ואע"פ דרק חד ספק הוה ספק במציאות, אבל חד ספק הוי ספיקא דדינא דבזה לא מחמירין ביש לו מתירין, מכל מקום אם הספק במציאות אזדא מפאת יש לו מתירין, השתא נשאר רק ספק אחד ואסירא.

ג. מדברי הגרע"א מבואר דאיכא ס"ס

אמנם חזינן לא כך מדברי הגרע"א, דהנה נקט הגרע"א בכמה דוכתי דבין השמשות הוא ספק במציאות, דהרי קאמר דאין למידן ספק ספיקא בבין השמשות מכיון דהוי דבר שיש לו מתירין, כמבואר בדבריו בתשובות (ח"ג ס"א א') לענין מי שנדרה בתחילת בין השמשות

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

פ' וארא

הלימוד מהצפרדעים להיהרג על קדושת ה'

ביאור הא דאלמלי נגדוהו לחנניה משו"ע הווי פלחי לצלמא

דברי התוס' במה שלא התחייבו חנניה משו"ע במסירות נפש
מעיקר הדין

ב] והנה הקשו על מה דאמרין אלמלי נגדוהו לא היו מוסרים עצמן, למה זה גופא לא היו לומדים מצפרדעים, שהרי גם לצפרדעים היו ייסורים, א"כ גם דבר זה יש להם ללמוד מצפרדעים. ועוד קשה הא דאמרו בפסחים שהצפרדעים לא הצטוו על קדושת השם, וצ"ע הלא הם הצטוו להיכנס לתנורים בשעה שאמר הקב"ה ובתנוריק.

ותירצו בשם המהרי"ל דיסקין זיע"א, שכל צפרדע וצפרדע בפני עצמה לא הייתה מצווה להיכנס בתוך התנור, וכל אחת מהם הייתה יכולה לברוח מהתנור וללכת למקום אחר, שהרי הציווי היה גם שיהיו בביתך ובחדר משכבך וגו', ובכל זאת היו כאלו שנכנסו לתנור, וזה הפירוש שמסרו עצמן על קדושת השם אע"פ שלא הצטוו, שהרי כל אחת מצד עצמה לא הייתה מחויבת למסור נפשה.

וכתב שיש לבאר באופן נוסף, דהנה בפרשה נאמרו שני פסוקים (פ"ז פ' כ"ח) 'ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריק ובמשארותיך'. וביאר המהרי"ל שפסוק זה הוא סיפור דברים שהצפרדעים שיבואו יעלו לכל המקומות הללו וגם לתנוריק ומשארותיך, אך להלן (פ' כ"ט) 'ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים', הוא ציווי על הצפרדעים שיעלו בכה ובעמך ובכל עבדיך. וידוע ש'בככה ובעמך' היינו שהצפרדעים נכנסו חיים לתוך המעיים שלהם והדבר מהווה ייסורים גדולים לצפרדעים לחיות במצב כזה.

ומעתה מיושבות היטב שתי השאלות, שלמדו מהצפרדעים רק דברים שלא הצטוו עליהם, והוא מה שנאמר בפסוק הראשון שיכנסו לתנורים שהרי זה לא נאמר בדרך ציווי, אולם מה שהצטוו עליהם הצפרדעים שיכנסו 'בכה ובעמך ובכל עבדיך' זה אי אפשר ללמוד מהם, שהרי הצפרדעים הצטוו על כך וא"כ פשוט שיעשו כמו שהצטוו, ולא דמי לחנניה מישאל ועזריה שבאו למסור נפשם בדברים שאינם מצווים עליהם וכן"ל מדברי תוס', ולהכי אמרו בגמ' בכתובות שאילו נגדוהו הווי פלחי, דהא לא היה להם ילפותא מהצפרדעים שגם לייסורים צריך להימסר בדבר שלא הצטוו עליו, שהרי הצפרדעים הצטוו להיכנס בתוכם ולקבל את הייסורים, ודו"ק.

אם רשאי להחמיר על עצמו למסור נפש כשאינו מחויב

ג] ובעיקר דברי התוס' שכתבו דהכא לא היה ע"ז ממש אלא אנדרטא בעלמא, צ"ע דא"כ היאך באמת היו רשאים למסור עצמן. [וקשה לומר שסמכו על הנס, וגם לזה גופא ילפינן מצפרדעים שיהיה להם נס ולא יזקו מהכבשן כמו הצפרדעים שלא ניזוקו, וכפי שכתב בהדר זקנים בשם התוס' רא"ש שהצפרדעים שנכנסו לתנורים לא מתו, וכמ"ש (ח,

א] בגמרא בפסחים (נג, ב) עוד זו דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריק ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה. וכתב רש"י (שם) מה ראו, שלא דרשו וחי בהן ולא שימות בהן.

ובתוס' (ד"ה מה) תמהו על רש"י, דהא התם בפרהסיא הוי, ובזה לכו"ע יהרג ואל יעבור וחייב למסור נפשו וכמבואר בסנהדרין (עד, א), ותרצו שצ"ל זה שעשה נבוכדנצר לא היה עבודה זרה ממש, אלא אנדרטא שעשה לכבוד עצמו, ולכן דרש מה ראו למסור נפש גם על דבר כזה. ובזה כתבו תוס' ליישב הא דאמרין בכתובות (לג, ב) אלמלי נגדינו לחנניא מישאל ועזריה הווי פלחי לצלמא, ואי איירי בע"ז ממש, א"כ ח"ו שהיו משתחוויין לו, ולפי מש"כ תוס' שהיה זה אנדרטא בעלמא, אלא שהחמירו על עצמם למסור נפש גם על זה, ניחא הא דאמרין שאם היו מייסרים אותם הווי פלחי לצלמא, דהא הוי אנדרטא בעלמא [מיהו לשון 'פלחו' לא א"ש - תוס'].

עוד כתבו תוס', בשם ר"י שמפרש שהשאלה 'מה ראו' היינו שלא ברחו, שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח וכמו שעשה דניאל. ולפירוש ר"י נשאו ק"ו מצפרדעין שלא לברוח כמו שהצפרדעים לא ברחו אלא הלכו לתנורים למסור נפשם. אלא שלפירוש צ"ע מהא דאמרו בכתובות אלמלי נגדוהו הווי פלחו, והלא הוי ע"ז ממש וחייבים הם למסור נפשם על כך וכדין ג' עבירות חמורות.

והנה בשטמ"ק בכתובות (שם) כתב בשם ה"ר אליעזר 'דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה כדכתיב בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים וכו', פירושו הכאה בלא מיתה קאמר כגון שהניחום שנה או שנתיים ויכו אותם בכל יום והווי הכאה שאין לה קצבה שהיא חמירא יותר ממלקות ומיתה ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא'.

אולם השיטה עצמו כתב לדחות, 'דקרא הכי קאמר אפילו הוא נוטל את נפשך ובכלל הווי היסורין', אכן נראה שכל זהו רק כשהנידון האם לעבור עבודה זרה ח"ו או למסור את הנפש, אולם בנידון הכא שלפירוש ר"י איירי שיכלו לברוח, ומסירות נפשם הייתה שהלכו להיהרג ולא לברוח, א"כ אפשר לומר שמה שלמדו מהצפרדעים לחייב את עצמם גם בזה היה רק לעניין מיתה, אך אם היו מייסרים אותם כיון שהייסורים קשים ממיתה היו בורחים.

(ט) 'וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות', דלא מסתבר שסמכו על הנס].

והנה ברמב"ם (פ"ה מ"סו"ה ת"ד) כתב 'כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מיישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו וכו'. ומפורש ברמב"ם שאצל נבוכדנצר ואומות העולם היה זה ע"ז ולכן נאמר על זה יהרג ואל יעבור, אך אם זה לא היה זה ע"ז הרי שהיה אסור להם למסור נפשם ואם נהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וצ"ע לשיטת התוס' שזה לא היה ע"ז ממש, א"כ היאך הותר להם למסור עצמן.

ולכאורה היה אפשר ליישב שבאמת התוס' לשיטתם חולקים על הרמב"ם, ולדעתם גם במקום שנאמר יעבור ואל יהרג רשאי להחמיר ולמסור עצמו גם על שאר מצוות התורה, וכמו שכתבו תוס' בע"ז (כו, ב ד"ה יכול בסו"ד) וז"ל, ואם רצה להחמיר על עצמו אפילו בשאר מצוות רשאי, כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי שהיה אצל עובד כוכבים א"ל אכול נבלה ואי לא קטלינא לך א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה עכ"ל, וא"כ אפשר לשיטת התוס' באמת גם חנניה מישאל ועזריה לא היו חייבים בזה מן הדין אלא שהחמירו על עצמם. אלא שיש להעיר בזה דא"כ למה התוס' הוצרכו להביא ראיה לדיונים מירושלמי הנ"ל ולא הביאו ראיה מחנניה מו"ע.

ובאמת נראה לכאורה שבלא"ה אי אפשר לומר כן בחנניה מו"ע שהרגו עצמן בגלל שהחמירו על עצמם אע"פ שלא היו חייבים בזה, דהנה במל"מ (שם) הביא שהתוס' בסנהדרין (עד, ב ד"ה קטול) כתבו בעובדא דיבמות דאמר ליה כותי לישראל קטול אספסתא, ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני דאמרי ליה בשל לי קדרה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה, שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עצמו וכו'. והקשה המל"מ דלשיטת התוס' שיכול להחמיר על עצמו, צ"ע למה לא קאמרי שרצה להחמיר על עצמו, וכתב המל"מ שמוכח מכאן כשיטת רבינו ירוחם שכל מה שמותר לו להחמיר ע"ע היינו רק כשהנכרי אינו מכוון להנאת עצמו, אבל כשהנכרי מכוון להנאת עצמו גם תוס' מודים שאסור להחמיר ע"ע, והביא עוד בשם הב"ח שאפילו כשזה בפרהסיא אסור להחמיר ע"ע.

ומעתה צ"ע הא האנדרטא שנעשתה לכבוד נבוכדנצר הייתה השתחויה להנאת עצמו וכמפורש במאירי בסנהדרין (שם) וא"כ היאך היו יכולים להחמיר על עצמם, ונראה שבאמת מטעם זה התוס' בע"ז הוכיחו את דינם שמותר להחמיר ע"ע מהירושלמי ולא מחנניה מו"ע, דשאני התם שהיה זה להנאת עצמו ובה גם לשיטת התוס' אסור להחמיר ע"ע.

וליישב שיטת התוס' שמסרו נפשם אע"פ שלא היה זה ע"ז ממש, אפשר לומר שהתוס' סוברים כמו שכתב הנמוק"י (סו"פ בן סורר) וז"ל: אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם לאהבו בכל לבם, והיינו דאמרין מה ראו חנניה מו"ע שהפילו את עצמן לכבשן האש, פירוש ולא השתחוו לצלם, שהרי לאו ע"ז היתה אלא אנדרטי של מלכים לכבוד בעלמא וכו' יעו"ש.

ומעתה י"ל שזהו גם שיטת התוס', שהטעם שמסרו עצמן היה משום שאדם גדול וחסיד יכול לעשות כן כשרואה שהדור פרוץ וכדברי

הנימוק"י, אבל אי אפשר להביא מזה ראיה דרשאי למסור נפשו אע"פ שאינו חייב, כיון שהיה זה להנאת עצמו ובעלמא אסור למסור נפשו על כך וכדברי המל"מ, ורק משום שהיה הדור פרוץ ראוי הוא למי שהוא אדם גדול וחסיד וירא שמים למסור נפשו, ודו"ק.

בשיטת הרמב"ם שחנניה מישאל ועזריה היו חייבים למסור נפשם

[והנה בשיטת הרמב"ם נראה שחנניה מו"ע היו חייבים למסור נפשם ובכלל החיוב דיהרג ואל יעבור, שהרי הזכירם יחד עם ר"ע כדוגמה לכך שמי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג הרי זה קידש את ה', ולכאורה צ"ע דא"כ למה הוצרכו ללמוד ק"ו מצפרדעים וכמבואר בסוגיא בפסחים, הלא היו מצווים על קדושת השם, וכן צ"ע בהא דמבואר בכתובות דאם נגדוהו הו פלחי לצלמא, וצ"ע הרי היו מחייבים למסור נפשם כדין ג' עבירות חמורות וכמפורש ברמב"ם.

ובהכרח צ"ל שהרמב"ם סובר כשיטת ר"י שפירש שהיו יכולים לברוח ולא ברחו, והא דלא ברחו משום שלמדו ק"ו מצפרדעים וכו"ל, אבל לאחר שלא ברחו ובאו להכריחם לעבוד ע"ז, היו חייבים למסור נפשם מן הדין, וזהו שכתב הרמב"ם שחנניה מו"ע הם דוגמה למי שמחויב למסור נפש וכשמוסר נפש הרי זה קדש את השם'.

ולמדנו מדברי הרמב"ם שאע"פ שלשיטתו מי שאינו מחויב למסור נפשו, אם מחמיר על עצמו ומוסר נפש הרי זה שופך דמים, אך מ"מ אם כעת כופים אותו לעבור על אחד מג' עבירות חמורות, אע"פ שהיה יכול לברוח ולא ברח, מ"מ עכשיו שהוא כאן הוא חייב למסור נפשו וכשמוסר נפשו הרי זה מקדש את השם גם לשיטת הרמב"ם, ודו"ק.

ביאור הפלוגתא האם צפרדע אחת הייתה או שהיא שרקת וקראה לכל הצפרדעים

[והנה בסנהדרין (סז, ב) אמרין, 'ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים', אמר רבי אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים. כתנאי רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, צפרדע אחת היתה שרקת להם והם באו. ויש להתבונן מה הייתה טענת ר"א בן עזריה כנגד ר"ע עד שאמר לרבי עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך וכו' וצ"ע.

וביאר החת"ס (בתו"מ פרשת וארא) דהנה צ"ב במה שאמרו חז"ל בפסחים (שם) שחנניה מו"ע למדו מהצפרדעים למסור נפשם, וכי צפרדע יש בה דעה שאפשר לומר שמסרה נפשה על קדושת ה' הלא בהכרח הלכו לתנורים רק ע"פ דיבורו של ה'. ופירש החת"ס שבוודאי אם הקב"ה נתן בלב הצפרדעים להיכנס לתנורים, סימן שכך ראוי לעשות לכבודו יתברך, שהרי אין הקב"ה עושה עול לשום בריה ח"ו להכריחה להישרף אם לא שכך ראוי לכל בריה לעשות לכבוד ה', ומזה למדו חנניה מו"ע שראוי למסור את הנפש לכבודו יתברך.

ועדיין צ"ב שאפשר שמה שראוי לבריה למות לכבוד ה', היינו רק בדבר שכל עיקר בריאתו והווייתו בעולם לא נברא אלא לדבר זה, אבל דבר שנברא עבור עוד תפקידים של 'חיים של קידוש ה', אפשר שהוא אינו

מכת צפרדע - כנגד 'לא יהיה לך'

והנה באבות (פ"ה מ"ג) 'עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום וכו', ולהלן (מ"ד) 'עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים ועשרה על הים וכו'. בביאור סמיכות הדברים אפשר לומר ע"פ מה שכתב רש"י (שם) ש'כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכולן כנגדן, עשה לישראל הקב"ה במצרים עשרה נסים ועשרה על הים, והביא עשר מכות על המצריים במצרים ועשרה על הים וכו' ע"ש בדבריו.

ונראה לבאר את ההקבלה בין הדברים במה שנוגע לנו במכת צפרדע, דהנה הניסיון השני של אברהם אבינו ע"ה לדעת רש"י (לעיל שם) היה הניסיון דאור כשדים, וניסיון זה הוא ניסיון של מסירות נפש של אברהם אבינו לכבודו יתברך, וזה עומד כנגד הדיברה השניה בעשרת הדברות 'לא יהיה לך' שהיא מג' עבירות חמורות ומחויבים למסור את הנפש על כך. ומבואר מאוד, שכנגד זה הייתה גם מכת צפרדע שמסרו נפשם לקיים דבר ה', ומהו למדו חנניה משו"ע למסור נפשם על קדושת ה' [וע"ע באור דוד (פ' בא') ודו"ק].

כשמגיבים מתוך כעס - מוסיפים רעה על רעה

וראוי להעתיק כאן מש"כ מרן הקה"י זיע"א בספרו ברכת פרץ דברים נפלאים וז"ל: ותעל הצפרדע פרש"י ז"ל צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילין נחילין וכ"ה במדרש תנחומא שהיו המצריים מכין אותה והיא מתזת וכו'. והנה כשראו המצרים המכים אותה כי עי"ז מוסיפה להתז צפרדעים הרבה, הלא הדעת נותן שצריכים להפסיק מלהכותה כדי שלא להרבות השרצים הללו, אבל מה מדת הכעס אומרת אדרבה מכיון שמוסיפה להתז כ"ש וכ"ש שצריכים להוסיף ולהתנקם ממנה ולהכותה ככל האפשר, וכל שהוסיפה להתז הוסיפו לכעוס וחמתם בערה בהם, וכן חזר חלילה הם הוסיפו להכות ולהתנקם והיא הוסיפה להתז נחילין נחילין עד כי ותכס את ארץ מצרים.

וכן הוא בכל מקום שכועסים, כי אם ישמעו חרפתם ולא ישיבו ישתקע הדבר לאט לאט, אבל כשמשיבים לכשנגדו הכי הוא מוסיף להשיב לעומתו כהנה וכהנה, וכל מה שיוסיף להתנקם, גם הלא יוסיף לעומתו ככל האפשר, וא"כ הדעת נותן שטוב ויפה לו לא להיטפל עם זה שציערו ולעבור בשתיקה עד יעבור זעם, אבל מדת הכעס אומרת הכי אנוכי אשתוק על זאת, ומתחיל להשיב או להתנקם, וגם שכנגדו הולך ומוסיף, ומדת הכעס שלו אומרת שכ"ש שיש להשיב מנה אחת אפים, וכך לעולם יוסיפו כמכת הצפרדעים במצרים, עכ"ל.

צריך למסור נפשו למיתה, וא"כ אין ראייה וק"ו ללמוד מהצפרדעים מסירות נפש, שהרי אפשר שרק ביחס אליהם כיון שמעיקרא נבראו לצורך זה, ראויים הם לשריפה, משא"כ חנניה מו"ע שנבראו כשאר צדיקי עולם עבור קידוש ה' בחייהם וקיום כל התורה והמצוות, א"כ אפשר שלהם אין ראוי למסור נפשם עבור זה, והיאך למדו מהצפרדעים שכל הווייתם לא הייתה אלא לדבר זה.

ואולם קושיא זו תלויה היא בפלוגתא ר"א בן עזריה ור"ע, שכל זה לדעת ר"ע שצפרדע אחת הייתה והשריצה ומילאה את כל הארץ במעשה ניסים, כלומר כל בריאתן של הצפרדעים הללו בדרך נס נועדה בשביל לקדש שמו ברבים, וא"כ אין מכאן ק"ו לקידוש השם, משא"כ לדעת ר"א בן עזריה שהצפרדע שרקה לאחרים ובאו כל הצפרדעים למצרים, א"כ באו צפרדעים שנבראו משכבר עבור תפקידם בעולם, וא"כ שפיר חנניה משו"ע יכלו ללמוד מהם ק"ו שצריך למסור נפש. ומעתה מבואר מה שטען ר"א בן עזריה על ר"ע 'מה לך אצל הגדה', שהרי עניין זה יסודי הוא מאוד בעיקר דין מסי"נ, ולשיטת ר"ע אין לנו מקור מהצפרדעים לדין מסי"נ, וזהו שגער בו ראב"ע, ודו"ק.

והנה לעיל (אות ב) הבאנו בשם המהרי"ל דיסקין שטען שאע"פ שהילפותא מהצפרדעים היא משום שכל אחת מהם לא הייתה מחויבת להיכנס לתנור, שהרי היו כאלו שנכנסו לבתים ולשאר המקומות, וא"כ גם לשיטת ר"ע שנבראו במיוחד בשביל זה, שפיר שייך ללמוד בק"ו מהצפרדעים, שהרי לא נבראו במיוחד בשביל להיכנס לתנור, ולפ"ז מיושב שיטת ר"ע שאפשר ללמוד בק"ו מהצפרדעים אע"פ שנבראו במיוחד עבור מכת צפרדע, וא"ש.

ונראה לומר עוד בדעת ר"ע, דהנה בברכות (סא, ב) איתא, בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו וכו'. ומבואר שר"ע כל ימיו היה מצפה למות על קידוש השם, משום ש'כל הנברא בשמי לכבודי בראתי', והיינו שגם באדם עצמו כל מטרת בריאתו היא לקדש שם שמים, וניחא היטב שלשיטת ר"ע אפשר ללמוד גם מצפרדע שנבראת במיוחד למסור נפשה לכבשן, שהרי דעת ר"ע שגם האדם עצמו נברא עבור תכלית זו, ודו"ק.

[ובעיקר הדברים ע"ע בחידושי החת"ס (פ' וארא) ובתורת משה (פ' בהעלותך עה"פ שש מאות אלף רגלי)].

לע"נ
הר"ר יצחק אייזיק ב"ר מאיר הכהן זצ"ל
נלב"ע כ"ב בטבת
ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 235
טבת תש"פ

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

הישוב תלוי בו. אחרי שהצלח להיחלץ מהביצה, המשיך עוד כמה שעות לתקן את החוט ולהמשיך בבדיקה, במסירות עצומה ובאחריות למען שמירת השבת.

עלינו לדעת להעריך את האחראים המסורים, שמשקיעים בבדיקה ובתיקונים באחריות ובהתמסרות, ומצד שני לדעת שזה לא קל להחזיק עירוב כשר, ולא בכל מקום זוכים לזה אחראי מסור. יש הרבה מקומות שאין מי שמטפל כראוי, או שמקילים בדברים שמעיקר הדין אין להתיר אותם.

בדיקת עירוב וזתיק לשפר ולקדם

בשבוע האחרון קראו למוקד העירוב לבדוק עירוב וזתיק באחת משכונות העיר ירושלים. באותה שכונה יש ת"ח שבנה את העירוב לפני הרבה שנים, ובשנים האחרונות מסר אותו לשני אברכים צעירים יותר, שימשיכו את בדיקתו ואחזקתו. וכן אם ירצו להרחיב אותו. האברכים ביקשו שהבודק של מוקד העירוב יעבור איתם על כל העירוב, לראות שכל הדברים נשארו טובים, ושלא

השתנה איזה דבר שגורם שינוי בהלכה. גם הרב הת"ח שבנה את העירוב עודד את הבדיקה, חשוב לבחון את העירוב עם מומחים, שלפעמים מגלים דברים חדשים. הגענו למקום, ולפתע מגלים שממתנים שם עשרות אברכים מהשכונה, שבאו לראות ולהחכים בהלכות עירובין בהמחשה.

יחד עם כולם עברנו לראות את העמודים החזקים והמסודרים, ואת הלחיים שעומדים לפנייהם, כל לחי נמדד בקפידה, וכל מחיצה ושיעור הגובה שלה. באיזה מקום ניתן להתיר ע"י עומד מרובה, והיכן לא. מדוע ראוי לעשות צורת הפתח גם כשיש היתר של עומד מרובה. ראינו איך שהאחראים בקיאים בכל פרט, וחושבים על כל פינה. ומדקדקים לעשות את העירוב בהידור כהלכה.

מדוע עושים לחיים גם כשיש עמוד תקין

יש לציין דבר אחד חשוב שנוגע גם למקומות אחרים, בפרט בעירובים הוותיקים יותר. כידוע נפוץ בזמנינו בעירובים המהודרים, שעושים לחיים תחת כל חוט, ואפילו במקום שכבר יש עמוד של עירוב. אע"פ שמטרת הלחי שבזמנינו הוא להחשב כעמוד קטן, וכמבואר בשו"ע (סי' שס"ב סי"א) שהעמודים אינם צריכים ליגע במשקוף, אלא כיון שהם גבוהים י' טפחים, אמרינן רואים כאילו מגיעים עד החוט, ובמשנ"ב שם (ס"ק ס"ב) ביאר שמדין גוד אסיק מגיעים עד החוט, א"כ כאשר יש עמוד מסודר והחוט נמצא מעל ראשו, לכאורה זה עדיף מלחי, כי כך רואים באופן ברור שהחוט נמצא מעל העמוד ולא מן הצד. בכל זאת יש גם מעלה ללחיים, וכנהוג בהרבה מקומות להוסיף אותם. והטעם מפני שיש בהם רווח הלכתי לגבי ג' דברים. א. לגבי נדנדוד החוט, שהמשנ"ב (סי' שס"ב סס"ק ס"ד) הביא שנחלקו האחרונים האם חוט מתנדנד ברוח, יש בו פסול של מחיצה שאינה עומדת ברוח, או שמא רק בעמודים יש

האם סערת הגשמים פגעה מאוד בעירובים

בגליון הקודם עסקנו בהלכות הנובעות מסערת הגשמים וההצפות שהתעוררו מחמת זה. רבים שאלו האם גם העירובים נהרסו בעקבות הגשמים המרובים. והנה בס"ד ניתן לומר שבמקומות שהעירוב בנוי טוב, ע"י עמודים מסודרים ותקניים, לא אירע נזק מיוחד. מלבד במקרה שעץ קרס בדיוק על עמוד העירוב, שנגרם נזק לעמוד, וזה לא קורה הרבה. לעומת זאת כשהעץ נופל על חוט העירוב, ורק החוט נקרע, אין קושי גדול לתקנו, בעידן שלנו שמשתמשים במוט טלסקופי וראשי עמודים המאפשרים קשירה למטה ללא טיפוס.

אבל הבעיה הגדולה שיש לעוסקים בעקבות הגשמים ומזג האוויר הסוער הוא, שהתיקונים הרגילים והמצויים, נעשים קשים יותר, ולפעמים עד כמעט בלתי אפשרי. הבודקים המומחים ממציאים פתרונות ומתמסרים ברמה, שכל איש שעובד בעבודה כזו היה אומר אי אפשר, ונסוג לביתו. ורק בגלל שהאחראים יודעים את ערך שמירת השבת, מתמסרים למען תיקון העירוב יותר מכפי התמסרות לעבודה.

התמודדות עם קשירת החוטים לאחר הגשמים

אחד מהבודקים בישובים שעומד בקשר עם מוקד העירוב, סיפר איך ששקע עד למעלה מברכיו בתוך ביצה עמוקה. הוא הגיע לבדוק את העירוב, וכדרך העירובים מצוי שחוט אחד או שנים נקרעים במשך השבוע מתוך כל הישוב, ותמיד הבודקים יוצאים מהרכב המצויד, קושרים תוך כמה דקות חוט חדש, וממשיכים הלאה. אבל בשבוע זה לא היה כ"כ פשוט לקשור את החוט, מכיון שהחוט עובר אחורי הבתים בתחילת השדות, ובעונת הגשם השדה נעשית בוץ רטוב מאוד, ומי שעובר בה, מתמלא בבוץ. אבל הבודק מנוסה כבר, והוא ידוע את הדבר הזה, והצטייד מראש במגפיים שגובהם כמעט חצי מטר, [לצורך העוסקים במלאכת הקודש, נציין שקונים אותם במחיר מוזל בחנות לחומרי בנין, כי הם משמשים לעובדים שעושים יציקת בטון]. בצורה כזו הוא יכול לעבור גם בבוץ, כאשר מוכרח להעביר את החוט החדש אבל לפעמים גם זה לא מספיק.

באחד המקומות היתה תעלת ניקוז שעוברת תחת החוט, ולא שייך לעבור בה בימי הגשם אפילו עם מגפיים, כי יש זרימה חזקה של מים. הבודק המסור לא נרתע, הוא חייב עירוב לשבת, לכן הוא קשר את החוט בצד אחד לעמוד העירוב, ואח"כ זרק את הסליל עם החוט מעל התעלה עד הגדה השנייה, ונסע ועשה סיבוב עד שהגיע לצד השני, והרים את החוט לעמוד השני.

מסירות אין קץ בעבודת הקודש

במקום אחר הוא עבר בשדה שהיתה רטובה, ופתאום הוא מתחיל לשקוע, מנסה להזדרז ולעשות עוד פסיעה, ואז בבת אחת שקע עוד יותר מברכיו, וכמעט כל רגליו היו שקועות בביצה, בוץ רך מאוד, וכל בגדיו נדבקו ממנו. קשה לתאר נכון את המצב הזה, ועכ"פ במצב כזה לא יוצאים בקלות, ואם יוצאים, בדרך כלל חוזרים הביתה גם באמצע עבודה, אי אפשר להמשיך כך כשכל המכנסיים מלוכלכים. אבל מה עושה אדם שידוע ששמירת השבת של כל

פתרונות לתיקון ראש העמוד, ואכמ"ל, אבל מכיון שלא היו את האמצעים הנדרשים, הוא קשר את החוט מן הצד, והעמיד לחיים.

אחד מהלחיים שהעמיד היה מכונת כביסה שמצא זרקה באיזה מקום קרוב, וסחב אותה אל מתחת החוט. מצד שני העמיד קרשים, וגם זה בצורה מאולתרת, ע"י שתקע בחול ברזלים קטנים שנשארו באתר הבניה, ותחב את תחתית הקרש ביניהם, אבל מחמת שהעמוד עקום מאוד, צריך להרחיק אותם מהעמוד הרבה מאוד, ובדברים האלו מצוי לטעות, שבמבט רגיל נראה שהקשר צריך להיות

רחוק מעט מהעמוד, אבל כשבאים ומוודים בצורה מסודרת, מגלים לפעמים שצריך להזיז אותם יותר כדי שיהיו תחת החוט. ומכיון שמצוי לטעות בזה, חייבים לעשות מדידה באמצעות מכשיר כלשהו, ולא לסמוך על מראה העין.

מה הבעיה בלחי מקרטון קשור סביב לעמוד

בהמשך הבדיקה באותה עיר, היו הרבה עמודי עירוב חדשים, שהותקנו ע"י הקבלנים של פיתוח התשתיות לשכונות החדשות

שנבנות בעיר, אבל ברחובות קצת יותר ותיקים, היו חוטים קשורים לעמודי תאורה, והנה החוטים לעמודי תאורה בדרך כלל הם מן הצד, וצריך להעמיד לפניהם לחיים. האחראי שכאמור לא קיבל אמצעים טובים, הצמיד לעמודי התאורה קרטונים גדולים מקופלים, וקשר אותם מסביב לעמוד.

במצב כזה ברור שאין הרבה סיכויים שיהיה כשר, כיון שחלק מהעמודים אינם ישרים אלא נוטים, ואז החוט שקשור בגובה חמש מטרים וקשור בצידו העמוד, נמצא רחוק מתחתית העמוד בכמה סנטימטרים, והקרטון שקשור סביב לעמוד, הרי הוא צמוד אליו ואינו רחוק כ"כ, יוצא שהלחי אינו מתחת החוט, ואי אפשר להכשירו, ומספיק שבעמוד אחד ובצד אחד, החוט אינו מעל העמוד, זה כבר פוסל את כל העירוב של כל העיר. ובאופן זה הלחי אינו רק למעלה בלבד, כי באופן זה החוט קשור מהצד של העמוד, ולא מעליו, ולולי הלחי שיהיה מתחת החוט, אין לזה דין צורת הפתח.

הדבר החמור כשהחוט מהצד ולהחי אינו תחתיו

לכן זה אחד הדברים החשובים בעירובים עירוניים, שאינם יכולים להקפיד על כשרות הלחיים כראוי, וצריכים להעמיד עמודי עירוב

תקינים, שהחוט נמצא מעל גביהם ממש, כדי שלא יהיו טעויות הפוסלות את העירוב. וזו אחריות גדולה, שכל שמירת השבת של אלפי בני אדם תלויה בה. הטעויות הנפוצות חוזרות שוב ושוב, לצערנו. כמו כן בעירוב שכונתי, שבו ידועים בדרך כלל לכוון את הלחיים, והבדיקה נעשית באופן רגלי וממוקד יותר, ניתן להשיג על הלחיים שיהיו כהלכה, ובכל זאת יש מעלה לעשות גם עמודים תקינים, וגם לחיים וכנ"ל.

הלכות מחיצה ולא במשקוף דהיינו בחוט, דעת המחצית השקל שאין פסול בנדנד ודעת המשכנות יעקב שיש פסול, והחזו"א נקט שיש פסול. אמנם במשנ"ב לא התבאר כמה הוא שיעור הנדנד הפוסל, ובחזו"א כתב ששיעור הנדנד הפוסל הוא כשבשעת הרוח יוצא מבין העמודים, דהיינו אם לדוגמה רוחב העמוד הסטנדרטי המקובל כיום הוא 9 ס"מ, וא"כ אם בשעת הרוח מתנדנד אמצע החוט חמש ס"מ לכל צד, א"כ אמצע החוט נמצא באותם זמנים מחוץ לרוחב העמודים, וכביכול הוא מן הצד. מכיון שהחוטים של העירובים נמשכים על כמה עשרות מטרים בין עמוד לעמוד, מצוי שהחוט מתנדנד יותר משיעור זה.

לכן בעירובים המהודרים עושים לחיים לפני כל עמוד, וכיון שהלחי נמוך, ניתן לעשות אותו רחב, והמקובל הוא לעשותו ברוחב 30 ס"מ [מחמת כמה טעמים], ואז גם אם החוט מתנדנד עשר ס"מ לכל צד, עדיין אינו יוצא מרוחב הלחי. ומ"מ מקפידים למתוח את החוט יותר, וכן להקפיד שאורך החוט לא יהיה יותר מידי, כדי שיהיה מתוח טוב, משום שיתכן שלדעת המשנ"ב שיעור הנדנד הוא יותר קטן, וצ"ע ואכמ"ל.

מעלה נוספת בלחיים, משום דין עמוד עקום, שהחכמת שלמה בגליון השו"ע (סי' שס"ב ס"א) פוסל, ובחזו"א (סי' ע"א סק"ו) סבר להכשיר, ואח"כ (בס"ק י"א) כתב שאין מקור נאמן להכשירו, ובהוראות בעל פה היה פוסל עמוד עקום כמ"ש הקהילות יעקב באגרותיו, וכפי שידוע בשמו. והטעם מבואר בספר חזו"א שם, שצריך שהחוט יעבור מעל כל החלק התחתון של העמוד, שהוא עיקר העמוד, ואם העמוד דק ונוטה אפילו מעט, לערך סנטימטר למטר, הרי מתוך גובה של חמש מטר, החוט סוטה יותר מרוחב העמוד. לכן ע"י שעושים לחיים, שהם רחבים יותר, א"כ למרות העקמומיות המועטת עדיין החוט מכווון מעל הלחי, ואם העמוד נוטה יותר, הפתרון הוא קל, להוסיף עוד לחי סמוך אליו.

מתי אפשר ללא לחיים, והחסרון בעמוד צר

בבדיקת העירוב בשכונה הנ"ל, היו כמה מקומות שעשו עמודים ללא לחיים, כאשר מדובר בפתח קטן ואורך החוט מועט. אבל יש לחלק בין עמודים רחבים, לעמודים צרים. אם עושים עמודים רחבים של 9 ס"מ (3 צול), ניתן להניח שהחוט לא ייצא מרוחב העמוד, כי לא יהיה בו נדנד משמעותי אם ימתחו אותו. אבל במקום שעושים עמודים צרים, כגון במקום הנ"ל שאחד מהם היה ארבע ס"מ, ואחד היה שלש ס"מ, הרי בזה סיבה לחשוש שהחוט יתנדנד סנטימטר או שנים, וזה דבר שלא ניכר לעין, וא"כ בנדנד הוא ייצא מרוחב העמוד. וזה אינו לכתחילה. לכן יש להקפיד על עשיית עמודים רחבים גם בשבילים שאינם רחבים. וכמו"כ במקום שכבר עשו עמודים צרים נכון להוסיף לפניהם לחיים.

עירוב מחוסר אמצעים ולחיים מאולתרים

במקביל להתעסקות בבדיקת עירובים שכונתיים, היינו בימים אלו בבדיקת עירוב עירוני, באחת הערים הידועות בארץ, ועברנו יחד עם האחראי לבדוק את העירוב. במהלך הבדיקה היו כמה דברים מקוריים ומעניינים, כיצד הוא התמסר לתיקון העירוב בלי אמצעים מינימליים. באחד המקומות היה עמוד של עירוב שנשבר לו ראש העמוד, ואז אי אפשר לקשור את החוט מעל גביו, אמנם יש כמה

קו ישיר לשיעורי העירובין של הרב משה אנגלרד שליט"א

073-295-1621

דבר דבר דבר דבר

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 29

הגאון הגדול רבי יצחק יהואל יעקבוביץ זצ"ל, רבה של דהרצליה

ללמוד פרק משניות וכך כל יום בשארית כוחותיו לא הפסיד יום אחד ללמוד פרק משניות. ואמר לבני ביתו הרי הוא ביקש! [לאחר כמה חודשים נפטרה אחותו הרבנית קוק ע"ה, והתחיל את הספד עכשיו איבדנו את הרב שטינמן ואז התחיל להספיד את אחותו, זה עמד לו כל הזמן גם בזמן כזה].

❧

ובכמה הזדמנויות הזכיר רבנו שהנה משפחות אדלשטיין מרמת השרון ומשפחות יעקבוביץ מהרצליה הקימו דורות מפוארים ביותר למרות שגרו בסביבה חילונית, וזהו כוח של העושים לשם שמים.

דברי הספר שנשא הגאון הגדול רבי יצחק יהואל יעקבוביץ זצ"ל מראש האמ"ת הדהרצליה על מנחם המג"ל זצ"ל שטיינמן זצ"ל, בחיבת מנהל אברכים הדהרצליה

אין אני מרגיש כמי שראוי להספיד, אדם גדול וקדוש כמרון הגאון רבי אהרן ליב זצ"ל, אבל מאידך, לא להספיד גם לא שייך, רבנו שהנהיג את כל עולם התורה משך שנים רבות, איך אפשר שלא להספיד,

לרבנו ואמר "הוא ודאי יהיה בריא", ולא להוסיף שם. וכך הוה, שעשו אח"כ עוד ניתוח ואז התעורר.

[גם בבחירות האחרונות בשנת תשע"ד רבנו הורה לפתוח רשימה והצליחו בס"ד, ואח"כ נשמר השמיטה בזכות זה, שראש העיר שמע תדיר בקול רב העיר]

❧

סיפר רבנו שחמיו של הרב יעקבוביץ היה הגאון ר' בנימין מובשבין זצ"ל היה לו כאבי ראש והיה ויכוח בין הרופאים מה יש לו, והחזון איש אמר לשמוע לרופא הגדול, כך עשו ולבסוף אחרי שבוע הוא נפטר. והחז"א הגיע לנחם ואמר שכך היה צריך לנהוג ע"פ ההלכה, בכה הרבה, ואז מינה את חתנו [שהיה אז בין האידוסיין לחתונה] הרב יעקבוביץ לרב דהרצליה.

❧

בימי השבעה על רבנו נכנס הרב דהרצליה וסיפר, כי פעם בעת כהונתו בהרצליה רצו לפרסם איזה כתבה בעיתון שהיה יכול להיות מזה נזק, הוא בא בלילה למרן ומרן פתח סדק צר, שמע את הענין ומיד טיפל בזה עם כל כוח האחריות.

❧

כשחזר הרב דהרצליה מהלוויה ושמע בהספד שרבנו ביקש ללמוד כל יום פרק משניות, מיד קיבל ע"ע

שנה לפטירת הגאון הגדול רבי יצחק יהואל יעקבוביץ זצ"ל, רבה של הרצליה, נלב"ע ג' שבט תשע"ט.

קשר מיוחד היה לרבנו עם הרב דהרצליה, והעריכו רבנו ביותר ותמיד התעניין בשלומו, וכן הרב דהרצליה היה בטל ועומד כעבדיה קמיה דמריה, ובכל הזדמנות שהיה נכנס היה עומד בהכנעה מוחלטת לשמוע כל דבר. [ובחזרה"ט פסח ערב ז' של פסח הגיע בנו הגר"י ביחד עם אביו לרבנו, וסיפר הגר"י לרבנו שאביו מוסר נפשו על שמיטה, ומרן אמר שאכפת למדינה שהם אוכלים מלפונים ולכן נלחמים בזה, ובידך את אבא וכשיצא ללכת קם ממקומו מהכסא ללוותו עד הדלת].

❧

כשאחיו הגאון ר' מאיר ישראל נהיה משגיח ב"שב"ק פונביץ ואז הכיר את רבנו, ומרוב התפעלות נתן הגר"י סנדקאות לרבנו.

❧

מספר בנו הגר"י יעקבוביץ מראשי ישיבת פונבין לצעירים [וכשרבנו הפסיק בשנת תשנ"ח למסור שיעורים ב"שב"ק מינה את הגר"י למלא מקומו]: היה מאפיה בהרצליה שהיתה פתוחה בשבת, והרב דהרצליה כל שבת העיר להם והם לא שמו לב, ובאחד השנים נפטר להם בן שהיה בחור מבוגר היה חולה יומים ומיד נפטר.

והרב דהרצליה הגיע לנחמם, והם מאוד התרגשו וקיבלו ע"ע לשמור שבת, ולקחו כשרות מהודרת, וקיבלו ע"ע לכתוב ס"ת. וכשיספרתי את זה לרה"י התפעל ביותר וקרא עליו את הפסוק בירמיהו "ואמרת אליהם זה הגוי אשר לא שמעו בקול ה' אלקיו ולא לקחו מוסר מבדה האמונה ונכרתה מפיהם". והם זכו ולמדו מוסר מהאכה שלהם.

ותמיד שהיה בנו הגר"י מגיע לרבנו, היה מתעניין בשלום אביו ובידרכו שיאריך ימים על מטלתו, ופ"א אמר רבנו שהוא מציל את הקנטוניסטים, וביאר שהרוסים שחוזרים בתשובה הם משגומות הקנטוניסטים, ולפני הגאולה הוא זוכה לקרבם ולהכניסם לקראת ביאת המשיח.

❧

הרב דהרצליה הי רגיל בתענית בימי השבועים וכדו', וכשהגיע לגיל שמונים, ביקשה הרבנית שייקשו מרבנו שיגיד לו להפסיק לצום, ונכנס אליו ואמר לו רבנו תגיד לרבנית שלא יקרה לו שום נזק מהצום.

בשנת תשס"א היה להרב דהרצליה ניתוח לב, והוא לא התעורר מהניתוח, וכולם היו אובדי עצות. נכנסו

רבנו עם הגר"י יעקבוביץ זצ"ל והגר"ע בסיס זצ"ל רב העיר ראש העין

הנה כבר עבר יותר משבוע מפטירתו של מרן זצוק"ל, בחנוכה לא מספידים, והכאב הוא גדול מאוד.

בתורה מצינו הספד על שרה אימנו, 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה', מבואר, שהיה כאן שני חלקים. האחד יש כאן דין הספד, ומלבד זאת אומר הפסוק 'לבכותה' שגם צריך לבכות. אברהם הספיד את שרה, במעלות של שרה אמנו אין לנו מושגים כלל, כתוב בחז"ל 'את הנפש אשר עשו בחרן, אברהם גייר את האנשים ושרה את הנשים, גילו ופרסמו כבוד שמים בעולם, מעלות עצומות שאין לנו שייג ושיח בהם, וכשנפטרה שרה בא חסרון גדול לעולם, חלל עצום בא לעולם, וכאן יש דין הספד שנידע מה היה לנו ומה נחסרנו, [כפי ששמעתי פעם כמדומה בשם הג"ר אייזיק שר זצ"ל את הנאמר במגילת אסתר שאסתר קראה לצום ובכי ומספד' ולכאף את מי יש להספיד. ופי' בזה שהספד הוא לשון 'הפסד וחסרון' כלומר מה חסרנו. והספידו כביכול את עצמם לאיזה דרגא ירדו כשהנהו מסעודתו של אותו רשע] וכשאנו מתבוננים במה שהיה לנו ובמה שנחסרנו הרי בזה מטיילא בא גם החלק הנוסף שהוא הבכייה.

צריך להתבונן מה היה לנו כשמרן ר' אהרן ליב היה איתנו בעולם, ומה עכשיו נחסרנו. בהלקח אותו אלוקים מעימנו, וזהו ההספד, וכשנתבונן מה נחסרנו בזה הרי מיד באה גם הבכייה שנידע מה נלקח מאיתנו.

כשבאים לדבר על מרן הגרא"ל זכר צדיק וקדוש לברכה. ראשית, הרי ידוע שהיה עילוי שאין כמוהו, בעל כשרון נדיר וחרף, עוד מצעירותו בבריסק כבר נודע בכישוריו המופלאים, אבל לא על זה אנו באים לדבר, אנו באים לדבר ולבכות על הדבקות בתורה, דביקות עצומה בתורה ללא היסח הדעת, אולם דביקותו בתורה לא רק היתה לעצמו אלא מכה זה דחף את כולנו לתורה, והשפיע על כל הדור כולו לתורה, בנה הרבה ישיבות, והוסיף והרבה אפי' בשנים האחרונות לעת זקנה ושיבה לבנות עוד ישיבה ועוד ישיבה, ואף בגיל זה שהיה כ"כ מבוגר ונחלש מאוד, עכ"ז המשיך לגדל את עולם התורה בבניית עוד ישיבות הרבה בארץ ישראל ובעולם כולו, הנה הרי לא היה אדם חזק הרי כולם יודעים את כל הסיגופים שלו איך שנסתפק במיטע, ועם כל זה בכח דביקותו בתורה, השפיע וחיזק והרביץ תורה והגדיל תורה בכל העולם, כפי שסופר רבות עד כמה היה מדקדק במצוות, בדקדוק הלכה בכל פרט ופרט, אלו שהיו בקרבנו העידו שכל רגע ורגע היה אצלו דקדוק הלכה בצורה מופלאה שאין כמוהו, וכל זה חסרנו ועל זה באה ההספד והבכייה.

מרנן החז"ר והקהילות יעקב זצוק"ל כבר אמרו לפני שנים רבות, על רבינו ר' אהרן ליב זצוק"ל שהוא ינהיג את הדור, וכך הוי שהנהיג את הדור במשך תקופה ארוכה, כולם נכנסו ובקשו עצות, וכך הוביל אותנו ביראתו הגדולה ובחכמתו העצומה שנים רבות וכל זה נחסרנו עכשיו.

כשנכנסו לר' אהרן ליב זצ"ל היה ניתן להרגיש את היראה העצומה. כל חייו היה עומד לנגד עיניו עולם הבא, מה יהיה כשנגיע לשם, איך נסתדר שם, אנשים חיים בעולם הזה את חייהם בעולם הזה לא חושבים מה יהיה הלאה, ואח"כ באים לעולם האמת, ושם צריכים רחמים גדולים צריכים להסתדר, יש דין וחשבון וצריך לענות תשובה, לא חושבים על זה, הגאון ר' אהרן ליב זצ"ל חי זאת כל ימי חייו לא הסיה דעת מזה כלל, וכך ראו ושמעו אלו שנכנסו אליו, וכן ראינו את הצוואה הנוראה, צוואה שלא ראינו כמותה, המגלה את מסכת חייו ואת מהלך החיים

בו היה חי כל הימים, הלא זהו דבר מרעיש ומפחיד שאדם כזה היה חי בתוכינו.

ראיתי בספר משיחותיו של ר' אהרן ליב על ימים נוראים ומתן תורה, [ספר עני ומגיני] שאומר יסוד גדול והוא בחינה ממש של 'זוהו היה אומר' שנוכל ע"ז במעט להשיג את ההיקף שראינו ברבינו זצ"ל. וכך הביא שם דהנה בפ' במדבר כ' "כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחותם כל זכר מכן חודש ומעלה שנים ועשרים אלף". ומצינו על כך מדדש המובא בדעת זקנים מבעלי תוס', "שנים ועשרים אלף. וכנגדן בא הקב"ה במלאכים בשעת מתן תורה שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ולא נדרש שאינן אלא שנאן מלאכים ורבותים ואלפי הם שנים ועשרים אלף. ולפי שגילוי וידוע לפני הקב"ה שכל ישראל יעבדו לעגל חוץ משבט לוי לפיכך לא הביא מלאכים אלא כנגד שבט לוי" ותמוה, דהרי כל הנהגת הבר"ע היא למעשי האדם באשר הוא שם כפי שדרשו חז"ל מישמעאל וישמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם, היינו לפי מעשיו והנהגתו באותה שעה. וא"כ מהי הנהגה זו שהביא הקב"ה מלאכים למתן תורה רק כנגד שבט לוי מכה מה שגילוי וידוע לפניו ששבט לוי לא יחטאו בעגל הרי בשעת מתן תורה, הרי כל כלל ישראל היו בדרגא מרוממת של יום חתונתו ויום שמחת לבו, וא"כ לפי מצבם אז, היה הקב"ה צריך להביא שישים ריבוא מלאכים ולנהוג איתם כבכל מקום 'באשר הוא שם'.

וביאר בזה, שהנהגת הקב"ה במעמד הר סיני אין זה הנהגה של שכר ועונש גרידא. דבענין שכר ועונש בזה אכן היה תלוי באשר הוא שם. אבל כאן הוא הנהגה אחרת, כאן יש הנהגה של הופעת 'הוד והדר' של מעמד הר סיני. ומאחר וגילוי וידוע לפני הקב"ה שיחטאו ישראל לכן לא הביא מלאכים אלא כנגד שבט לוי, והרחיב עוד בכל היסוד של מעמד הר סיני שהתורה הוא דבר נצחי ואף הוד והדר שזכו במעמד הרי סיני היה דבר נצחי. עכ"ד הנפלאים. ובעצם זה היה מרן ר' אהרן ליב 'ההוד וההדר' שהיה בו מה שראינו לפי קוטן השתנינו כולו 'תורה' ו'נצחיות'. כולו 'דביקות בתורה עצמה'.

מאה וארבע שנה, מאה שנה של עבודת ה' מאה שנה של יגיעה בתורה, של דביקות התורה מאה שנה ללא הפסק, חוץ מידיעת התורה שאין לה שיעור שהיה בעל כשרון עצום וידע את כל התורה, אבל הדביקות לדעת מצאיות התורה, להיות דבק בתורה, ולדעת ולחיות כל שנות חייו מה יהיה כשיגיע לעולם הנצחי, כך אמר וכך הרגיש וכך לימד את הקרובים אליו, ומסתבר ששנים לא ראינו כזה דבר בעם ישראל.

שמעתי בשם מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהעיד שהחז"ר קם בפני רבי אהרן ליב, צריכים לדעת שהחז"ר היה מאוד מאוד מדקדק בתנועותיו, כל תנועה של החז"ר היתה לימוד, מה שזכיתי בעניי לראות קצת, וכך ידענו שאם החז"ר היה עושה משהו היה בזה הוראה ולימוד. וכששומעים שמרן החז"ר קם בפניו וליווהו. הרי זה דבר מרעיד, שהרי היה אז אברך בן ארבעים בערך, וכבר היה החז"ר קם בפניו, אלא שהחז"ר כבר ידע שיש כאן אדם גדול דבק בתורה.

כשכתב את הצוואה לראשונה בתשי"ד, נפטרו שלשה גדולי עולם, החז"ר בט"ו בחשוון ר' איסר זלמן ב" בכסליו, והרב דסלר בכ"ד טבת. רבי אהרן ליב הרגיש אז שחרב העולם. אם הם לא נמצאים איך נמשיך, הוא ידע להעריך ולהשיג מה זה חז"ר, הוא ידע איזה חורבן הוא לעולם, אני זוכר מצעירותי את

כל היראת שמים שהיתה בישיבות, באו אז מהשוואה היה ממש בחינה של 'היה העולם שמם' עולם שהיה חרב לא היה תורה, היה בירושלים קצת ישיבות, אז לא כ"כ הושפעה מזה כל הארץ כולה, היה את ישיבת לומזה בפתח תקוה, גם מתי מעט שלמדו בתפארת הכרמל בחיפה וכך היה כמה מקומות תורה מועטים, והחז"ר לימד וחינך את כולם את הבודדים והיחידים חינוך ליראת שמים חינוך לדקדוק במצוות, חינוך איך לקיים תורה, ואת כל זה המשיך ועשה רבינו הרב שטיינמן, בפרטי הדקדוקים שלו בתורה ובראיה, ובפרט מהרעדה מה יהיה שם ומה נענה לבי"ד של מעלה, וכל אחד עומד לפני בי"ד של מעלה, וכך חי את העולם.

אנו נשארו כאן ואין קצת מי שינהיג אותנו בדוגמא הזאת, זה הרי מציאות שלא ידענו ממנו, צריכים לדעת ולקרוא ולהבין מה היה לנו, ומה נחסרנו.

ידוע הנהגתו שמכעט שלא נתן לסלק שום בחור מישיבה, יש ראשי ישיבות שרצו להוציא והם גם צודקים בהבנתם, ר' אהרן ליב לא נתן להוציא, אא"כ דבר שיכול לקלקל לגמרי, אבל אם יש סיכוי לעשות דרך להשיב אותו היה עושה זאת, היה אומר למצוא דרך להשאיר אותו, ובאמת גם כן היה אצל מרן החז"ר, אני זוכר בזמנו כמה וכמה סיפורים. זכורני על אחד שלא למד טוב, ולא הצליח בלימוד, ובאו לחז"ר. ואמר החז"ר שהוא ילמד איתו חברותא והיה לומד איתו דף גמרא, ואותו אחד חזר ללימוד, הנהגה זו ראינו ממש כך אצל מנהיג הדור שאיבדנו בשבוע שעבר, איך דאג לכלל כולו, ואיך היה אכפת לו מיחידים מכל יחיד ויחיד כל זה היה וזה איבדנו.

בשנה אחרונה ר' אהרן ליב היה מאוד חולה והיו תפילות עד בלי די, רשמתי לעצמי פעם, מש"כ בוחר בפרשת וישלח שם כ' שהקב"ה רוצה בתפילות הצדיקים ומתאוה לתפילותם, יש מלאך שמקבץ את התפילות ועושה מהם עטרה, וגם הצדיקים רוצה בהם הקב"ה ועושה מהם עטרה לאילו שנמצאים כאן, ובשנה אחרונה שהיה כאן הרבה תפילות בכל הארץ והתפללו בכל כוחם, והיו ניסים ונפלאות, עד שהקב"ה לקח אותנו, אי"ז בידיו, אולם צריך לדעת ששום תפילה לא הולכת לריק ותפילות אלו הם עטרה להקב"ה והצדיקים עצמם שנלקחים מאיתנו הם בחינה של עטרה. אין ספק כשהוא מגיע למעלה והרי כבר התכונן כ"כ הרבה למה שייגיע למעלה. נעשה עטרה לאלו שנמצאים כאן.

ושמעתי על הגאון ר' איצל בלאזר שביקש שלא יספידו אותו, ולה

א ידעו אם לשמוע לו או לאו, ואמר הגר"ח ברלין בירושלים בנו של הנצי"ב, שלא להספיד את מעלותיו אלא שיאמרו דברי חיזוק על מה שחסר לנו, ובא אליו ר' איצל בחלום והודה לו שלא אמר עליו שבחים, אותם גדולי עולם רעדו על עצמם שיאמרו עליהם שבחים, לא צריכים שבחים צריכים רק אמת. וזה היה מרן הרב שטיינמן מידת האמת שאין כמוהו, תפלתנו שרבינו שיושב בגזי מרומים, ובודאי הגיע לדרגה גבוהה שרצה בה בעולם הבא, שיען על הדור שהוא חפץ בו, איך לדבוק בתורה, והוא חינוך את הדור לדבק בתורה, ונתפלל אנחנו שימשיך מלמעלה להגן על עולם התורה ללמד אותנו איך ללמוד איך להיות דבוקים בתורה ובודאי התפילות שהיו בלב שלם היו עטרה לראשו, והקב"ה יעזור לנו שכוחו הגדול של רבינו עטרת ראשו יהיה לנו למליץ יושר ודרכו האמיתית תנחה אותנו הלאה.

פנינים מאירים

חארות ופנינים ממשנת רבותינו - על חזף חיומי

ברכות ט"ז - כ"ב

פרשת וזאת

גליון 3

המסקנה מהצרות של ר' יוחנן

התובנה החשובה היא לזכור שאנו רק בפרוודור, וכדאי להתמקד תמיד בתכלית של החיים - עשיית רצון ה', ולא להישבר מבעיות חולפות בחיים. גם לא להתלות ולבנות על הצלחה רגעית, שעלולה להסיט אותך מהמטרה המרכזית שלשמה באת לעולם, כמו בהמה כשמפטמים אותה נהנית מהאכילה - ואינה יודעת שהפיטום הוא הכנה לשחיטה... כך גם אדם ששוכח ולא מודע לכך שהוא נולד עם 'גזרת מיתה', ולא מתכוון אליה.

אבל רק מי שיודע לנצל היטב את חייו עליו אפשר לומר את הפסוק - 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו'. ומספר בדידי הווה עובדא - שבא לפני תלמיד מלפני שנים רבות, שהשקיע את מיטב שנותיו בעסקים, ותינה את צערו באומרו - הלואי והייתי יכול להחזיר את הזמן אחורה, ולהתחיל את החיים מחדש, כדי לנצל אותם לדברים החשובים באמת...

ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי - סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה - 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו'. [י"ז].

לכאורה מדובר במסר פשוט הידוע לכל בר בי רב, מהו החידוש בדבריו של ר' יוחנן?

מסביר הגאון **רבי חיים פנחס שיינברג** זצוק"ל שהכוונה היא שר' יוחנן למד את 'ספר איוב' מעצמו מחייו הרצופים בתלאות, שהרי היה מלא ביסורים, במיוחד בשיכול בניו. ועם העצם של בנו העשירי, היה מנחם ומסביר את מה שלמד מנסיון החיים שלו - שלכל דבר וסבל יש גבול וקיצבה!

האוסר לגדול במקום תורה

הגאון **רבי יצחק אזרחי** שליט"א השתתף במעמד שנערך במודיעין עילית, לכבוד ילדים שנבחנו בהצלחה על לימודם, [בת"ת נתיבות התורה]. וכשהחלו לנגן את השיר 'אשרי מי שגדול בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו', נטל הגר"י את המיקרופון והדגיש - בגמ' לא נאמר 'גדול' אלא '**גדל**' - כלומר אשרי מי שזכה ללמוד במקום שמגדלים בו לתורה ויראת שמים!

סוד האוסר והשמחה בחיים

ממילא החכם שמתבונן מבין ומרגיש שבאמת לא מגיע לו כלום, חי בשמחה נוראה כזו תמיד! [חז"מ ח"יב צ"ב] הגאון **רבי משה שוואב** זצוק"ל מוסיף שאפשר לראות זאת בזעיר אנפין - על אברכי הכוללים ששמחים בחלקם וצהלתם על פניהם, ומי שאינו בן תורה לא מצליח להבין איך הם יכולים להתקיים כך? בעוד שהוא תמיד פניו רעות על מה שאין לו...

ויש בנותן ענין להוסיף מה שכתב הגאון **רבי משה נתן יונגרייז** זצוק"ל שהשם 'חנינא' מורה על הסתפקות במה שהקב"ה נותן וחונן במתנת חנים, וזה שייך רק במי שיודע שהכל מאת ה'. [וידבר משה]

כל העולם כולו נזנח בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. [י"ז:]

מהו הסוד? איך אפשר להסתפק בקב חרובים ולשמוח? מסביר הגאון **רבי שמחה זיסל מקלם** זצוק"ל - אם אדם חי בהכרה שלא מגיע לו כלום, וכל מה שיש לו הוא רק מתנת הבורא, שנותן לו מתנת חנים אפילו שלא מגיע לו, הרי הוא מתמלא שמחה כ"כ גדולה, עד שירגיש שובע מה'קורת רוח' שיש לו. ומספר 'הסבא' שאת התחושה המיוחדת הזו חווה בזמן המלחמה בשעה שברחו מביתם, כאשר עצרו לנוח בבקתה עלובה ואפילה - הרגישו בה כמו בגן עדן, וכשנתנו להם מעט פת חרבה - ערבה להם ושמוחו בה יותר מכל המעדרים שאכלו אי פעם בביתם!

מדוע אביו של שמואל הצטער על מיתת בנו?

שעה בעוה"י, שהיה אפשר להשיג בה עוד ועוד חיי עוה"ב.

ומסופר על הגר"א שקודם לכתו מהעולם אחז בציציותיו ואמר בבכיה - כמה קשה להיפרד מעולם המעשה שבו ניתן בכמה פרוטות לקנות ציצית ולזכות בה לעולמי עד, והרי בעה"ב עם כל המאמצים אי אפשר לזכות לזה.

אם חיים עם הבנה וידיעה כזו יש טעם אחר לחיים! לא עובדים היום כדי לאכול מחר, ומחר אוכלים כדי שיהיה כח לעבוד מחרתיים... חיים שהם הבאר שחת בעצמה, אלא נחשיב את עמלינו, ונבין שהתורה מעמידה את האדם במקום הגבוה ביותר שיכול להיות.

מאי טעמא קא בכית? אמר ליה דלעגל קא אתית [במהרה תקבר]. [י"ח:]

צריך להבין, הרי למעלה הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם - ונהנים מזיו השכינה, מדוע אביו של שמואל בכה על מיתתו?

מסביר מרן הגאון **רבי אלעזר מנחם מן שך** זצוק"ל שהרי אמרו חז"ל [באבות ד' י"ז] יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"י מכל חיי העוה"ב - שמכוחם ניתן להשיג עוד עוה"ב.

וא"כ אדרבה ככל שנהנים יותר בעוה"ב, יש סיבה לבכות יותר על כל

צורבא מרבנן קוצ"ה תפע ביקריה

סיפר מרן **הגרא"ל שטיינמן** זצוק"ל מעשה נורא שאירע בבריסק, שפעם אחת ה'בית הלוי' פסל לקצב אחד איזו בהמה, והלה התרעם ודיבר הרבנים רבנים וכו', למחרת שור השתולל, והרג את הקצב. הביה"ל לא היה רגוע מזה (א"ה מסתמא משום שכתוב שמי שנענש חבירו על ידו, אינו נכנס במחיצתו של הקב"ה) עד שאמר לו בנו הגר"ח ששמעו אותו אומר הריני מוחל, ואמר אזוי? (בניגון), ונחה דעתו. והסביר מדוע הקצב נהרג אפילו שהביה"ל מחל לו? כי כתוב בגמרא דשאני ת"ח דקוב"ה תבע ביקריה!!! [דחזיתיה]

האם יעקב צריך לחשוש מהשטן?

דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. [י"ט.]

הנה אחרי שיעקב פגש את יוסף נאמר [בראשית מ"ו ל'] "ויאמר ישראל אל יוסף, אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי", ולכאורה יש לשאול היאך לא חשש יעקב לפתוח פה לשטן?

כשנשאלה השאלה הזו קמיה **מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל** הגיב - אנשים כמו יעקב לא חוששים מהשטן - אדרבה, השטן הוא זה שפוחד מהם! [שהרי ניצח את שרו של עישון]

אולם על הפסוק 'הנה אנכי מת' [בראשית מ"ח כ"א] ביאר באיילת השחר עה"ת שזה לא נקרא פתיחת פה לשטן, שלא אמר על עצמו שימות, אלא דיבר וציוה את יוסף על הזמן שלאחר מותו.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב בתשובה לשאלה זו: "כבר אמר לו הקב"ה 'והשיבותיך אל האדמה הזאת, שיקבר בא"י, אי"כ כבר א"ל הקב"ה שימות'." [דחזיתיה בשם מעלות רבקה עה"ת]

דומה קדים ומפריץ להו

מעשה נורא אירע בב"ב בקיץ ה'תשס"ט, כאשר בטיול שנתי ילד נפל לנחל ונהרג, לאחר כמה ימים אחותו סיפרה שראתה אותו בחלום ושאלה - אתה לא מרגיש בודד בלי החברים שלך?

אחיה המנוח ענה יש לי את 'פריימן', היא לא הבינה מה הוא אומר, התעוררה בבהלה וסיפרה את החלום לבני המשפחה שהרגיעו אותה, ש'חלומות שוא ידברו', והרי אין לו חבר בשם פריימן וכו'.

לאחר כמה שבועות הזדמן האב השכול לירושלים, ולתדהמתו הוא רואה מודעות אבל על פטירת ילד ממשפחת פריימן! מיד שינה את תוכניותיו ומיהר לשכונת רמות לנחם את משפחת פריימן, שם סיפר את דבר החלום של ביתו.

א' מבני המשפחה עלה למעונו של מרן הגר"ח **קנייבסקי** שליט"א לשאול מה פשר דבר החלום? מרן הראה לו את הגמרא בברכות [יח:], שמבואר בה שהמתים יודעים מי אמור לבוא אליהם.

מדוע תמר לא צעקה פדי להציל את יהודה מרציחה?

מתרץ מרן הגאון **רבי יוסף שלום אלישיב** זצוק"ל עפ"י הראשונים שהסבירו שיהודה דן את תמר כמורדת במלכות, ומשום זה היה רשאי להורגה עם העוברים בכל גוונא אף כשתוכיח כדבריה, ומה שלבסוף לא נהרגה הוא מפני שמחל לה.

אמנם היה לה דרך להציל את עצמה ע"י שתלבין את פניו, והוא יאלץ לותר לה מתוך מבוכה, ומכך שהיא לא עשתה זאת הגמי' למדה שנוה לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, מלהציל את עצמו בהלבנת פנים.

אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק, מ"ט? אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. [י"ט:]

את חומר איסור הלבנת פנים לומדת הגמי' [לקמן מג:]: מתמר, ולכאורה יש להקשות שהרי משמע שמותר להלבין פני חבירו ברבים כדי לאפרושי מאיסורא, וא"כ תמר היתה צריכה להלבין את פניו של יהודה, לצוות ולהצילו כדי שהוא לא יכשל ברציחה?

איך שבעים מפזיזת?

אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. [כ:]
מה השייכות דווקא של מצוה זו לנשיאת חן בעיני ה'?

מסביר הגאון **רבי יצחק דוב קופלמאן** זצוק"ל [ראש ישיבת לוצרן] עפ"י הגמי' במסכת יומא [דף לט ע"א] שמספרת שבארבעים שנה שמש שמועון הצדיק נשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית - יש אוכלו ושבע, ויש אוכלו ומותיר, מכאן ואילך - נשתלחה בהם מאירה, ואפילו כהן שמגיעו כפול אינו שבע.

ומשמע שאין זה נס, [שהרי זה לא נמנה עם העשרה ניסים], אלא שבאמת היו שבעים, וההסבר הוא שאם מתקרבים לרבשי"ע שבעים גם באכילה מועטת, ומי ששבע בכזית חייב לברך בהמ"ז מה"ת.

ונמצא שמה שדקדקו לברך עד כזית לא היה חומרא בעלמא, אלא היה סימן שהתקרבו להקב"ה, וכך נהיו שבעים כבר באכילת כזית, וממילא הפסיקו לאכול ובירכו בהמ"ז מה"ת.

ומדה כנגד מדה - אם אנו מתקרבים לה', זוכים שאף הקב"ה נושא אלינו פנים ומתקרב אלינו.

פרשת וארא

**והפֿשְׁתָּה וְהִשְׁעֵרָה וְהִפְשְׁתָּה וְהִשְׁעֵרָה וְנָכְתָה
כִּי הִשְׁעֵרָה אָבִיב וְהִפְשְׁתָּה גְבַעַל:
וְהִזְזִיתָ וְהִכְסַמְתָּ לֹא נָכוּ כִּי אֶפִּילָת הָהָה:**

וברש"י: אפילת הנה. מאוחרות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה.

באילת השחר עה"ת כתב שמכאן ניתן ללמוד - שהחזק מקבל מכה ונשבר, אבל החלש מתכופף ונשאר...

אולי עפ"י ד ניתן לפרש שלכן החסיד שלן בבית הקברות [ברכות י"ח:] - מפני שהיה רך כקנה גם כלפי אשתו וגם לעני - הרוויח דווקא באופן כזה, שנודע לו שכדאי לזרוע ברביעה שניה, וכשירד הברד תבואתו היתה עדיין רכה.

וראה ברש"י בברכות שמסביר שהתבואה הרכה אינה נשברת כעניין שנאמר במכת ברד.

ברית יקצורו

העלון השבועי לבחינה עצמית ללומדי הדף היומי
לפניות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל: 10mivchan@gmail.com

בס"ד. גליון 3, ברכות טז.-כב, פרשת וארא ה'ש"פ

להמשך הפצת העלון אנו זקוקים בדחיפות לתרומות. כל תרומה תתקבל בברכה.
ניתן לתרום במערכת נדרים פלוס דרך קופת 'קרן צרכי הרבים - קרנות' במשבצת 'עלון ברית יקצורו'
אפשרות להנצחות החל מ100 ₪ בפל': 0556720110

שאלות:

1. האם מותר לאומנין ולבעה"ב לקרות ק"ש ולהתפלל בראש האילן. והיאך תהיה אופן קריאת שמע בכה"ג [לב"ה].
2. מנה ב' נפק"מ בין פועלים העושים בשכר לפועלים העושים בסעודתן.
3. באיזה אופן נאמר דהעוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. (רש"י)
4. מי הם "אבירי לב". (2)
5. האם חיישינן ליוהרא בחתן הרוצה לקרות ק"ש ובביטול מלאכה בת"ב. ואיזה סתירה מצינו בזה. ומה היישוב לכך. (2)
6. היאך הדין לענין חיוב במצות: באונן שמתו מוטל לפניו, נושאי המטה, אונן שמתו אינו מוטל לפניו (2), משמרו, והעובר בבית הקברות.
7. היו שנים משמרים מת ובאים בספינה היאך יקראו ק"ש ויתפללו, ומ"ט. (2)
8. היאך דחתה הגמ' הראיה דהמתים יודעים מהנעשה בעולם: א. מהא דאמר ר' יצחק קשה רמה למת כמחט בבשר החי. ב. מהא דאמרה הרוח דברים שביני לביןך כבר נשמעו בין החיים. ג. מהא דאושפיזיתיה דרב אמרה לו אימא לה תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר. ד. מהא דאמר אבוה דשמואל לבריה חשיבת בהאי עלמא [לרש"י] או לעגל אתית [לתוס'].
9. "כל המספר אחר המת כאילו מספר אחר האבן". מדוע.
10. אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. היאך מיישבת הגמ' הא דמצינו מאידך: א. בא בטמאה באין עמו בטמאה. ב. דאמר ראב"צ מדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל וכו'. ג. גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה. ד. היה זקן ואינה לפי כבודו לכך נאמר והתעלמת. ה. היה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו מטמא הוא למת מצוה.
11. מה ההו"א דנשים יתחייבו בק"ש ובתפילין והא הו"ל מ"ע שהזמן גרמא.
12. מה ההו"א דנשים יפטרו ממזוזה ומברכת המזון.
13. מדוע נשים חייבות בקדוש היום והא הו"ל מ"ע שהזמן גרמא. (2)
14. מה דין בעל קרי בק"ש ובברכותיה, והאם מברך על המזון לפניו ולאחריו. (2)
15. "בעל קרי מהרהר בלבו". מה תועלת יש בהרהור אחר שלעניין בעל קרי אינו כדיבור. (2)
16. מדוע אין ללמוד ברכת התורה לאחר מן ברכת המזון מק"ו, וברכת המזון לפני מן ברכת התורה מק"ו.
17. מה הדין בספק קרא ק"ש ובספק התפלל.
18. "היה עומד בתפלה וזכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע ברכה", "התפלל ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שמתפללין וכו' אל יחזור ויתפלל". מדוע הוצרך שמואל למימר לתרייהו.
19. למסקנא: מה טעמו של ר"י דבעל קרי מברך.
20. מה היתה מתקנת עזרא או מתקנ"ח לבעל קרי, ובמה נחלקו האמוראים, לאביי ולרבא. [בריא וחולה, מרגיל ולאונסו].

ללומדי תוס':

21. מה הפירוש כאהלים נטע וגו'. והיכן נסמכו אהלים לנחלים.
22. מדוע פרץ זהו אחיתופל, יוצאת זה דואג, צווחה זה גחזי.
23. היאך הלכה מעיקר הדין לענין חתן הרוצה לקרות ק"ש ולענין ביטול מלאכה בת"ב, והיאך אנו נוהגים לענין חתן, ומדוע.
24. מ"ט מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש. (רש"י ותוס'). ומה הדין אם רצה לברך. (2)
25. במנחות מפורש דנותנין ציצית בטליתות המתים, וא"כ מדוע עכשיו אנו מסלקין אותן. (3)
26. "דוגמא השקוה". מה הפירוש. (2)
27. מהו "גולל". (2)
28. מ"ט לא נילף דכבוד הבריות דוחה איסור תורה מנזיר וכו' דנטמאין למת מצוה בקום ועשה. (2)
29. נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש. באיזה קטנים איירי. (2)
30. מה הצד שנשים בברכת המזון מדרבנן.

תשובות:

1. לבעה"ב הכל אסור, ולאומנין לקרות ק"ש מותר, והוא שבטלין ממלאכתן בפרק ראשון, ולהתפלל מותר רק בראש הזית ובראש התאנה.
2. עושין בשכר מתפללין מעין י"ח וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ, ועושין בסעודתן מתפללין י"ח שלמות ומברכין ברהמ"ז כתיקונה.
3. שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר, ולא במקיים כדי שיכבדוהו.
4. מחלוקת אם היינו צדיקים או רשעים.
5. בחתן הרוצה לקרות ק"ש לרבנן לא חיישין ולרשב"ג לא חיישין, ובביטול ממלאכה בת"ב לרבנן חיישין ולרשב"ג לא חיישין. וקשיא דרבנן אדרבנן קשיא דרשב"ג אדרשב"ג. לריו"ח מוחלפת השיטה, ולרב שישא בריה דרב אידי לרבנן בק"ש כיון דכ"ע קרו ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא ובת"ב כיון דכ"ע עבדי מלאכה ואיהו לא עביד מיחזי כיוהרא, ולרשב"ג ק"ש בכונה תליא מילתא ואנ"ס דלא מצי לכווני דעתיה ובת"ב הרואה אומר מלאכה הוא דאין לו.
6. אונן שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצות. נושא המטה לרש"י את שלפני המטה [שעדיין לא נשאוהו] פטורים מכל המצות, ואת שלאחר המטה [שנשאוהו כבר] פטורין רק מן התפלה [ולתוס' בין שלפני המטה ובין שלאחר המטה אם המטה צריכה להם פטורין ואם אין המטה צריכה להם חייבין]. אונן שמתו אינו מוטל לפניו לר"פ חייב במצוות, ולרב אשי כיון שמוטל עליו לקבורו כמוטל לפניו דמי. משמרו פטור מכל המצות. ההולך בבית הקברות תוך ד"א אסור לקיים מצות, חוץ לד"א חייב.
7. לרבנן זה משמר וזה קורא וזה משמר וזה קורא, דחוששין לעכברים, ולבן עזאי מניחים המת בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת, דלא חיישין לעכברים.
8. א. בצערא דידהו ידעי בצערא דאחרינא לא ידעי. ב. דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו. ג. דלמא דומה קדים ומכריז להו. ד. דילמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומכריז פנו מקום.
9. איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו.
10. א. בבית הפרס דרבנן. ב. דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין הן, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן. ג. דכל מילי דרבנן אסמכיהו אלאו דלא תסור. ד. שאני התם דכתיב והתעלמת ואיסורא מממונא לא ילפינן. ה. שאני התם דכתיב ולאחותו ושב ואל תעשה שאני.
11. בק"ש – הואיל ואית בה מלכות שמים. בתפילין – הואיל ואיתקש למזוזה.
12. ממזוזה דאתקש לת"ת. מבהמ"ז דכתיב בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע כמ"ע שהזמן גרמא דמי.
13. לאביי מדרבנן, ולרבא הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה.
14. לרבנן מהרהר ק"ש בלא ברכותיה, ועל המזון מברך לאחריו ולא לפניו. ולר"י קורא בפיו ק"ש בברכותיה, ומברך על המזון לפניו ולאחריו.
15. לרבינא הרהור כדיבור ורק דלבעל קרי האיסור הוא רק כשמוציא בשפתיו כדאשכחן בסיני. ולרב חסדא הרהור לאו כדיבור ומהרהר בו כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל.
16. מה למזון שכן נהנה, ומה לתורה שכן חיי עולם.
17. בספק ק"ש לרב יהודה אינו חוזר וקורא ולר' אלעזר חוזר וקורא. ובספק התפלל לר' אלעזר אינו חוזר ומתפלל ולריו"ח חוזר ומתפלל.
18. דאי אשמעינן קמייתא ה"מ יחיד ויחיד או צבור וצבור אבל יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמי, ואי אשמעינן בתרייתא הו"א משום דלא אתחיל בה אבל היכא דאתחיל בה אימא לא.
19. עשאן ר"י כהלכות דרך ארץ.
20. לאביי עזרא תיקן לבריא המרגיל מ' סאה ולבריא לאונסו ט' קבין, ולרבא ט' קבין לבריא לאונסו רבנן התקינהו, ואתו אמוראי ופליגי בחולה, מר סבר חולה המרגיל כבריא לאונסו וחולה לאונסו כבריא לאונסו, ומר סבר חולה המרגיל כבריא לאונסו וחולה לאונסו פטור מכלום.
21. לרש"י כאהלים וגו' היינו בתי מדרשות, ונסמכו בזה הפסוק כנחלים נטיו וגו' כאהלים נטע וגו'. ולתוס' כאהלים וגו' היינו בשמים, ונסמכו בפסוק מה טובו אהליך דסמוך לנחלים נטיו.
22. שפרץ פרצה במלכות בית דוד. שיצא לתרבות רעה. שהיה מצורע וכתוב ביה טמא טמא יקרא והיינו צוחה.
23. מעיקר הדין בק"ש חיישין ליוהרא ובת"ב לא חיישין, דהלכה כרב שישא שהוא בתראה דאין להחליף המשניות ולרשב"ג בק"ש חיישין ליוהרא ובת"ב לא חיישין, ובכל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו. ומיהו אנו שבשום פעם אין אנו מכוונים היטב גם חתן יש לקרות דאדרבה נראה כיוהרא אם לא יקרא כלומר אני מכוין בכל שעה.
24. לרש"י דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה. ולתוס' בשם הירושלמי דכתיב למען תזכור כו' עד כל ימי חיך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים. לרש"י אם רצה לברך רשאי, ולתוס' בשם הירושלמי אינו רשאי.
25. א. אנו שגם בחיינו אין מנהגינו ללבוש תמיד ציצית אי הוי רמינן להו הוי כמו לועג לרש. ב. ציצית עולה למנין תרי"ג עם ח' חוטין וה' קשרים ואם לובש ציצית נראה כאילו קיים כל התורה ומיחזי כשיקרא. ג. אנו סומכין על מסכת שמחות שצוה אבא שאול לבניו הטילו תכלת מאפיליוני.
26. לרש"י שהיתה גיורת כמותם. ולערוך מי צבע.
27. לרש"י כיסוי של ארון. ולתוס' מצבה.
28. לרש"י משום דקרא גלי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה. ולתוס' דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה ומה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל.
29. לרש"י אפי' שהגיע לחנוך, ולתוס' דוקא בשלא הגיע לחנוך.
30. לרש"י משום דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ. ולתוס' משום דנשים ליתנהו לא בברית ולא בתורה ומי שלא אמר ברית ותורה בברכת המזון לא יצא ידי חובתו.

גליון ג'

טבת תש"פ

ברכות דף יג - יז

"ללמוד ולקיים"

הערות מעשיות להלכה על סדר הדף היומיומי

וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו - אגרת הרמב"ן

גליון זה מיועד לעורר לב המעיין ולא לסמוך עליו למעשה

דף יג

פרקדן לא יקרא קריאת שמע

מותר לקרוא קריאת שמע כשהוא עומד, יושב, הולך, נוסע, אבל אסור לקרוא כשהוא שוכב על גבו או על פניו (שו"ע סי' סג סעי' א) וביאר המשנה ברורה (שם) דנראה כמקבל עליו עול מלכות שמים דרך שררה וגאווה (עי' מ"ב סי' רלט ס"ק ו).

ולכתחילה יש להקפיד שלא לקרוא אף בשוכב על צדו (רמ"א שם ומ"ב), ובדיעבד בכל אופן יצא (בה"ל שם ד"ה אבל) (עי' אשי ישראל פ"כ סעי' כ).

חולה או בעל בשר: חולה או בעל בשר שאינו יכול להתפלל על צדו, נוטה מעט בצדו וקורא (שו"ע שם) ואם יכול להתפלל על צדו אפילו בפסוק ראשון לבד, מחויב לעשות כן, וכל שכן אם יכול לקרוא בשיבה (מ"ב שם ס"ק ד).

ואם הוא חולה שראשו מורם קצת על כריות אך אינו יכול לשבת לגמרי, דעת הגרש"ז **אוייערבך צ"ל** (נשמת אברהם מהדורת תשס"ז או"ח עמ' נג ס"ק א) שכשם שהנוטה קצת על הצד חשוב כשוכב על צידו, כך מי שיושב קצת, דהיינו שראשו מורם קצת על כריות, או שראש המיטה מורם קצת, חשוב גם כן כיושב, שכן אין צריך לקרוא דוקא על צידו, אלא העיקר שאינו שוכב לגמרי.

כוונה לפסוק ראשון של קריאת שמע

הכוונה לקיום מצות קריאת שמע מעכבת בכל שלש הפרשיות (עי' מ"ב סי' ס"ק יו"ס"ק יא בדמיונות דאורייתא הכוונה לצאת מעכבת), ויש אומרים שרק בפסוק הראשון. אך כוונת הלב להבין מה שמוציא מפיו מעכבת בפסוק ראשון בלבד (עי' ש"ס סי' ס"ק יא), ו"ברוך שם כבוד מלכותו וגו'" בכלל פסוק ראשון ויש אומרים עד "על לבבך" סי' סג ס"ק יא מ"ב. [ואם לא כוון בברוך שם וכבר התחיל ואהבת א"צ לחזור (בה"ל סי' סא סעי' יג ד"ה אחר), רק יאמר אותו במקום שנוכר, ואפשר גם זה אין צריך מצד הדין].

פרשת ציצית: וקודם שמתחיל פרשת ציצית יכוון לקיים מצות עשה של זכירת יציאת מצרים (חיי אדם כלל כא סעי' טו), ויש אומרים דכוונה זו יכוון בשעה שאומר "אשר הוצאתי אתכם מרץ מצרים" (עי' דרך החיים דיני ק"ש ה"ל לט, ומ"ב סי' רלט ס"ק א).

דף יד

ליתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל (שו"ע סי' פט סעי' ב).

ואם חבירו שואלו בשלומו מותר להשיב בכל ענין (מ"ב סי' טז). אם פוגש את חבירו ברחוב או בבית הכנסת (ולא הקדים ללכת אליו) מותר לו לומר גם "שלום" ויש המחמירים דגם שפוגשו ברחוב או בבית הכנסת לומר לו רק "בוקר טוב" וכדומה, ולא "שלום". ומכל מקום בזה **אם כבר התחיל לומר ברכת השחר** אפשר להקל ולומר לו גם "שלום" (מ"ב סי' פט ס"ק טז, אשי ישראל פ"י יג סעי' יג).

אם פוגש את חבירו לפני תפילת שחרית אסור להתעכב ולדבר עמו בענינים של רשות, דמלבד שמתעסק בדברים אחרים קודם התפילה, עלול גם להפסיד לענות לקדיש וברכו ושאר דברים שבקדושה ולהתפלל בציבור (עי' מ"ב סי' צ ס"ק מ ואשי ישראל פ"י יג סעי' יז).

להזכיר שלום – ואין ראוי להזכיר שמו יתברך על האדם ולכבדו קודם שמכבד להקב"ה. ובלשון לע"ז יש לעיין. ומסתברא אם אומר 'הרחמן ירחמך' או 'החנן ירחמך' וכדומה שרי, דמברכו בשמו של הקב"ה (מ"ב סי' פט ס"ק יא).

עדיין אין לו נשמה: ועי' **בזהר חדש מדרש** רות דף קט: טעם שאין ליתן שלום לפני התפילה, כיון שעדיין אין לו נשמה.

השרוי בתענית

השרוי בתענית מותר לטעום כדי רביעית ובלבד שיפלוט, וביום הכיפורים ותשעה באב אסור (שו"ע ה"ל תענית סי' תקסז סעי' א), ויש מחמירים בכל תענית ציבור והכי נוהגין (רמ"א שם). **ובמקום סעודת מצוה** שמבשלין ביום לצורך הלילה, יש לסמוך אדעה ראשונה להתיר בשאר תעניות לטעום התבשיל מעט מעט אם יש בו מלח ותבלין ויפלוט (ח"א) (משנה ברורה שם ס"ק ו).

להקדים שלום לחבירו קודם שמתפלל

אסור להקדים שלום לחבירו בעיקר כשמקדים לפתחו, דבר זה מצוי יותר כשפוגש חבירו שחזר מחוץ לעיר (או מחו"ל) או בן ישיבה כשחוזר לבין הזמנים, ובפרט אלו שרגילים להתפלל שחרית בשעות המאוחרות, באופנים אלו צריכים לשים לב לאיסור זה.

איתא בשו"ע: כיון שהגיע זמן תפילה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו לטן לו שלום, משום דשמו של הקב"ה שלום אבל מותר לומר לו 'צפרא דמרי טב' ואפילו זה אינו מותר כשהוצרך ללכת לראות איזה עסק אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם תפילה אפילו לשון זה אסור, וכן אסור לברוע לו כשמשיכים לפתחו. ויש אומרים שכריעה אסורה אפילו בלא משכים לפתחו וכו' ויש אומרים שאפילו מוצא חבירו בשוק לא יאמר לו אלא 'צפרא דמרי טב' כדי

דף טו

הוא שלא נתן רוח בין הדבקים או שלא התיר ה"י של יתורו וכדומה וכנ"ל בס' סא.

ואע"ג דיצא אם לא דקדק כתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק ב) מכל מקום יזהר מאד לכתחילה בזה. ואיתא בש"ס: **המדקדק בהן שכרו שמצנינן לו גיהנם**, שהוא מדה כנגד מדה, שמאחר שהוא מעורר עצמו בזה ומניע את חומו הטבעי לדקדק באותיות, ובשכר זה החם הטבעי שהוא מעורר מצנינן לו כנגדו חם אחר שהוא גיהנם [ב"י].

קרא ולא דקדק באותיותיה

כתב בשו"ע סימן סא – צריך לתת רווח בין תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה, כגון 'בכל לבבך', 'על לבבכם', 'בכל לבבכם', 'יעש בשדך', 'ואבדתם מהרה', 'הכנף פתיל', 'אתכם מארץ'. קרא ולא דקדק באותיותיה יצא (שו"ע סי' סב סעי' א) וז"ל אע"פ שמצוה לדקדק באותיותיה, קראה ולא דקדק בהן יצא. ביאר המשנה ברורה (שם ס"ק א) ולא דקדק: אין הענין שלא הזכיר התבות והאותיות, שבודאי לא יצא, אבל ענין לא דקדק

להשמיע לאזניו שאר מצוות כגון ברכת המזון

ע' בשו"ע ה' ברכת המזון (ס' קפה סע' ב) צריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו. ואם לא השמיע לאזניו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו.

נטילת ידיים לתפילה

מצוה ליטול ידיו עד הפרק לפני כל תפילה, וגם קודם תפילת שחרית אם הסיח דעתו משמירת ידיו אחרי נטילת הידים שנטל שחרית, יחזור ויטול ידיו שנית עד הפרק (ע' שו"ע ס' צב סע' ה אשי ישראל פ"י סע' יט).

חיפוש אחר מים לנטילת ידיים לתפילה

אם אין לו במקומו מים, ויודע שיוכל להשיג מים במקום אחר, בשחרית שידיו ודאי מטונפות, וכן במנחה ומעריב אם יודע שעשה צרכיו או שטיפף את ידיו, צריך לחזור עליהם וכדלהלן. **אם הוא בבית**, או בדרך ויש לו מים במקום אחר אך אינם בכיוון

דף מז

"ויאמר", ממשיך משם על הסדר, משום שבוזה תולים שבדאי אמר קודם את הפרשה השניה "והיה אם שמוע וגו'", והמשיך כפי הרגלו. וכן אם זוכר שאמר אחת מהמילים שבפרשה שניה, אין צריך לחזור עליה, ויתחיל מ"למען ירבו" (ס' סד סע' ד ומ"ב ס"ק ח וס"ק י).

ולכן גם אם באמצע קריאת שמע מוצא את עצמו שעומד במילה מסוימת, אינו צריך לחשוש שמא דילג, אלא ממשיך משם ואילך לפי הסדר (שו"ע ס' סד מ"ב ס"ק י).

אם התחיל לקרוא קריאת שמע עם הציבור, ומסופק אם סיים פרשה ראשונה או שניה, או שעומד במילה מהמילים הכפולות שבשתי הפרשיות הראשונות שבקריאת שמע, ימשיך מאותה פרשה שרוב הציבור עומדים בה עכשיו (מ"ב ס' סד ס"ק יא) משום שבדאי גם הוא עומד באותו מקום שהם עומדים - וזה רק אם קורא בשוה עם הציבור, אך אם קורא יותר מהר או לאט מהם, א"א לסמוך על זה (אשי ישראל פ' כא סע' ו מהבית ברוך על החיי אדם כלל כא ס"ק מז).

דף יז

עשרה מיד יאמר י"היו לרצון ואם בא לחזור ולאמרו פעם אחרת אחר התחנונים הרשות בידו שו"ע ס' קכב סע' ב.

ובמנחה ברורה (שם ס"ק ח בשם החיי אדם "נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופרנסתו, ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרעו זרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ד' באמת, ושלא ימצא חס ושלום פסול בזרעו, וכל מה שיודע בלבו שצריך לו, ואם אינו יודע לדבר צחות בלשון הקודש יאמרנה אף בלשון אשכנז, רק שיהיה מקירות לבוי").

קטן שהגיע לחינוך [דף כ]

קטן שהגיע לחינוך, שהוא גיל שש או שבע (ע' אשי ישראל פ' כב סע' יב מהפמ"ג) אף על פי שמצד הדין פטור מקריאת שמע מכיון שאין אביו מצוי אצלו בתוך זמן חיוב הקריאה, **ראוי לחנכו לקרוא קריאת שמע בזמן עם ברכותיה** (מ"ב ס' ע ס"ק ו), וכתב בה"י יום ביום (תפילה ח"ב עמ' שלג) וראוי להחמיר בזה שיקראו קריאת שמע בעונתה עכ"פ בזמן קריאת שמע של הגר"א לכל הפחות פסוק ראשון.

ומגיל שתים עשרה חייב אביו לחנכו לקרותה בזמנה (מ"ב ס' ע ס"ק ח). [דהגיל זה ודאי שמצוי אצל אביו (ב"ח שם)].

לתרומות הערות והארות, 0533-163-916 נא להשאיר הודעה

ניתן לקבל הגילון במייל g089285647@gmail.com

ניתן לתרום עבור גילון 'ללמוד ולקיים' דרך נדרים פלוס

קופת "אוסף גליונות": קופה פנימית "לענין הלכה"

ניתן לשלוח הערות והארות דרך פקס: 1538-928-5647

בתר דמצלי אמר הכי

בקשות באמצע שמונה עשרה ואופן אמירתן

תפילת שמונה עשרה מחולקת היא לג' חלקים, שלש ברכות ראשונות דומות לעבד שמסדר שבחי רבו, אמצעיות לעבד המבקש פרס מרבו, ושלוש אחרונות לעבד שנותן הודיה לרבו, ולכן בשלוש ברכות ראשונות ואחרונות שהם שבח והודיה לרבו, אסור לבקש בקשות פרט לבקשות של צרכי ציבור, וכן אין להוסיף על תאריז של הקב"ה יותר מהקל הגדול והנורא. (ראה שו"ע ס' קיב, אשי ישראל פ' כג סע' טו).

שאר ברכות האמצעיות

שאר ברכות האמצעיות, אם צריך דבר שהוא מעין הברכה שעומד בה, יכול להוסיף ולבקש עליהם, וכגון שצריך פרנסה יכול להוסיף בברכת השנים, או בברכת חונן הדעת מוסיף ומבקש מהקב"ה שיתן לו דעת, ויקדים לומר קטע שלם מנוסח הברכה שחייב בה, ואחר כך יאמר את ההוספה (ע' מ"ב ס' קיט ס"ק ג) דקודם צריך לומר הנוסח שקבעו חכמים, וע' מ"ב (שם ס"ק ז) דאחר שסיים הברכה לא יוסיף אף מעין הברכה. וכן יכול להוסיף בברכות אלו תפילה לצרכי רבים, ויאמר אותה בלשון רבים (ס' קיט סע' א ומ"ב ס"ק ה-ו) קודם ברוך אתה שבסיום הברכה (מ"ב ס"ק ז).

ובברכת שומע תפילה רשאי להתפלל על כל דבר שירצה, ומכל מקום טוב שיבקש עליהם בסיום התפילה אחרי יהיו לרצון (ס' קכב סע' ב ובמ"ב ס"ק ז).

ע' מ"ב ס' קיט ס"ק ד דטוב להתוודות בשומע תפילה, ויאמר חטאתי עויתי פשעתי, ולשאול על מזונותיו אפילו אם הוא עשיר ע"ש.

תחנונים בסוף התפילה

אין נכון לומר תחנונים קודם יהיו לרצון, אלא אחר סיום שמונה

קונטרס

"זה לעומת זה"

ובו מבאר בהרחבה המאמר
"בראיתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין"

נאמר בימי השוכבי"ם

**השיחה נאמרה במרכז ללימוד הש"ס "נחלת משה"
הרב מלצר 36 ב"ב**

ניתן להשיג 0527150119

בס"ד

בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין

(א) ידוע מהקדמונים ומובא בפוסקים, שהשבועות האלו - שקורין בהן את הפרשיות של שובבי"ם, הם ימים מסוגלים מאוד, להיטהר ולהתקדש מכל פגם ועוון^א.

[אגב, יש ללמוד מזה גודל מעלת התורה, שהקריאה שקורין בתורה באותו זמן בכוחה להשפיע על הימים האלו, וכיון שקורין בתורה את הפרשיות של יציאת מצרים וגאולת ישראל שנגאלו בגופם ובנפשם, הרי אלו ימים המסוגלים לגאולת הנפש של כל איש ואיש מישראל.]

והנה הגם שלכאורה הפרשיות של גאולת מצרים מסתיימות בפרשת בשלח, מכל מקום סגולת ימים אלו שייכת עד פרשת תצוה [ולכן בשנים מעוברות נוהגין שובבי"ם ת"ת], וטעם הדבר כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות וזה לשונו:

ספר שמות נתייחד לגלות מצרים, יציאת מצרים, מעמד הר סיני, קבלת התורה, והקמת המשכן, ועל ידי כולם נקרא ספר הגאולה - בלי מתן תורה והשראת השכינה בכלל ישראל, לא היתה לנו גאולה! קבלת התורה והשראת השכינה הם הם השלמת הגאולה!

וכן מפורש בתורה, כשנגלה הקב"ה למשה בסנה, אמר לו "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", הרי דתכלית ושלמות הגאולה היא בקבלת התורה. וגם נאמר בסוף פרשת תצוה (כ"ט מ"ה) אחר השלמת ציווי המשכן וכליו "וידעו כי אני ה' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכנו בתוכם" ומבואר דהשלמת הגאולה הוא רק אחר מתן תורה והשראת השכינה בישראל, והן הן פרשיות "יתרו משפטים" שבהן נזכר מעמד הר סיני, ופרשיות "תרומה ותצוה" שבהן נאמר ציווי המשכן וכליו.

א. נאמר בימי השובבי"ם - אך יסודי וחיוני מאוד לכל השנה.

וכן מתבאר ממה ששיתם בליל הסדר ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה, "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". ולכאורה "ולקחתי אתכם לי לעם" זהו כבר לאחר הגאולה ומפני מה נכלל בארבע לשונות של גאולה. ומבואר כדברי הרמב"ן הנ"ל.

ימים אלו מסוגלים לגאולת הגוף והנפש!

(ב) התורה - עצה כנגד מחשבת עריות

סיפר לי משגיח בישיבה: לפני שנים רבות נכנסתי אל מן הרב שך זצ"ל, ושאלתי אותו: על איזה נושא כדאי לדבר דברי חיזוק בישיבה בימי השובבי"ם. ואם יש לדבר בימים אלו על חיזוק בענייני קדושה ואמר לי הרב שך: אל תדבר על שום נושא מלבד על חיזוק בלימוד התורה! וכוונתו היתה שאין דבר המועיל נגד יצה"ר זה, יותר מהדביקות בתורה, וכמו שיבואר להלן:

הנה ידועים דברי הרמב"ם סוף הלכות איסורי ביאה (פרק כ"ב הלכה י"ח-כ"א): אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות, אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתרעומות ובכיה שנאמר "בוכה למשפחותיו" על עסקי משפחות.

ואמרו חכמים: גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות, ועוד אמרו חכמים: רוב בגזל מיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע.

לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי, הזהרו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד.

ומסיים שם הרמב"ם:

גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא

אומר (משלי ה' י"ט) "אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד". עכ"ל הרמב"ם ז"ל.

פשטות דבריו הם מצד סגולת התורה וקדושתה, אך באמת יש בזה עוד ענין עמוק.

ג) יסוד המהר"ל והגר"א שעמוד התורה כנגד עריות בצד הטומאה

יש יסוד גדול מאוד שכתבו שני גדולי הדורות המהר"ל והגר"א ז"ל.

שינוי במסכת אבות (פ"א מ"ב): על שלושה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים.

אומר המהר"ל בפירושו על מסכת אבות (שם) והגר"א באדרת אליהו פרשת האזינו (דברים ל"ב ה') על הפסוק "שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל", ששלושת עמודי העולם הם חלוקים לשלשת החלקים שבבריאה, בין אדם למקום, בין אדם לחבירו, ובין אדם לעצמו.

עבודה, היינו קרבות בזמן המקדש ותפילות בזמן הזה, זהו העמוד של בין אדם למקום.

גמילות חסדים, זה העמוד של בין אדם לחבירו.

ותורה, זהו העמוד של בין אדם לעצמו. ודאי שכל מצוה שאדם עושה היא מקדשתו, מרוממתו ומאירה את נשמתו, אבל אין מצוה שמקדשת ומרוממת את האדם כמו לימוד התורה, שמעלה את האדם מדרגת בהמה לדרגת אדם ומדרגת אדם לדרגת מלאך. תורה זה בין אדם לעצמו.

ומוסיפים המהר"ל והגר"א, שכנגד שלושת העמודים שיש בצד הקדושה, יש שלושה עמודים בצד הטומאה, זה לעומת זה.

ומה הם?

שלשת העבירות החמורות שעליהם נאמר יהרג ואל יעבור: עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים.

עבודה זרה - זה אב הטומאה, העוון הגדול ביותר ששייך בין אדם למקום, והוא ההיפך הגמור של עבודה.

שפיכות דמים - הוא העוון הגדול ביותר שיש בין אדם לחבירו, והוא הניגוד המוחלט לגמילות חסדים.

וגילוי עריות - זה החטא הגדול ביותר שבין אדם לעצמו. ודאי שכל עבירה מטמאת את האדם, אבל אין עבירה שמטמאת את האדם ומורידה את הצלם אלוקים ממנו כמו גילוי עריות, זו עבירה שבין אדם לעצמו, שמזיקה ומורידה את כל מעלת "האדם" של עצמו.

זה לעומת זה: עריות בצד הטומאה ולימוד התורה בצד הקדושה, שני אלו הן בין אדם לעצמו.

לימדו אותנו - א"כ - רבותינו המהר"ל והגר"א, שאין מצוה שמקדשת את נשמת האדם, מרוממתו והופכת את מציאותו כמו עסק התורה. ואין עבירה שמטמאת את נשמתו ומורידה ממנו צלם אלקים וצלם אנושי שנמשל כבהמה כמו החטא של עריות.

ד) חז"ל אומרים (פסחים ס"ח ע"ב) אמר רב יוסף: אי לאו ההוא יומא [של קבלת התורה] כמה יוסף איכא בשוקא.

אנחנו לא ראינו אף פעם אמורא שאפילו קטן שבהם מחיה מתים, ואילו ראינו לא היינו יכולים לעמוד בפני קדושתם. זכיתי להיכנס הרבה פעמים למרן הסטייפלער זצ"ל וראו עליו שהוא מלאך, ראו עליו בחוש שהשכינה חופפת עליו. תארו לעצמכם מה הרגישו ליד רב יוסף.

אמרו לעצמם התלמידים, כנראה רב יוסף נולד עם נשמה גבוהה, ולפיכך זכה למה שזכה, אבל אותנו זה ודאי לא מחייב.

ב. ויש לציין בענין זה מש"כ באוה"ח הק' ס"פ אחרי (ויקרא י"ח ג') על טומאת עריות וז"ל: "כי טומאת חטא זה משרה טומאה על כל איברי האדם וכוחותיו".

אמר להם רב יוסף: אתם רואים את אותו יוסף מהשוק, שכל היום יושב בדוכן שלו ומוכר ירקות, דעו לכם שהוא למד אתי בחיידר, הוא ישב לידי בספסל ואפילו הוא היה בעל כשרון יותר ממני.

אם תשאלו איך אני נהייתי כזה מלאך אלקים.

התשובה היא, אך ורק בזכות "ההוא יומא"! עוד דף גמרא, ועוד דף, עוד הלכה, ועוד הלכה, זה כל הסוד! אי לאו ההוא יומא כמה יוסף איכא בשוקא, הייתי נשאר אותו דבר, אבל בזכות אותו יום למדתי תורה ונתרוממתי.

ורואים דבר זה בחוש על זקני וחכמי הדור, הם נראים כמו מלאכים.

כל שורה בגמ', כל תוס', כל סעיף קטן במשנה ברורה, מקדש ומרומם את האדם, והופך אותו למציאות אחרת וזהו סוד הענין שהתורה היא "בין אדם לעצמו".

מפעם לפעם מתפרסמים תמונות של בעלי תשובה לפני שחזרו בתשובה ואחרי שחזרו, ורואים שיש להם צורת פנים אחרת, ואל תסתכלו לא על הזקן והפאות שאחרי, ולא על העגילים והשיער הארוך שלפני, תסתכלו רק על העיניים שלהם, "לפני" יש לו עיניים של בהמה, ו"אחרי" רואים בעיניהם קדושה וטוהר ומפני שקודם הוא היה דבוק בעריות ועכשיו הוא דבוק בתורה.

זה היסוד - בין אדם לעצמו, אין חטא שגורם לבהמיות יותר מגילוי עריות, ואין מצוה שמקדשת את הנשמה ומאירה אותה כמו לימוד התורה, ולפיכך החזו"א בכמה מקומות מתאר את לומד התורה שהוא מלאך שמהלך בין אנשים, התורה מקדשתו ומרוממתו למדרגת מלאך.

ובזה נראה לבאר בס"ד מש"נ בס"פ אחרי, באזהרת עריות: "ושמרתם אתם את חקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלה". וכבר עמד בזה האור החיים הקדוש על הלשון "ושמרתם אתם" דלכאורה זהו כפילות לשון, ועיי"ש מש"כ בזה. ויתכן לומר בזה עפ"י דברי המהר"ל והגר"א הנ"ל, דהקב"ה כביכול

מתחנן אלינו ושמרתם, את מי? את "אתם" - את עצמכם, בין אדם לעצמו, אל תאבדו את הצלם אנוש שלכם! תשמרו את עצמכם מהטומאה של עריות!

וכמה נפלא שמצינו לשון זה בדיוק על דברי תורה, בגמ' בפרק חלק (סנהדרין צ"ט ע"ב) על הכתוב (דברים כ"ט ח'): "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם", אמר רבא: אל תיקרי ועשיתם אותם אלא ועשיתם אתם, כל הלומד תורה ומלמדה כאילו עשאה לעצמו.

אותו לשון שנאמר בעריות ושמרתם אתם, נאמר אף בלימוד התורה ועשיתם אתם, שני הדברים שהם בין אדם לעצמו, זה לעומת זה.

(ה) דברי הזוהר הקדוש שבלא יצר זה לא היה חשקת התורה

למדנו מדברי רבותינו המהר"ל והגר"א שהתורה בצד הקדושה עומד לעומת העריות בצד הטומאה. ויש בזה ענין עמוק בדברי הזוהר שמביא רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות רמב), שהרי אמרו חז"ל (יומא ס"ט ע"ב) שאנשי כנסת הגדולה שחטו את היצר הרע של עבודה זרה, וכשראו שזו עת רצון אמרו: הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה - הם ביקשו לשחוט אף ליצר הרע דעריות, בעו רחמי ואמסר בידיהו. אמר להו נביא: חזו דאי קטליתו ליה להווא - כליא עלמא. חבשוהו תלתא יומי, ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתכח. אמרי: היכי נעביד? נקטליה - כליא עלמא! ניבעי רחמי אפלגא - פלגא ברקיעא לא יהבי. כחלינהו לעיניה, ושבקוהו. ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה. - הם ראו שאין קיום לעולם בלי יצר של עריות, ולפיכך לא הרגו אותו אלא כחלו את עיניו, ונחלש היצר הרע של עריות על קרובים. זה הטעם שכתוב בגמ'.

אך הזוהר הקדוש (מדרש הנעלם כרך א' פרשת תולדות קל"ח ע"א) מגלה לנו עוד טעם נסתר, מפני מה אנשי כנסת הגדולה לא שחטו את היצר הרע של עריות וז"ל שם "אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהוי" - הם ידעו בכוחם הגדול שאם יבטלו את היצר הרע של עריות יאבדו את החמידו דאורייתא, חדוותא דשמעתא, אש התורה.

כל אש התורה והחדוּתא דשמעתא לא יהיו אם ישחטו את היצר הרע של עריות! לימדו תורה אבל זה יהיה יבש כמו להבדיל כל לימוד אחר, בלי מתיקות וחדווה.

מה כתוב בזוהר הזה?

מגלה לנו רבי צדוק, שעמוד עמוק בכוחות הנפש הנטועים באדם, אותו שורש המביא לחשקת התורה, הוא הוא הכוח שמוביל את האדם ליצר הרע של עריות, והבחירה של האדם היא להיכן לכוון אותו ולאיזה כיוון לנתב את זה.

כשם שבכל כוחות הנפש שהאדם קיבל, יש לו בחירה איך להשתמש בהם, יש מדת אהבה - כל אדם יש לו אהבה, ויש לו בחירה אם בוחר באהבת תורה, אהבת ה', אהבת ישראל, או ח"ו לכוון את האהבה לצד הרע לדברים של טומאה לאהוב רע, לאהוב רשעים.

וכן רחמים - יש אנשים שכל הרחמים שלהם מתנקזים לחתולים ולכלבים, למחבלים ולרוצחים, מידת הרחמים יש לכל אחד, ואת הבחירה להיכן לנתב את זה גם יש לכל אחד.

כמו-כן בענייננו, הקב"ה נטע באדם "חשק", ואותו כח בנפש שפועל להביא את האדם לחשקת התורה, פועל גם לחשק של עריות, ובזה נקודת הבחירה של האדם, לאיזה דבר ישתמש בחשק הזה.

ומביא עוד רבי צדוק (שם אות עו) שמבואר בזוהר הקדוש (פנחס דף רט"ז סע"א) שבזמן המבול היו ראויים לקבל את התורה, וכמבואר בגמ' (חולין קל"ט ע"ב) על הכתוב (בראשית ו' ג'): "בשגם הוא בשר" - בשגם אותיות משה, שהייתה צריכה נשמת משה לרדת בזמנם ולקבל את התורה, וכיון שחטאו וקלקלו בעריות כל כך עד שלא היה זכות קיום לעולם, נהיה מבול בעולם.

למדנו מדבריו דבר נורא: דור המבול היו ראויים לקבל התורה, ולכך הקב"ה נטע בהם חשק זה באופן עצום ונורא עבור חשקת התורה, וכשאת אותו כח -

של ה"חמידו דאורייתא" - הם לקחו לצד של עריות, זה התפרץ בצורה נוראה עד שלא היה קיום לעולם.

ועוד כותב רבי צדוק (שם אות מד) שאל יפול ברוחו וימעט בעבודתו, מי שהיצר הרע הזה של עריות חזק אצלו, כיון שאם הוא יכין את אותו חשק לחמדת התורה, אז חשקת התורה שלו תהיה גדולה יותר מלאחרים.

זה לשונו הזהב: מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך, כי אדרבא הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת. וכמו שנחמו ההוא סבא [זה אליהו] לאביי (סוכה נ"ב ע"א) ועל זה אמרו, דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם כהר כי לאלו תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר, עכ"ל.

ואלו דברי הגמ' שם בסוכה (נ"ב ע"א) "אביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא: נקדים וניזיל באורחא. אמר: איזיל אפרשינהו מאיסורא. אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי: אורחין רחיקא וצוותין בסימא. אמר אביי: אי מאן דסני לי הוה - לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה. אזל, תלא נפשיה בעיבורא דדשא, ומצטער. אתא ההוא סבא, תנא ליה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו".

לאביי היה חלישות הדעת - לו יש יצר הרע חזק כל כך שסבור הוא שלא היה עומד בכזה נסיון, וההוא גברא עמד בנסיון בנקל, ועל כך אמר לו אליהו הנביא: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

מבאר רבי צדוק שזה הסוד, ששורש שני הדברים הוא באותו כח בנפש, ולפיכך הגדול בתורה אף יצרו לעבירה גדול. וזהו דדרש רבי יהודה (סוכה שם): לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. כי לצדיקים שיש להם חשקת התורה תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר.

(ו) יש החושבים שאנשים גדולים נולדו עם "נשמה גבוהה" ולא היה להם כלל נסיונות ומלחמת היצר.

היום ישנם הרבה בחורים ואברכים שמתמודדים עם נסיונות וחושבים בלבם, מי יודע מה יצא ממני?

אך צריכים הם לתת אל לבם, כי האמת היא היפך הדברים, ואדרבא כל נסיון מצד אחד, הוא כלי לעליה מצד שני!!!

וכבר כתב ר' חיים ויטאל על עצמו (ספר החזיונות למוהרח"ו ז"ל - חלק א'): "בשנת י"ד לפרט היצירה הייתי בן י"ב שנה, וחכם גדול בשרטוטי כף היד הביט בשרטוטי כפות ידי ואמר לי: דע, כי בהיותך בן כ"ד שנה יבוא הרהורים רבים בלבך להתבטל מעסק התורה על כרחך שתי שנים ומחצה, ואח"כ יזדמנו לפניך שני דרכים, הא' לגן עדן והב' לגיהנם, ואז תנתן הבחירה בידך, ואם תבחר בדרך גיהנם לא יהיה בדורך רשע גדול ממך, ואם תבחר בדרך גן עדן תעלה בחכמה וביראת חטא על כל בני דורך, דבר שלא ישוער. ולא נפל מדבריו ארצה".

[וכן ראיתי באחד מהקדמונים בענין מה שאמרו במדרש (בראשית רבה ס"ג ו') על הכתוב (בראשית כ"ה כ"ב): "ויתרצצו הבנים בקרבה", בשעה שהייתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרכס לצאת וכו', ובשעה שהייתה עוברת על בתי עבודת כוכבים עשיו רץ ומפרכס לצאת הדא הוא דכתיב (תהלים נ"ח ד'): "זורו רשעים מרחם". ולפי זה קשה מה הייתה התביעה על עשיו, הרי הוא נולד עם נטיה לרע עד שבמעיי אמו שלא שולט בו יצר הרע פירכס לצאת לבתי עבודה זרה.

ג. ישתקע הדבר ולא יאמר, הדבר אמת וברור שלא מגיעים לשום דרגא בלא עמל ויגיעה ומלחמת היצר וודאי שיש מושג של "נשמה גבוהה", אבל הענין בזה הוא, דלכולם יש מלחמת היצר ונסיונות, אלא דמי שנשמתו יותר גבוהה המלחמה אצלו יותר קיצונית! וכמו שבצבא יש חייל פשוט שמחזיק בידו רובה ויש שהוא מפקד טייסת, החייל שמחזיק רובה ההצלחה שלו מוגבלת וגם הכשלון הוא קטן, ולעומת החייל שמפקד על טייסת שלמה, ההצלחה שלו יכולה להכריע את כל המערכה וכן הכשלון שלו.

וביאר שם, שאכן עשיו נולד עם נטיה לרע, אך היא הנותנת - שכיון שיש בו כח חזק כ"כ של יצר הרע, אם היה מתגבר עליו, היה זוכה לדרגה גבוהה יותר מדרגתו של יעקב, אלא שלא כבש את יצרו ועל כך נתבע.

ז) וכמה מאירים דברי הגר"א (מעלות התורה) על דברי הגמ' (בבא בתרא נ"ח ע"ב): ברם סבי דיהודאי אמרי: בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסון אנא חמר, באתר דלית חמר - תמן מתבעו סמנין. וביאורו בלשון הקודש: ראש כל החוליים דם, ראש כל הרפואות יין, ובמקום שאין יין שם צריך לבקש תרופות.

ופירש הגר"א, שחז"ל בדברות קדשם דיברו על חולי הנפש: ראש כל חולי הנפש הוא דם - דם עבירה, דהיינו עריות שזהו ראש לכל העבירות. [דסתם "עבירה" בדברי חז"ל זהו בענין עריות, וכן סתם "יצר הרע" וכן סתם "רשע" קאי על עוון זה].

ראש כל הרפואות יין היינו יינה של תורה, שהתורה נמשלה ליין כמו שנאמר (משלי ט' ה'): "ושתו ביין מסכתי".

באתר דלית חמר תמן מתבעין סמנין, כלומר במקום שאין יינה של תורה - מי שאינו בעל תורה, צריך לרפואות המידות נגד יצר הרע, אבל מי שהוא בעל תורה, אין צריך לרפואות המידות רק לעסוק בתורה ויראת השם כל היום.

דברי חז"ל קדש קדשים אשר נאמרו בשיא החכמה, וצריכים לדקדק בכל מלה, חז"ל לא אמרו שתורה זוהי התרופה הטובה ביותר ליצר הרע, אלא הם אומרים שבמקום שאין יינה של תורה צריכים תרופה ליצר הרע, אבל במקום שיש תורה - שיש יינה של תורה, לא צריכים רפואות כלל, כי המחלה אינה קיימת, היא פשוט נעלמת מאליה.

משל למה הדבר דומה: אדם מטייל עם בנו הקטן במדבר יהודה, ובאמצע הדרך הילד צמא למים ורוצה לשתות, אבל הם במדבר ואין שם מים ראויים לשתיה מלבד זרימה של מים מזוהמים, אומר לו אביו: זה לא בריא - זה מים מזוהמים, אבל ילד קטן לא מבין מה זה לא בריא, הוא אומר לאבא שלו: אבא, אבל אני צמא, אומר לו האבא: לא כדאי לך, יהיו לך כאבי בטן, הילד נרגע לשלש

דקות ואחר כך עוד פעם הוא אומר: אבא, אני צמא, האבא אומר לו: אם תשתה ייקחו אותך לבית חולים, הילד נרגע, וכעבור עשר דקות עוד פעם, אבל אני צמא.

מה אפשר לעשות? צריך פשוט להביא לו בקבוק מי עדן במקום מים דלוחים וכל הצמאון שלו ייעלם. הוא בעצם צמא למים בריאים ומתוקים, אך כשאין לו אותם, אז הוא משתוקק וצמא למים המזוהמים.

אדם שהיצר הרע נמצא בקרבו, אפשר לומר לו על גיהנם ועל עונשים, אבל כל הדברים לא יעזרו, כיון שהכח הזה ביסודו נטוע באדם לחדוות התורה - ל"חמידו דאורייתא" וחשקת התורה, ואם לא מספקים את זה עם חשקת התורה, זה מתפרץ בצורת יצר הרע של עריות, אבל אם נמלא את זה עם חשקת התורה, הרי החשק לעריות ייעלם מאליו.

ועל זה הדרך אומר הגר"א (בביאורו למשלי י"ז י"אד) על הפסוק (בראשית ל"ז כ"ד): "והבור ריק אין בו מים", ודרשו חז"ל (שבת כ"ב ע"א): אבל נחשים ועקרבים יש בו. "הבור ריק" היינו נשמתו של האדם, "אין בו מים" - אין מים אלא תורה (בבא קמא י"ז ע"א) שהוא ריק מהתורה, "אבל נחשים ועקרבים יש בו" - אם אין בו תורה נכנסים שם נחשים ועקרבים, דהיינו כל המידות המגונות שדומים לנחשים ועקרבים, כי לעולם לא נשאר חלל ריק.

וזהו מה שדקדקו חז"ל בדבריהם לומר "באתר דלית חמר תמן מתבעין סממנין" - במקום שאין יינה של תורה, שם צריך לחפש תרופות ליצר הרע, אבל כאשר יש תורה, לא קיימת המחלה כלל.

וכדברי רבי צדוק הנ"ל, שהחשק הזה נטוע באדם בשביל תורה, ורק כשלא ממלאים אותו בתורה, מתמלא הוא על ידי היצר הרע הזה של נחשים ועקרבים.

במעשה אי"ש (חלק א' פרק ה') מביא מעשה, על בחור שסילקו אותו מהישיבה בה למד, ובאו עמו לפני החזו"א וסיפרו לו את שארע, החזו"א אחרי ששוחח עם הבחור, הורה לדאוג לו לישיבה אחרת וכיוון את הדרך איך לעשות

ד. ועי' חידושי וביאורי רבינו הגר"א עמ"ס שבת כ"ב ע"א.

זאת. כעבור תקופה בישיבה החדשה שוב נפל הבחור, והנהלת הישיבה התלבטה איך לנהוג בענינו, באו עמו לפני החזו"א, החזו"א הוציא כל איש מעליו וישב ולמד עם הבחור בנעימות במשך כארבעים דקות, בלי לדבר איתו מלה בענין נפילותיו ונסיונותיו.

אחרי שיצא הבחור, נכנס רבו של הבחור אל החזו"א ביחידות, ואמר לו: ילמדנו רבינו, אני הבאתי אותו הנה בשביל אחד משתי האפשרויות, או שהרב ייתן לי אישור לסלק אותו מהישיבה, או שהרב יגיד לו שאם הוא ימשיך במעשיו שוב לא יעמוד לצידו, והרב יושב ללמוד איתו?

השיב לו החזו"א: מה אתה רוצה ממנו, יש לו סיפוק והנאה ממעשיו המקולקלים וכל זמן שלא יהיה לו משהו אחר, הוא יכשל, אני פשוט ניסיתי לתת לו טעם בלימוד ואז ממילא הבעיה לא תהיה קיימת, אבל כל זמן שלא יהיה לו טעם בלימוד, לא יעזרו כל השיחות והצעקות. באתר דלית חמר תמן מתבעין סממנין, במקום שאין יינה של תורה שם צריך תרופות.

ח) ובזה יש לבאר דקדוק לשון הגמ' שאמרו חז"ל (קידושין ל' ע"ב): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, לא נאמר שהתורה היא רפואה ליצר הרע, אלא נאמר שהיא תבלין, ותבלין בשונה מרפואה ענינו שהוא ממתק את הרע אך אינו מבטלו, וכך אף תורה תבלין פירושו שהתורה ממתקת את היצר לכיון אותו לתורה ל"חמידו דאורייתא" ולא לתאוות עריות¹.

ובזה יבואר מה שאמרו ז"ל "אם פגע בך מנוול זה משכהו אחריך לבית המדרש". ולכאורה היה יותר טוב להשאיר את היצה"ר בחוץ וליכנס לבית המדרש בלעדיו. ויבואר עפ"י הנ"ל דאדרבה, צריך להשתמש עם החשק הזה לעסק התורה.

רבתי! אם הקב"ה שברא יצר זה מגלה לנו שברא לו תורה תבלין.

ה. ועיי' צדקת הצדיק אות רי"ח שכתב כן.

וכל הדברים הנ"ל כלולים הכל בלשונו הזהב של הרמב"ם שהבאנו למעלה וז"ל הרמב"ם: "גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה". יסוד דבריו הוא כמו שביארנו, הלב חייב להיות מלא באותו כח וחשק שנטוע בו ולפיכך בלב פנוי מן החכמה מתגברת מחשבת עריות, ובחכמה הוא אומר: אילת אהבים ויעלת חן דדיה יכוון בכל עת באהבתה תשגה תמיד, אותו כח גדול שטמון באדם תלוי בהחלטתו, אם הוא ינתב את זה ללימוד התורה, אז יעלה מעלה מעלה, ואם חלילה יישאר לבו פנוי מן החכמה, תתגבר בו מחשבת עריות.

סיפר לי יהודי שנכנס בשעתו לרב שך זצ"ל עם בחור שהיה מסובך מאוד בבעיות של קדושה בצורה חולנית עד כדי שהיה זקוק לטיפול תרופתי, וסיפר לי הנ"ל, שכשהרב שך שמע מהסיפור, מיד נאנח בכאב ואמר "אוי חבל שלא הצליחו לתת לו טעם בתוספות" והתחלתי להסביר לרב שך, שמדובר במקרה חריג וקיצוני מאוד שאני לא חושב שזה יכול לעזור לו, אז הרב שך הגיב מיידית, על אתר - "טוב, אז רבי עקיבא איגר".

ט) הקבלות נוספות בין תורה מצד הקדושה לבין עריות לצד הטומאה

כתוב במשלי (ב' י"א): "מזמה תשמר עליך תבונה תנצרך", וכוונת הכתוב על לימוד התורה כמבואר בגמ' (עבודה זרה י"ז ע"ב) אמרו ליה רבנן לרבא: מאי מזימה? אילימא תורה, דכתיב בה זימה ומתרגמינן: עצת חטאין, וכתוב (ישעיה כ"ח כ"ט): הפליא עצה הגדיל תושיה, אי הכי זימה מבעי ליה! הכי קאמר: מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה.

ויש לדקדק דהתואר לדבר צריך להיות על שם מה שהוא בעצמו ולא על שם מה ששומר ממנו.

ונראה בביאור הענין עפ"י מ"ש שאמרו חז"ל (נדרים נ"א ע"א): מאי זימה [האמור בענין עריות]? אמר לו: זו מה היא. דהיינו פתח הכניסה של היצר הרע של עריות אל האדם היא על ידי "זו מה היא", וכלשון הכתוב (במדבר ט"ו ל"ט): ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ופ"י רש"י: העין רואה והלב חומד והגוף

עושה את העבירות, תחילת העבירה היא על ידי הראיה, ואחרי שראה זה בוער בקרבו. ובאמת יש להבין בכוחות הנפש, דבשלמא לאחר שכבר ראה היצר בוער בקרבו על מה שראה. אך מהו סוד היצר והתשוקה לראות דבר שעדיין אין האדם יודע כלל היאך הוא נראה.

אך באמת יצר זה שורשו בסקרנות והגדרתו הוא "זה מה" וכמו שמצינו בתורה שנאמר: "ולא תתורו", כמו תייר שמסתכל לכל הצדדים ומחפש לדעת מה קורה סביבו, היצר הרע הוא הוא לחיפוש מסביבו, ויצר הרע זה מהותו "זו מה היא". זהו הפתח הראשון של היצר הרע.

והנה לפי כללי הלשון אדם סקרן לא שואל זה מה, אלא מה זה, וכמו שכתוב במגילת אסתר (ד' ה'): לדעת מה זה ועל מה זה, ומדוע נקרא כאן זו מה היא?

אלא, שהמיוחד שביצר הרע הזה הוא לא מה זה, אלא "זו" מה היא, דהיינו עיקר רצונו הוא דווקא את האסור, דווקא לפרוץ את הגדר, מים גנובים ימתקו, לדעת זו מה היא - הדבר הזה.

והנה היצר הרע הזה של מים גנובים ימתקו התחיל כבר בחטא עץ הדעת. כל היצר הרע שהיה שם זה עניינו הוא "זה מה" שהרי כל העצים של העולם היה לאדם הראשון, הוא היה בגן עדן! מלאכים צולין לו בשר ומסננין לו יין, והנחש מפתה אותו דווקא על האסור, מה היה חסר לו?

רואים שהיה לזה נסיון וחשק עצום, לנסיון כזה לא קוראים מה זה, אלא קוראים לו "זה מה".

וזה באור מה שאמרו ז"ל, דהתורה נקראת מזימה על שם ששומרת על האדם מזימה, והיינו דבעצם החשק הזה של "זה מה" שמביא לידי זימה הוא נטוע באדם לצורך חשקת התורה והגדרת חשקת התורה היא "זה מה".

מהי חשקת התורה?

צמאון עצום שהקב"ה נטע באדם לחכמה, לחידושים, לחפש דברים חדשים.

חז"ל אומרים (בראשית רבה ויחי צ"ז ג'): למה נמשלו ישראל לדגים שבים, מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון.

דג אפילו שנמצא באוקיינוס הגדול קופץ על כל טיפה ממש כמוצא שלל רב, כך הם כלל ישראל בדברי תורה - כל חידוש, כל פשט, כאילו זה הדיבור הראשון של דברי תורה שהם לומדים ושומעים.

זכיתי לשמוע שנים רבות שיעורים מרבתי הגדולים הרב שך זצ"ל והרב אלישיב זצ"ל, כל התורה כולה הייתה פרוסה לפנייהם, לרב שך זצ"ל היו ספרים בעומק העיון בכל סוגיות הש"ס.

וכשלתע נתעוררה לו איזה קושיא, הערה או חידוש, ולא דוקא קושיא גדולה, הוא היה שמח כאילו לא ראה מאורות מימיו, טיפה חדשה לתוך הים הגדול, וכך היה יום יום אצל מורי ורבי הרב אלישיב זצ"ל.

הצמאון הגדול הזה הוא שנקרא "זה מה" והוא נטוע באדם לחכמת התורה, ואם ח"ו זה לא הולך לחכמה וצמאון ללימוד התורה, הוא לא נשאר ללא ביטוי, אלא זה הולך ליצר הרע של זימה, גם היצר והחשק שיש לאדם לדעת מה חדש, לשמוע חדשות, קריאת עיתונים, שרשו הוא באותו כח של "זה מה" הנטוע באדם כדי שיהיה לו חשקת התורה, ואם ח"ו זה לא הולך לדברי תורה זה הולך לריקנות ולזימה.

כששלמה המלך קורא לתורה מזימה תשמור עליך, זה שם התורה, כיון שהכח של "זה מה" האמיתי נטוע באדם בשביל חשקת התורה, ולכן זה שומר מזימה.

ויסוד זה צריך כל אחד ואחד לדעת, אדם ששקוע בלימוד ומוסיף חשק ללימוד הוא לא מחפש את זה בעבירות ח"ו.

וזה מה שדוד המלך אומר (תהלים קי"ט ק"נ): "קרבו רודפי זימה מתורתך רחקו", אדם שרודף אחרי זימה - אחרי היצר של "זה מה", מפני מה זה מגיע? מתורתך רחקו - הוא לא מילא את הצורך של "זה מה" בתורה.

(י) ענין נוסף שיש בו זה לעומת זה - תורה מול עריות

איסורי עריות נקראים גילוי עריות, כלשון התורה על איסורי עריות (ויקרא י"ח) "לא תגלה". זהו הגדרת האיסור.

[אגב, יש ללמוד מזה שכל בגד ולבוש שאדם עוטה על עצמו אינו רק גדר מהעבירה, שהרי אם הגילוי הוא עצמו שמו של האיסור, הרי הכיסוי והלבוש הוא הקדושה בעצמה, וכל גילוי זהו אביזריהו של העבירה בעצמה].

הענין הזה של גילוי גם הוא נטוע באדם בעבור התורה, והוא החשק העצום של התורה.

וכך אמר אדונינו דוד משיח ה' (תהלים קי"ט י"ח) "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". מה הם נפלאות? דברים מכוסים! ועליהם אומר ומבקש דוד: גל עיני - שיתגלו הדברים המכוסים.

ובשיר השירים (ז' ב') נאמר: "חמוקי ירכיך כמו חלאים", ודרשוהו חז"ל (מועד קטן ט"ז ע"א): "חמוקי ירכיך" - מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר.

עיקר החשק העצום שיש בדברי תורה הוא כשאדם מתחיל ללמוד סוגיה, לחפור ולעיין בה ולגלות את הדברים המכוסים, דברים שכיסה עתיק יומין, כל החשק והמתיקות בתורה זה בגילוי הסודות והעומק של התורה.

וכתוב בספה"ק שזהו סוד יין המשומר לצדיקים לעתיד לבוא, שזהו גילוי הסודות של התורה בחיות כזו "נכנס יין יצא סוד".

האור החיים הקדוש מזכיר בכמה מקומות בהשתפכות, שהאור הגדול שיהיה לעתיד לבא הוא שהקב"ה יגלה לנו עוד ועוד דברי תורה.

זהו כל ה"חמידו דאורייתא" של דוד המלך, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. ויודע כל אחד בעצמו שהחשק הגדול ביותר והתענוג הכי גדול הוא לגלות עוד ועוד חלקים בתורה.

ואף בדבר זה לאיך גיסא אם ח"ו האדם לא מנתב את כח הרצון לגלות דברים מכוסים ללימוד התורה, זה הולך ליצר הרע של "גילוי עריות".

יא) נקודה משותפת נוספת שמצאנו בין לימוד תורה לגילוי עריות

שמעתי ממשגיח בישיבה מסוימת, שפנו אליו תלמידיו ושאלוהו: מדוע אף על פי שהם יושבים ושקועים בלימוד, בכל זאת יש להם כל הזמן נסיונות, ומפני מה התורה תבלין לא מסייעת להם?

ואותו משגיח רצה לומר, שהיום שכח הטומאה התרבה מאד בעולם, אפילו לומדי התורה צריכים רחמים מרובים בכדי להנצל מיצר הרע.

אך נראה להציע בזה מהלך אחר:

יש עוד דבר שמצאנו שהתורה מקבילה לגילוי עריות.

חז"ל מביאים בפרק החליל (סוכה נ"ב ע"ב): רב הונא רמי כתיב (הושע ד' י"ב): "כי רוח זנונים התעה" [דהיינו שהרוח זנונים הוא דבר חיצוני שמתעה אותם], וכתיב (שם ה' ד'): "כי רוח זנונים בקרבם" [דהיינו היצר הרע שנמצא בתוך האדם] בתחילה התעם, ולבסוף בקרבם.

רב הונא מקשה סתירה בין שני הפסוקים, האם היצר הרע - הרוח זנונים, הוא דבר חיצוני שמתעם או שהוא בקרבם?

ומתרץ רב הונא יסוד גדול - כך הוא דרכו של יצר הרע הזה וזהו התהליך שלו, בתחילה רוח זנונים התעה - זה חיצוני, ולבסוף בקרבם - אח"כ היצר הרע כבר בוער ונמצא בקרבם.

כלשון הזה ממש מצאנו אף על תורה במסכתא קידושין (ל"ב ע"ב), שמתחילה סבור היה רבא לומר שתלמיד חכם שמחל על כבודו אין כבודו מחול,

מפני שאין התורה שלו וכלשון הכתוב (תהלים א' ב'): "כי אם בתורת ה' חפצו", ולבסוף מסיק רבא שאכן תורה דיליה היא, דכתיב בסיפיה דקרא: "ובתורתו יהגה יומם ולילה". וכתב רש"י שם: אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, בתחילה היא נקראת תורת השם, ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו.

מבואר בזה שכך היא הדרך, בתחילה בתורת ה' חפצו - הוא חפץ בתורת ה', ואחרי הרבה שנים שאדם עמל בתורה היא נהיית תורתו, וכמו שדוד המלך אומר (תהלים מ' ט') "ותורתך בתוך מעי" - זה חלק ממנו.

ללכת לישון עם קושיא, לחיות כל היום בלימוד - זה תורתו, וזהו בתוך מעי, היו מגדולי ישראל שאמרו עליהם, שאם יחתכו להם את היד לא יצא דם, יצא משם קושיה של רעק"א.

כשם שרב הונא אומר על היצר הרע הזה, בתחילה רוח זנונים התעם - זה חיצוני, ולבסוף בקרבם. כמו"כ בתורה, בתחילה זה נקרא תורת ה', ובסוף זה תורתו, זה בקרבם בתוך המעיים זה מסוך באדם וזה חלק ממנו.

וממילא עצתו של הרמב"ם שיפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה. הדבר תלוי לכל אחד לפי דרגתו, מי שהיצר הרע אצלו הוא חיצוני - רוח זנונים התעם, מספיק לו תורת ה' כתריס נגד היצר הרע שלו. אך מי שהיצר הרע הוא כבר בקרבו - רוח זנונים בקרבם, לא די לו בתורת ה' חפצו, אלא צריך שאף התורה תהיה בתוך מעיו - שתהיה תורתו. וממילא: מי שהיצר הרע הוא כבר בקרבם, אבל התורה היא רק תורת ה', אצלו התורה תבלין לא מספיקה לו כתריס נגד יצרו הרע.

והפתרון הוא, שצריך לעמול ולהתייגע עד שיגיעו לתורתך בתוך מעי - שיהיה בגדר תורתו יהגה.

דבר זה בדוק ומנוסה.

אכן, דבר זה ודאי דורש שנים רבות של עמל התורה, אבל מי שבאמת שקוע בעמל התורה עד כדי שלומד בצימאון, כמו שאמרנו שחי כל היום את התורה ומונח כל היום רק בלימוד, ודאי שינצל מיצר הרע.

שמעתי פעם, כמדומה, בשם הרב חנניה צ'ולק שליט"א, שראה יום אחד את הרב שך זצ"ל כשגילו היה קרוב למאה קצת מדוכדך, שאל אותו: מדוע הוא כך עצוב?

ענה לו הרב שך זצ"ל: קרוב למאה שנה הייתי שקוע בלימוד, ועכשיו אני לא רואה טוב, לא שומע טוב, וממילא קשה לי להיות שקוע כל כך בתורה, ומה ישמור על הראש שלי עכשיו.

זה לעומת זה - מי שזוכה לדרגת תורת בקרבם, אצלו היצה"ר פשוט לא קיים.

יב) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל

עד כאן ביארנו את השמירה הגדולה שיש בלימוד התורה מיצר הרע, ונבאר עתה מעט את התיקון על העבר שיש על ידי לימוד התורה.

ידוע בכל הספרים הקדושים, שאין תיקון גדול יותר מעסק התורה הקדושה, שהוא גדול מכל תיקוני התשובה.

מה עומק העניין?

כתוב במדרש (שיר השירים רבה א' ב'): "ישקני מנשיקות פיהו" - יטהרני, כאדם שהוא משיק שני גבין זה אל זה והוא מדביקן. דהיינו, שישקני הוא מלשון

ו. הערת העורך: שמעתי מבעל המעשה שלפני כארבעים שנה נכנס עם אברך למרן הקה"י זצוק"ל לבקש ממנו תיקון על שהי' נכשל כבחור בעיני קדושה, עקב המצאות בבית הוריו עיתונים חילונים עם תמונות וכו' רח"ל, וכידוע שהי' פחד ומורא גדול ממרן הסטייפלר, וע"כ ביקש ממני שאכנס איתו וכשסיפר למרן זצ"ל את הענין, שאלו - האם נגמל מזה ואמר לו "כן", ואז פנה אליו במאור פנים מיוחד והושיבו על כסא (לידו) ליד השלחן וגרר את עצמו עם כסאו [המפורסם] לארון הספרים והוציא משם סידור הגר"א עם "כתר ראש" למרנא ר"ח ולווי"ן והקריא לפני מש"כ שם (באות קל"ג) שהעיקר התיקון הוא לימוד התורה"ק. עיי"ש. והכל הי' בהארת ובהסברת פנים נפלאה.

השקה, כמו שמקוה מטהר בהשקה, שעל ידי השקה מים עולים מטומאה לטהרה, כך ישראל נטהרים על ידי השקה.

ביאור הענין:

כלל הוא, שלא כל דבר יש לו טהרה במקוה, אדם וכלים יש להם טהרה במקוה, ולעומתם אוכלים ומשקים וכלי חרס אין להם טהרה במקוה, ואף על פי כן יש דרך להעלות מים מטומאה לטהרה, על ידי השקה, לוקחים את המים הטמאים בתוך כלי ומשקעים אותם במקוה עד שמתחבר מלמעלה, ונהיה טהור.

ומדוע בכך הם נטהרים, הרי שאר משקים אין להם טהרה במקוה?

הביאור הוא, שאכן בטבילה אין להם טהרה, אבל השקה אינה טבילה אלא דעל ידי ההשקה המים מתחברים ומתאחדים עם המקוה ויהיו לאחד וממילא פקעה הטומאה.

וכך אומר שלמה המלך: ישקני מנשיקות פיהו, התורה לכלל ישראל היא כמו השקה, על ידי עמל התורה הרי קודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא, וכשמחשבה של אדם מישראל דבוקה בתורה הוא כביכול דבוק במחשבתו של הקב"ה, הוא מתאחד עם השכינה ונטהר ממילא, כמו מים שמתחברים עם המקוה ע"י השקה. וזהו הטעם שישנם חטאים ועוונות שקשה עליהן שאר תיקוני תשובה, מכל מקום ע"י עסק התורה מתוקן הכל. משום דכל שאר תיקוני תשובה דומה לטהרה ע"י טבילה במקוה שבזה יש מגבלות [שלא כל דבר יש לו טהרה במקוה] מה שאין כן עסק התורה שזהו כמו השקה דהוה טהרה דממילא וזה מועיל לתקן הכל, ודו"ק היטב בזה.

(ג) דברי האוה"ח הקדוש - על שמירת הגדרים

האוה"ח הק' בסו"פ אחרי מות מקשה: היצה"ר כ"כ חזק שמי ששקוע בו הוא כמעט אנוס, וא"כ מדוע התורה החמירה כ"כ בעריות שחייב כריתות ומיתות ביד?

ומתריך, שהבחירה של האדם בעיקרה הוא ב"גדרים", שבהם הוא עדיין לא אנוס ועל זה הוא ייענש. והוסיף לבאר - שעיקר הגדר הוא לשמור על העינים.

ואפשר לתת על זה משל מהחיים: אדם נסע בתוך העיר במשאית במהירות של 180 קמ"ש. עשרים מטר לפניו ילד חצה את הכביש בריצה והוא דרס אותו - רח"ל - למוות, וכשהגיע לבית המשפט שאלו השופט: מה יש לך לומר להגנתך והוא השיב: 'אמין לי כבוד השופט, שאין שום נהג בעולם שהי' יכול לבלום במהירות של 180 קמ"ש עשרים מטר לפני הפגיעה וא"כ אני אנוס... ענה לו השופט: אינני מאשים אותך על זה שלא בלמת אלא על כך שנסעת במהירות של 180 קמ"ש!

צריך לדעת שמי שמפקיר את העינים שלו זה נסיעה של 180 קמ"ש!

הנסיגות של דורנו דור אחרון הם גדולים ואין מזרזים אלא למזרזים, להקפיד במקומות עבודה וכו' ורבים חללים הפילה ומשפחות נהרסו מאי שמירה על הגדרים. ידוע על הרבה יהודים שהגיעו לארה"ב לפני שמונים שנה וכדי להתפרנס הוכרחו לעבוד בשבת רח"ל ובלי זה לא הי' לחם בביתם ורובם נפלו ואותם יחידים שמסרו נפשם ניצלו. היום, מסוכן לא פחות, ואמנם יש קשיי פרנסה אבל חייבים לשמור שמירה ע"ג שמירה.

וצריך להוסיף, שאמנם העיקר זה בגדרים של שמירת עיניים אבל יש להזהר מלעשות בכפייתיות ובעצבים א. כי זה לא בריא לנפש. ב. יעוין בסידור הגר"א בשם ר"ח מוולוז'ין שאם השמירת עיניים בכפייתיות אז היצר יותר חזק.

יד) דברי התרגום יונתן על מעלת השומר עיניו

מצינו בתרגום יונתן בפ' מטות (במדבר ל"א נ') כשחזרו ממלחמת מדין על הפסוק ונקרב את קרבן ה' וכו' לכפר על נפשותינו. תרגם יונתן (וכן במדרש) שבלעם אמר למדינים, שיקשטו את בנותיהם להחטיא את אנשי הצבא.

ואנשי הצבא אמרו, שכשהגיעו לארמונותיהם וראינו בנותיהם חלצנו מהם את התכשיטים ולא פגמנו בעינים כלל וכו' עיי"ש ומסיים התרגום יונתן ודא

יידכר לן ליום דינא רבא למכפרא על נפשתן קדם ה'. פירוש, הזכות הזאת תעמוד לנו ביום הדין הגדול לכפר על נפשתינו!!

וצריכים לדעת שאף אחד לא יוכל לברוח מיום הדין הגדול והנורא הזה.

ומצאנו במלחמת שאול, שהמצב הי' אבוד ושאול המלך שאל באורים ותומים והוא לא נענה ואז הלך לבעלת אוב וביקשה שתעלה את שמואל וכשהיא העלתה אמרה לו, שרואה שנים את שמואל הנביא ומשה רבינו ע"ה, ואמר שמואל לשאול: למה הרגזתני, כי הוא קיבל חרדה ופחד שהי' בטוח שמעלים אותו ליום הגדול ועל כן הזעיק את מרע"ה שיבוא ויעיד שקיים את כל התורה.

וצריך להתעורר, שאם בארזים נפלה שלהבת וכו', ששמואל הנביא ששקול כנגד משה ואהרן הי' צריך להביא את מרע"ה מפני הפחד מיום הדין, מה נעשה אנחנו אזובי הקיר, האם תהי' לנו תקוה? והנה מגלה לנו התרגום יהונתן דבר נפלא, שעל ידי שמירת עיניים יוכל לעמוד ביום הדין הנורא, שכשיש נסיונות כאלה ועומד בהם זה מצילו מהדין הקשה.

נסיים שהקב"ה יזכה את כולנו להתחזק ב"והתקדישתם והייתם קדושים" ויקויים בנו "ושכנתי בתוכם" בתוך כל אחד ואחד ונזכה לראות בבנין שלם במהרה בימינו אמן.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

ל"ג י"ג ר' 2017 יוסף יוסף יוסף יוסף

פרשת וארא ~ ברכות ט"ו-כ"א ~ מבחן מס' 3.

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבועית על הגמרא או על הסיכום, ושאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות תשובות במערכת הטלפונית עד יום שני בשעה: 23:59.
4. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמ' רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
5. מענה נכון על 8 מתוך 10 השאלות מצרף להגרלה. לחוזרים על הגמ' או הסיכום מספיק 7 שאלות.
6. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים יקבלו סך 300 ₪.
7. לפרטים ותורמות בנושא ההגרלה בלבד ניתן להתקשר לטל 050-4172898 בשעות הערב.

1. מה יעשה מי שטעה בקריאת שמע ואינו יודע עד היכן קרא?
  - א. ספק לקולא.
  - ב. יחזור לתחילת ק"ש.
  - ג. יחזור לתחילת הפרק שטעה בו.
2. איך רחץ רבן גמליאל בלילה אחרי שמתה אשתו, והרי אנינות יום אחד דאורייתא? (רש"י)
  - א. אין כלל איסור רחיצה באנינות.
  - ב. ר"ג לא רחץ אלא פניו ידיו ורגליו.
  - ג. אנינות לילה דרבנן.
3. מה נאמר על העושה מצוות שלא לשמה?
  - א. גורם גלות לו ולבניו.
  - ב. נח לו שלא נברא.
  - ג. כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.
4. מה אסור משום לועג לרש?
  - א. לזלזל בעניים.
  - ב. הרואה את המת ואינו מלווהו.
  - ג. להניח עצמות מת על גבי חמור.
5. האם המתים מדברים זה עם זה?
  - א. כן.
  - ב. לא.
  - ג. רק בערב ראש השנה על דין אותה שנה.
6. באיזה אופן מותר לקבור מת סמוך לזמן ק"ש?
  - א. אם התחילו.
  - ב. אדם חשוב.
  - ג. שתי התשובות נכונות.
7. האם מותר ללכת ע"ג ארון שיש בו מת?
  - א. בכל גוונא מותר.
  - ב. רק אם יש בו חלל טפח מותר.
  - ג. מדרבנן אסור אף ביש בו חלל טפח.
8. למה בדורם של רב פפא ואבבי לא היו ניסים?
  - א. מפני שלא מסרו נפש על קידוש השם.
  - ב. מפני שהיו לומדים פחות סדרי משנה.
  - ג. מפני שהגיע זמן הסתר פנים.
9. מתי אפשר להתפלל ב' פעמים?
  - א. אם הראשונה לא היתה בציבור.
  - ב. אם יכול לחדש דבר בתפילה השניה.
  - ג. אם נזכר אחרי שכבר התחיל.
10. מה הדין במי שהתפלל ומצא צואה כנגדו?
  - א. אע"פ שחטא תפילתו תפילה.
  - ב. תפילתו תועבה.
  - ג. ממשיך להתפלל במרוצה.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪
לבחירה: יש / אושר עד.

ניתן להשיג את המבחן,
וכן סיכומי תמצית במייל:
a0527692282@gmail.com

סוגיות בדף היומי

ברכות י"ז: "אמר רב אשי בני מתא מחסא אבירי לב ניהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמנא בשתא ולא קמגייר גיורא מיניה"

ואעפ"כ לא יתפעל מזה אף אחד מזה שיש אלפי סטודנטים. ולא יבוא ללמוד שם בגלל זה. רק אם רוצה ללמוד מדע וכדו' ילך לשם. ומה התימה שכשראו הגויים שנאספו אלפים לשמוע דרשה אצל רב אשי ולא נתגיירו, למה זה צריך להשפיע עליהם. אבל הפשט בזה דכשאנשים עושים דבר נקי לשם שמיים יש לזה השפעה, דאמנם לראות ממש לא כל אחד זוכה, דכשאדם עושה מצוה הוא נעשה מסובב באור רוחני, וכשגומר את המצוה עולה האור לגן עדן וזה נשאר בשבילו, וכשעושים כל כלל ישראל מצוה יש הרבה מאוד מהאור הזה. וכן מצינו אצל יונתן בן עוזיאל שאמרו [ב"ב קל"ד א'] ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף".

ופי' הריטב"א דכשהיה עוסק בתורה היו מתקבצין אצלו המלאכים לשמוע את תורתו, ולכן לא היה יכול עוף לגשת לשם כלל שהיה שם מלא במלאכים.

וכל זה הוא כשעושים בכוונה גדולה וטהורה מאוד, ואנו איננו זוכים למדרגה גדולה כזו. אבל חז"ל הקדושים ומהם רב אשי, אמנם לא היה כיונתן בן עוזיאל, אבל היה נעשה מזה מין השראה של קדושה שהיתה משפיעה על אחרים, ואפי' גוי שלא היה יכול לראות את זה, מ"מ היה נעשה כזה רוח קדוש שאפילו גוי היה צריך להתגיייר מחמת זה, שהיה צריך לקבל מזה יראת שמיים ולא שייך אחרת. ואם לא נעשה גר, ע"כ הוא אבירי לב. [הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל]

ופרש"י: שהיו נאספים שם ישראל באדר לשמוע הלכות הפסח מדרש דרב אשי, ובאלול לשמוע הלכות החג.

ולכא' הוא פלא מה שאומר רב אשי שנכרי כשרואה שיושבים בבית מדרש ואומרים שיעורים ואינו מתגיייר זה ראה שהוא מאבירי לב. והיינו שאינו כשאר בני אדם, שאם היה אדם עם שכל ישר היה צריך להתגיייר. ומה רוצה רב אשי הרי הם גויים, ומה נשתנה כאן שבאים בטענה לגוי שאינו מתגיייר הרי הוא גוי עובד עבודה זרה, בפרט הגויים שהיו בימי חז"ל שהיו גרועים הרבה מהנכרים שבזמנינו? והנה בתוס' שם כתבו "ושמא ניסא איתרחיש להו", וראיתי בספר העיתים שחיבר הרב רבי יהודה בר' ברזילי, ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול ובכלה דאדר. ומה שדחק את תוס' לפרש שהיה נס, משום שהיה קשה להם מה רוצים מהגוי מה הוא רואה, לכן כתבו תוס' שהיה נס, ועל זה הטענה שאעפ"כ לא נתגיייר, והביאו שהיה עמוד של אש יורד מן השמים. ומ"מ צריך להבין שבדרך כלל עמוד של אש אינו נראה לסתם בני אדם רק למיוחדים שבדור, דכשיש עמודא דנורא בהלוית ת"ח ג"כ לא כל אחד זוכה לראותו, וכידוע שבהלוית הר"מ קורדבירו זצ"ל היה עמוד דנורא, וכתבו [הקדמת הרמ"ע מפאנו לס' פל"ח] שהאריז"ל ראה את זה. ואעפ"כ שהיו שם הרבה צדיקים גדולים מ"מ לא ראו. וא"כ בוודאי שגוי לא רואה את זה. ומה הטענה של רבי אשי? אך הביאור הוא כך דהנה למשל היום באוניברסיטה לומדים אלפי סטודנטים

"בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים – טהור"
שכך שיערו, שכל הגוף עולה בתשעה קבין דרך נתינה [ע"פ המאירי]. בשו"ת שבט הלוי [ח"א כ"ד] כתב שדעתו להקל לעניין נתינת תשעה קבין, בשפורפרת מחוררת, כמצוי בזמננו במקלחות, כל שהמים זורמים בשפע ולא טיפין טיפין, שאין צורך ב'כלי' ולא בנתינת מים מכח גברא. [וכן כתב בספר ילקוט יוסף. ועוד דנו בזה פוסקי דור האחרון, מנחת יצחק, משנה הלכות, באר משה]. ובמידות של זמננו, שיעור תשעה קבין [לפי חשבון כביצה = 57.6 סמ"ק] כ-12 ליטר ומחצה. [הגהות איש מצליח פ"ח א']

אף שביטלו תקנת עזרא, זה רק שביטלו החיוב, אבל טהרת הגוף מועילה ביחוד לתפילה, שעל ידה התפילה מקובלת יותר. [נגדל תורה ל. ועל"ש לא]. אעפ"כ שבוטלה התקנה מצד ההלכה, אך צד הקדושה לא בטל, ובזמנינו שהמקוואות מצויין אין טעם להקל בה. ובדוק ומנוסה כי טבילה זו מחזקת הזכרון [אם הוגים בתורה] ותלמודו מתקיים בידו [שבט הלוי ח"ה טו]. ועל"ש בח"ו כ"ח]. ופשוט לענ"ד שאף אלו שאין נזהרין בטבילת תקנת עזרא, מחוייבים לעזור לבניין מקום עבור טבילת האנשים, משום דוודאי יש להחשיב גם מקוה דאנשים מצרכי העיר, מאחר שהוא דבר הראוי להזהר בזה אף שאינו חובה, שאין לך צורך גדול מזה שכל מי שירצה לקיים כל מילי מעלייתא ומילי דחסידותא שיוכל לקיים [מתוך אגרות משה יו"ד ח"ב סוס"י צ].

ברכות כ': "קידוש בתפילה ובסעודה"

יחול עליהן רק חיוב דרבנן, ויצאו ע"י בעה"ב שגם הוא חיובו מדרבנן. אמנם לפי הרע"א כאשר הנשים עונות "שבת שלום" יוצאות את הדאורייתא של קידוש. ולדעת הרא"ש [ברכות ק:]: שנשים הן לא בכלל ערבות ולא יכולות להוציא רק מי שמחוייב מדרבנן. והדגול מרבבה מסתפק שמא אשה אינה עריבה לאחרים אבל בעל יתכן שכן ערב לאשתו, ואזי יכול להוציא למרות שהוא יצא קידוש דאורייתא וחל עליו בסעודה קידוש דרבנן על היין, יוכל להוציא את אשתו אף שמחוייבת מהתורה מדין ערבות.

החת"ס משיב לחתנו רע"א באו"ח סי' ק"א שבעל יוכל להוציא את אשתו בהבדלה של מוצאי שבת למרות שהוא הבדיל בתפילה ויצא מדאורייתא, אף שהאשה לא התפללה ערבית במוצ"ש באחד משני האופנים: א. שלא יכוון בשעת התפילה לצאת הבדלה דאורייתא כדי שיוכל להבדיל על היין ואז לצאת את הדאורייתא ולהוציא את אשתו שגם היא חייבת מדאורייתא, ושייך לעשות זאת כאילו לב חכמים מתנים ע"ז שיוכל לכוון כדי שהקידוש יהיה כפי תקנ"ח במקום סעודה על היין. ב. שהאשה תאמר קודם ההבדלה ברוך המבדיל ובזה יצאה הבדלה דאורייתא. [וכפי הנראה אפשרות א. מועילה גם לקדוש].

במג"א אור"ח סי' רע"א נאמר בשם הרמב"ם הלכות שבת פרק כ"ט שקידוש היום מן התורה הוא ללא יין, ורבנן תיקוהו על היין. ומציין שכך מובא בתוס' בסוכה דף לח.

ואומר המג"א נראה לי שמדאורייתא ע"י הקידוש שאומרים בתפילה ליל שבת יוצאים, שבפסוק נאמר "זכור את יום השבת לקדשו", וזה שמקדשים על היין במקום סעודה זה מדרבנן. ואומרים תוס' בשם ר"ת שמי שאין לו יין שלא יעשה קידוש, שואל המג"א וכי אפשר לעקור מצות עשה דאורייתא? אלא ברור, שלדעת התו' יוצאים מ"ע של קידוש בתפילה. הגרע"א מביא ראייה מעניינת שיוצאים ידי קידוש בתפילה, מזה שביום כיפור שחל בשבת לא עושים קידוש. אמנם אסור ביו"כ לאכול וא"א לעשות קידוש במקום סעודה, ולא יכולים לקדש על היין, אבל מדוע שלא יעשו קידוש בלי יין ובלי סעודה כדי לקיים מ"ע דאורייתא, לכן מוכח שיוצאים בתפילה מ"ע של קידוש. ועוד אומר הגרע"א שלא דווקא בתפילה יוצא אדם מצות קידוש אלא אפי' כשהזכיר ואמר "שבת שלום" ג"כ יוצא מדאורייתא, שהרי הזכיר שבת, יוצא מ"ע של "זכור את יום השבת". לפיכך יוצא שלגבי נשים שחייבות בקידוש דאורייתא מן הראוי שיתפללו ערבית כדי שבזה ג"כ יצאו קידוש דאורייתא ובקידוש הסעודה

* * *

הגבורה היהודית

לימוד התורה והדף היומי
בתקופת שואת אירופה

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

הכתר והכבוד

כבוד שמים~ כבוד התורה
ולומדיה~ רוממות ישראל

~התורה היא חיינו~

ספר

הגבורה היהודית

לימוד התורה והדף היומי בתקופת השואה
יו"ל ע"י הרב דוד אברהם מנדלבוים שליט"א

אל מול הכתובת הצינית והמרשעת שקבעו הנאצים ימ"ש בשערי מחנה
ההשמדה אושוויץ 'העבודה משחררת' נצבה בגאון ההכרזה הנצחית

'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה'

גם שם בהסתרה שבתוך ההסתרה, בן אש המשרפות לאש הקרב פיעמה
אש התורה האיר אורו של נר התמיד, זו הייתה

הגבורה היהודית הנצחית!

מדור זה אינו עוסק בימי שגרה בנתינת במה לספרי עובדות ומעשים
מחזקים ככל שיהיו, שונה הספר שלפנינו שעל אף היותו ספר 'עובדות
ומיפורים מופלאים על לימוד התורה בתקופת השואה מתוך מסירות נפש
ממש'— מקבל הוא סקירה בין אוצר הספרים ספרי הקודש.

וכפי שתבע המחבר שליט"א בהקדמת הספר 'לספר שלפנינו ישנו מטרה
אחת ויחידה, להראות לפני תבל ומלואה את כוחם עצמיתם וגבורתם
הרוחנית של לומדי התורה, גבורה שבמבט לאחור היא בלתי נתפסת
לחלוטין'...

בתקופה בה עולם ומלואה נתמוטט, מוסדי הרים קרסו, ערכים פרקו כל
צלם, וחיי אדם לא שוו אף כקליפת השום, בימים בהם קליפת השום הייתה
שוות ערך פי כמה מחיי אדם, כל שכן יהודי, וכל שכן יהודי דתי, היה זה
דבר אחד שלא קרם, חוט שדרה אחד עשוי פלדה יצוקה באש, 'עולם הרוח'
תעצמות הרוח שנתגלו אצל 'צליליות האדם' אותם בבואות של מה
שהיה בעולם שלפניו 'אדם' הינם התהודה והתעודה החזקה ביותר
להבטחה האלוקית 'כי לא תשכחת מפי זרעו'

סיפורי מסירות הנפש שנשזרו בה- בתורה הק' באותם ימים אינם
נתינים להעברה בעט ודף, אך יש בהם- בעט והדף לקרבם קצת אל
מושכלותינו, להקיש מאיני דומה לדומה, לתת בנו תעצומות נפש
לגבור על מכשולות שבאותם ימים היו מתקבלים בשמחה, ולקבוע
את לימוד תורתנו בלבנו בצורה הנאותה ביותר.

הספר מלווה בתמונות ומסמכים הסטוריים, ומשקף מבט מעמיק ומרתק
לחיי היהדות בימי השואה. כפי שכותב המחבר הספר הינו פתיח למדרת
ספרי גבורה יהודית מתקופת השואה.

את הספר ניתן להשיג:

בחנויות הספרים המובחרות

ספר

הכתר והכבוד

ענייני כבוד שמים ~ כבוד התורה ולומדיה ~ רוממות
ונכבדות כל יחיד מישראל
כולל עיונים והדרכות לבני דורנו
יו"ל ע"י הגאון רבי חיים דוב שטארק שליט"א

את הספר הנכבד 'הכתר והכבוד' פותח מבוא מיוחד בענייני
רוממות ונכבדות בדור עיקבתא דמשיחא. חז"ל הק' במס' סוטה,
העמידו כי בדור עיקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, הגאון רבי משה שפירא
זצוק"ל אשר המחבר נמנה על תלמידיו, הביא בזה משמיה דמרן הגר"ח
מבריסק זיע"א התייבט יסגא' מתפרשות גם כלשון 'סג' כלומר 'די בכך', חיינו
שבד"כ 'לחוצפה' ישנה מטרה להשיג על ידה דבר מה, החצוף סבור שאם
יתנהג במידת החוצפה ישיג את מטרתו לעומת אם יתנהג בשפלות רוח
וענוות חן שאזי לא ישיג את מבוקשתו, זו מטרת חוצפתו. אכן בדור עיקבתא
דמשיחא תהיה החוצפה ללא תכלית או שתכלית החוצפה תהיה היא עצמה,
חשגת החציפות, מטרת החוצפה תהיה הביזוי בעצמו, יבוזו בו לכל מעלה
טובה, הורה אומר חוצפה יסגא בשביל לבזות את המעלות בעצמם.

בספרו מגיע המחבר שליט"א להכנים את הלומד אל 'היכל הכבוד' את
מעלת ישראל מהאומות ומעלת לומדי התורה ממי שאינם, הדרך אותה
מעמידת המחבר שליט"א היא לא להלחם בפחיתות הפרשה כנגד
והודרת כל היכל, אלא דוקא בהכנסת והכרת העולם הפנימי עולם
ה'כבוד' האמיתי, וע"ז לרומם את האישיות ולהגביהה, ולרומם
שגב לומדי התורה והכמיה.

הטעימה מהיכל הכבוד— צו השעה של דור החוצפא יסגא הוא דרך הבנת כבוד
חביר, מעלת ישראל וכבוד לומדי התורה והכמיה. בספר 'הכתר והכבוד'
מעמיד המחבר שליט"א נדבך על גבי נדבך כסוגיא ערוכה וכשולחן הערוך,
מיוסד על אדני קודש תורת רבותינו זצוק"ל, ורבותיו של המחבר שליט"א
הגאון רבי משה זצוק"ל ולהבה"ח הגאון רבי זבולון שוורצמן שליט"א, הגאון
רבי נפתלי קפלן שליט"א, ועמם ממה שקיבל עוד מהגאון רבי אריה פרידמן
שליט"א והגאון רבי משה סמסנוביץ שליט"א. יסוד הספר משיחות שנמסרו
ע"י הגהמ"ח שליט"א בישיבת 'אדרת התורה' שבראשות הגאון רבי חיים צבי
סנטר שליט"א.

הספר מעוטר בהסכמות נלהבות ומכתבי הערכה על המחבר שליט"א של
הגאונים רבי דב יפה זצוק"ל, ויבלחט"א רבי שמואל קמינצקי, רבי אברהם
גורביץ, רבי דוד כהן, רבי יעקב הלל, רבי זבולון שוורצמן, רבי צבי שרליו,
ורבי חיים צבי סנטר.

הביאו ברכה אל ביתכם, שמעו ותחי נפשכם.

את הספר ניתן להשיג בחנויות הספרים

בכל ענייני הספר - 050-411-02-91